

*Załącznik do uchwały nr 22/1110/24 Zarządu Województwa
Kujawsko-Pomorskiego z dnia 16 października 2024 r.*

POLITYKA MIGRACYJNA ORAZ PRZYGOTOWANIA KADR DLA RYNKU PRACY WOJEWÓDZTWA KUJAWSKO-POMORSKIEGO

Toruń, 2024 r.

Polityka migracyjna oraz przygotowania kadr dla rynku pracy województwa kujawsko-pomorskiego

SPIS TREŚCI

1. Wprowadzenie	3
2. Główne uwarunkowania opracowania polityki migracyjnej województwa.....	5
3. Charakterystyka migracji w Polsce.....	9
4. Charakterystyka sytuacji migracyjnej w województwie kujawsko-pomorskim.	13
5. Koncepcja integracji i polityki integracyjnej. Polityka integracyjna UE i Polski w kontekście polityki migracyjnej.....	16
6. Analiza działań instytucjonalnych i pozainstytucjonalnych skierowanych do migrantów w województwie.....	21
7. Wnioski, wyzwania, aspiracje regionu.....	29
8. Założenia polityki migracyjnej województwa kujawsko-pomorskiego.	33
CEL 1. Integracja i włączenie społeczne cudzoziemców	38
CEL 2. Przygotowanie kadr dla rynku pracy.....	51
CEL 3. Przyjazne instytucje i otwarte społeczeństwo	74
Działania uzupełniające – wsparcie repatriacji do województwa	92
9. System realizacji ustaleń polityki migracyjnej województwa kujawsko-pomorskiego.	95
10. System monitorowania i ewaluacji polityki migracyjnej województwa kujawsko-pomorskiego.....	108

1. Wprowadzenie

Konieczność opracowania dokumentu wynika z zapisów „Strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do 2030 roku – Strategii Przyspieszenia 2030+”. „Polityka migracyjna oraz pozyskiwania kadr dla rynku pracy województwa kujawsko-pomorskiego” znajduje się w wykazie programów rozwoju i polityk województwa, kluczowych dla realizacji ustaleń Strategii. W toku prac nad dokumentem przyjęto bardziej adekwatną nazwę – „Polityka migracyjna oraz przygotowania kadr dla rynku pracy województwa kujawsko-pomorskiego”.

„Polityka migracyjna województwa kujawsko-pomorskiego...” została opracowana w odpowiedzi na wyzwania wynikające z zachodzących procesów demograficznych i społecznych, w tym postępującej depopulacji i nasilenia procesów migracyjnych. Pogarszająca się struktura demograficzna ludności regionu już dziś powoduje problemy z zaspokojeniem popytu na pracę rodzimymi pracownikami, co stanowi istotną barierę rozwoju gospodarczego podmiotów zlokalizowanych w województwie. Z uwagi na prognozowane dalsze pogłębianie problemów demograficznych, adaptacja i integracja pracowników z zagranicy staje się coraz istotniejszym elementem kształtowania regionalnego rynku pracy.

W ostatnim dziesięcioleciu nastąpiła znaczna zmiana sytuacji migracyjnej w kraju i w regionie. Polska nie jest już określana jako kraj o charakterze zdecydowanie emigracyjnym i tranzytowym. Coraz częściej cudzoziemcy wybierają Polskę jako miejsce zatrudnienia. Zmienia się również rozmieszczenie terytorialne migrantów. Województwo mazowieckie co prawda nadal pozostaje najchętniej wybieranym przez migrantów jako miejsce pracy i zamieszkania, jednak udział pozostałych województw stale rośnie. Nasilenie procesów migracyjnych jest również widoczne w województwie kujawsko-pomorskim.

Zjawiska te przybrały szczególnie na sile w związku z konfliktem zbrojnym na terenie Ukrainy. Doświadczenia innych państw pokazują, że tymczasowa imigracja spowodowana konfliktem zbrojnym często przekształca się w długoterminowy pobyt, a nawet osiedlenie. Dlatego istotne jest objęcie nowo przybyłych wsparciem możliwie szybko po przyjeździe, co ułatwi integrację społeczno-ekonomiczną tej grupy i obniży koszty ponoszone na utrzymanie uchodźców.

Mając powyższe na uwadze, a także trwający od lat i falowo nasilający się kryzys migracyjny w Europie oraz przewidywany dalszy wzrost zainteresowania cudzoziemców zamieszkaniem w regionie należy podjąć działania, by Kujawsko-Pomorskie było przygotowane do zjawiska migracji.

Zwiększająca się liczba migrantów w regionie, a wraz z nią większa różnorodność społeczna i kulturowa, wymusza prowadzenie przemyślanych działań integracyjnych i wspierających cudzoziemców w adaptacji do polskich realiów, ale także działań kierowanych do społeczności przyjmującej, zwiększających wiedzę nt. migracji i pobudzających otwartość i wrażliwość międzykulturową. Migracje z zagranicy mają pozytywny wpływ na regionalny rynek pracy, jednakże uwidaczniają szereg problemów związanych z jakością i dostępnością usług

publicznych (ochrona zdrowia, mieszkalnictwo, pomoc społeczna). Podjęcie działań mających na celu włączenie obcokrajowców w życie gospodarcze, społeczne, kulturalne i polityczne społeczności przyjmującej zapobiegnie ewentualnym napięciom społecznym i niestabilności na rynku pracy oraz pozwoli na zbudowanie więzi z województwem. Wymaga jednak przezwyciężenia wielu problemów, z którymi dziś spotykają się cudzoziemcy (m.in. w obszarze edukacji, zatrudnienia), lepszego przygotowania społeczności lokalnej (w tym urzędów) do przyjęcia migrantów oraz odpowiednich działań promujących województwo.

Warto podkreślić, że Samorząd Województwa nie ma aspiracji ani prawnych możliwości prowadzenia polityki imigracyjnej czy zagranicznej. Całość kompetencji w zakresie określania zasad wjazdu i pobytu na terenie kraju, dostępu do rynku pracy, edukacji, pomocy społecznej, wydawania dokumentów legalizujących pobyt czy przyznających ochronę międzynarodową posiadają organy państwowe i województwo całkowicie podporządkowuje się określonym w przepisach regułom. Celem niniejszego dokumentu jest więc przede wszystkim lepsze dostosowanie województwa – jego struktur, podmiotów tu działających oraz regionalnej społeczności do obecności na jego terenie obcokrajowców, ze świadomością, że ich liczba może się w przyszłości zwiększać. Polityka uwzględnia tylko cudzoziemców legalnie przebywających w Polsce (osoby, posiadające odpowiednie dokumenty, wydane przez władze centralne i uprawniające do pobytu na terenie RP). Nie jest przedmiotem ustaleń dokumentu aktywne pozyskiwanie migrantów poza granicami kraju, poza ograniczonymi działaniami kierowanymi wobec Polonii oraz mającymi na celu wsparcie powrotów Polaków z emigracji.

Migracje do województwa kujawsko-pomorskiego, mające krótkotrwały i cyrkulacyjny charakter, nie są korzystne tak dla samych cudzoziemców jak i pracodawców czy społeczeństwa przyjmującego. Należy rozpocząć prowadzenie działań ułatwiających pracownikom cudzoziemskim integrację w nowym miejscu zamieszkania. Integracja jest bowiem procesem przynoszącym efekty w perspektywie długoterminowej, więc inwestowanie w działania tego typu może przynieść największy skutek, gdy są one ciągłe, długotrwałe i pozwalają cudzoziemcowi na stabilizację, a nie utrzymują go w poczuciu tymczasowości i konieczności szybkiego powrotu do kraju pochodzenia.

Aktywne włączenie obcokrajowców w życie społeczno-gospodarcze regionu pozwoli na wykorzystanie ich wiedzy, umiejętności i potencjału na rzecz rozwoju regionu, co przyczyni się do zapewnienia wysokiej jakości życia na terenie Kujawsko-Pomorskiego wszystkim jego mieszkańcom.

Polityka migracyjna województwa kujawsko-pomorskiego składa się z dwóch głównych części. Pierwsza, diagnostyczna, powstała na podstawie danych i analiz Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Toruniu (WUP) oraz raportu¹ przygotowanego przez Martę Pachocką i Dominika Wacha,

¹ M. Pachocka, D. Wach, Diagnoza uwarunkowań opracowania i realizacji polityki migracyjnej województwa kujawsko-pomorskiego – raport z realizacji Umowy nr PP/2/2021, Warszawa, grudzień 2021 r. <https://wuptorun.praca.gov.pl/documents/5078407/17254548/Diagnoza%20uwarunkowa%C5%84%20opraco>

na zamówienie Województwa Kujawsko-Pomorskiego, w imieniu którego działa WUP w Toruniu. Marta Pachocka, dr nauk ekonomicznych, jest zawodowo związana z Katedrą Studiów Politycznych Kolegium Ekonomiczno-Społecznego Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie oraz kieruje Zespołem Polityk Migracyjnych w Ośrodku Badań nad Migracjami Uniwersytetu Warszawskiego (UW). Dominik Wach jest politologiem specjalizującym się w tematyce migracyjnej, integracyjnej i bliskowschodniej, zajmuje się zawodowo integracją uchodźców w Warszawskim Centrum Pomocy Rodzinie. Jest także wykładowcą zagadnień dotyczących integracji cudzoziemców i polityki integracyjnej w ramach Studiów Podyplomowych „Współczesne Migracje Międzynarodowe” (UW). Przygotowując raport autorzy korzystali z analizy danych zastanych (desk research) oraz czerpali ze swojej wiedzy badawczej, dydaktycznej, eksperckiej i zawodowej w obszarze studiów migracyjnych i europejskich.

Druga część niniejszego dokumentu ma charakter kierunkowy. Wskazano w niej główne problemy, jakich doświadczają migranci w najważniejszych obszarach związanych z życiem i pracą w regionie i propozycje odpowiednich działań. Przedstawione cele i kierunki działań zostały wypracowane przez interdyscyplinarny zespół, powołany uchwałą Zarządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego nr 3/58/23 z dnia 18 stycznia 2023 r². W skład zespołu weszli przedstawiciele departamentów i jednostek organizacyjnych Urzędu Marszałkowskiego, odpowiedzialnych za poszczególne obszary, istotne z punktu widzenia skutecznej integracji.

„Polityka migracyjna oraz przygotowania kadr dla rynku pracy województwa kujawsko-pomorskiego” to dokument nieposiadający trybu formalnego, określonego w konkretnej postawie prawnej. Jest dokumentem wewnętrznym, porządkującym i ukierunkowującym sposób realizacji zadań w dziedzinie migracji i integracji na poziomie samorządu województwa i jednostek podległych. Należy mieć jednak na uwadze, że wiele kwestii kluczowych dla stabilizacji warunków pobytu i pracy cudzoziemców w województwie wynika wprost z uwarunkowań prawnych i organizacyjnych leżących poza kompetencjami samorządu województwa.

2. Główne uwarunkowania opracowania polityki migracyjnej województwa.

STARZENIE SIĘ SPOŁECZEŃSTWA

W końcu 2022 r. województwo kujawsko-pomorskie zamieszkiwało 2 006,9 tys. osób, co stanowiło 5,3% całkowitej liczby ludności w kraju. Od 2015 r. region notuje **ujemny**

[wania%20i%20realizacji%20polityki%20migracyjnej%20wojew%C3%B3dztwa%20kujawsko-pomorskiego/a25e1e39-a97f-4026-89a4-dcbc44e9ebe7?t=1672320075479](https://bip.kujawsko-pomorskie.pl/uchwala-nr-35823-zarzadu-wojewodztwa-kujawsko-pomorskiego-z-dnia-18-stycznia-2023-r-w-sprawie-powolania-zespołu-do-spraw-opracowania-projektu-dokumentu-polityka-migracyjna-i-pozyskiwania-k/)

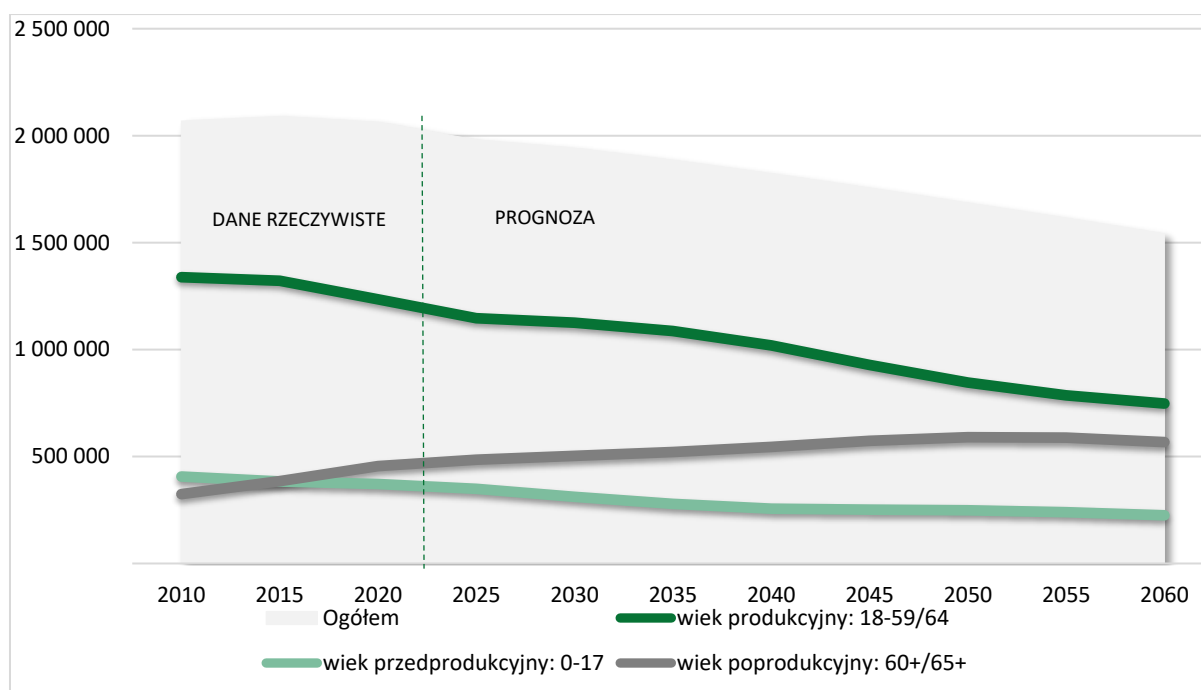
² <https://bip.kujawsko-pomorskie.pl/uchwala-nr-35823-zarzadu-wojewodztwa-kujawsko-pomorskiego-z-dnia-18-stycznia-2023-r-w-sprawie-powolania-zespołu-do-spraw-opracowania-projektu-dokumentu-polityka-migracyjna-i-pozyskiwania-k/>

przyrost naturalny. Jednocześnie, wraz ze spadkiem dzietności, wydłuża się przeciętna długość trwania życia, co prowadzi do niekorzystnych zmian w strukturze wieku. Podobnie jak w całym kraju, postępuje **proces starzenia się społeczeństwa**. Sukcesywnie zmniejsza się liczba osób z najmłodszej grupy wiekowej, a zwiększa się liczba osób starszych. Od roku 2014 w Kujawsko-Pomorskiem mieszka więcej osób w wieku powyżej 65 lat niż dzieci do 15 roku życia. Statystyczny mieszkaniec województwa ma przeciętnie 42,7 lat³.

SPADEK LICZBY MIESZKAŃCÓW

W 2022 r. **liczba ludności w województwie zmniejszyła się o 10,8 tys. osób** w porównaniu do roku poprzedzającego. Z prognoz GUS⁴ wynika, że w 2060 r. region zamieszkiwać będzie tylko 1 539,9 tys. osób. Szczególnie dużego spadku spodziewać się można w grupie osób w wieku produkcyjnym (o 428,5 tys. osób) i przedprodukcyjnym (o 141,7 tys.). Przewiduje się wzrost liczebności osób w najstarszej grupie wiekowej (o 103,1 tys.) i wzrost udziału tej grupy w populacji regionu z 23,1% w 2022 r. do 36,8% w 2060 r.

Wykres 1. Ludność według funkcjonalnych grup wieku w województwie kujawsko-pomorskim w latach 2010-2060 (prognoza wg scenariusza głównego).

Źródło: Opracowanie WUP w Toruniu na podstawie: „Prognoza ludności na lata 2022-2060”, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2023 r.

Ubytek ludności w wieku produkcyjnym będzie m.in. nieuchronnie prowadził do zmniejszania liczby podmiotów prowadzonych przez osoby fizyczne. To z kolei spowoduje spadek

³ Raport o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa kujawsko-pomorskiego 2023 r., Urząd Statystyczny w Bydgoszczy, Bydgoszcz 2023 r.

⁴ Prognoza ludności na lata 2023-2060, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/prognoza-ludnosc/prognoza-ludnosc-na-lata-2023-2060,11,1.html>

dochodów dla budżetów lokalnych z tytułu podatków, pogorszenie dostępu do dóbr i usług, ograniczanie możliwości znalezienia zatrudnienia, zwłaszcza poza dużymi ośrodkami. Końcowym efektem będzie więc pogorszenie jakości życia na wielu płaszczyznach, związane ze skutkami ograniczania przedsiębiorczości.

UJEMNE SALDO MIGRACJI

Jednym z głównych czynników wpływających na utrzymujący się spadek liczby ludności w województwie, poza ujemnym przyrostem naturalnym, są ruchy migracyjne. Województwo charakteryzuje się **ujemnym saldem migracji wewnętrznych**. W 2021 r. 6323 osoby wyjechały na stałe do innych województw, natomiast do regionu przeprowadziło się 4119 osób (odpływ 2204 osób). Mając na uwadze, że oficjalna statystyka obejmuje tylko część ruchów migracyjnych, faktyczny odpływ może być dużo wyższy – sporo osób będąc wciąż zameldowanym na terenie województwa, przebywa na stałe poza regionem w związku ze studiowaniem na tamtejszych uczelniach lub podejmowaniem pracy po zakończeniu studiów, ale wciąż bez formalnej zmiany zamieszkania. **Region opuszczają głównie osoby młode**, w wieku 25-34 lata. Stosunkowo wysokie ubytki migracyjne dotyczą również grupy 35-44 i 20-24 lata. Mieszkańcy regionu wyjeżdżają głównie do województwa wielkopolskiego, pomorskiego i mazowieckiego. Z szacunków GUS⁵ wynika, że w końcu 2019 r. czasowo **za granicą powyżej 3 miesięcy przebywało 127,9 tys. mieszkańców województwa**, głównie w Niemczech i Wielkiej Brytanii.

Niekorzystne procesy demograficzne i ruchy migracyjne wpływają na osłabienie zasobów ludnościowych regionu. Ponieważ uczestnikami procesów migracyjnych są przede wszystkim ludzie młodzi, najbardziej aktywni i przedsiębiorczy, ubytek ludności przyczynia się także do osłabienia potencjału gospodarczego województwa i zwiększania się dystansu do regionów najlepszych.

PROBLEMY Z POZYSKANIEM PRACOWNIKÓW

Postępujący proces starzenia się społeczeństwa i związany z tym stały ubytek ludności w wieku produkcyjnym, niewystarczająca aktywność zawodowa mieszkańców województwa i emigracja zarobkowa sprawiają, że pracodawcy napotykają **problemy z pozyskaniem osób chętnych do pracy**. Braki kadrowe dotyczą przede wszystkim branż: przemysłowej, transportowej oraz medyczno-opiekuńczej i coraz częściej edukacji.

Na trudności z pozyskaniem pracowników wpływa także **brak specjalistów**, za co częściowo odpowiada ogólnie niski poziom wykształcenia mieszkańców regionu (województwo notuje jeden z najwyższych w kraju odsetek osób bez wykształcenia średniego – 45,5%), a także rozbieżności pomiędzy oferowanymi warunkami zatrudnienia, a oczekiwaniami osób gotowych podjąć pracę. Widoczne są **trudności z obsadzeniem stanowisk z niskim poziomem wynagrodzenia i o zmiennym charakterze pracy**. W wielu zawodach proponowane

⁵ Informacja o rozmiarach i kierunkach czasowej emigracji z Polski w latach 2004-2020, GUS, Warszawa 2021 r.

wynagrodzenie jest zbyt niskie w stosunku do wykonywanej pracy i możliwości pozyskania dochodu z innych źródeł (zatrudnienie w „szarej strefie”, świadczenia socjalne).⁶

Rysunek 1. Branże narażone na deficyt pracowników w województwie kujawsko-pomorskim w 2023 r.

			
Opieka zdrowotna	Edukacja	Transport	Przemysł
- fizjoterapeuci i masażyści - lekarze - opiekunowie osoby starszej lub niepełnosprawnej - pielęgniarki i położne - psycholodzy i psychoterapeuci	- nauczyciele przedmiotów ogólnokształcących - nauczyciele przedmiotów zawodowych - nauczyciele praktycznej nauki zawodu	- kierowcy autobusów - kierowcy samochodów ciężarowych i ciągników siodłowych - mechanicy pojazdów samochodowych	- elektrycy, elektromechanicy i elektromonterzy - krawcy i pracownicy produkcji odzieży - magazynierzy - operatorzy obrabiarek skrawających - robotnicy obróbki drewna i stolarze - spawacze

Źródło: Opracowanie WUP w Toruniu na podstawie wyników Barometru zawodów – prognoza 2023

W 2021 r. za swoją pracę mieszkańcy województwa średnio otrzymywali 5726,78 zł brutto (13. miejsce w kraju), co stanowiło 86,2% średniego wynagrodzenia w Polsce. **Niskie wynagrodzenia**, utrzymujący się niski poziom przedsiębiorczości, niewielki udział firm z sektora nowoczesnych usług w strukturze pracodawców wpływają na ogólnie **niższą atrakcyjność kujawsko-pomorskiego rynku pracy i większe trudności w przyciąganiu nowych pracowników**.

ZWIĘKSZAJĄCA SIĘ LICZBA CUDZOZIEMCÓW

W 2021 r. powiatowe urzędy pracy z regionu pozyskały 70 131 wolnych miejsc pracy i miejsc aktywizacji zawodowej. Było to o 34,0% więcej niż w 2020 r. Aż 33,4% wolnych miejsc pracy zgłoszono w ramach testu rynku pracy czyli procedury potwierdzającej brak możliwości zatrudnienia na dane stanowisko obywatela Polski lub innego kraju UE, stosowanej przy wnioskach o zezwolenie na pracę dla cudzoziemca. **Duża liczba wakatów, w tym ofert**

⁶ Barometr zawodów 2022. Raport podsumowujący badanie w województwie kujawsko-pomorskim. <https://wuptorun.praca.gov.pl/documents/5078407/17254548/Barometr%20zawod%C3%B3w%202022.%20Raport%20podsumowuj%C4%85cy%20badanie%20w%20wojew%C3%B3dztwie%20kujawsko-pomorskim./c38e4ea9-4f31-4608-b3f1-b52aa04c8e6e?t=1644926029392>

skierowanych do cudzoziemców, świadczy o silnym niedoborze rąk do pracy na regionalnym rynku.

Trudności w pozyskaniu i utrzymaniu pracowników są w pewnym stopniu niwelowane przez zatrudnianie cudzoziemców⁷. W 2021 r. na terenie województwa kujawsko-pomorskiego wydano **111 661 dokumentów umożliwiających pracę cudzoziemcom** (o 10,8% więcej niż w roku poprzedzającym i aż o 355,7% więcej niż w 2014 r.).

3. Charakterystyka migracji w Polsce⁸

Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej otworzyło przed Polakami rynki pracy na Zachodzie Europy. **Po 2004 r. z Polski w celach zarobkowych wyjechało ok. 2,5 mln osób**, najpierw głównie do Wielkiej Brytanii i Irlandii, a w następnych latach do Niemiec, Holandii i pozostałych państw UE. Trudna sytuacja gospodarcza, szczególnie w porównaniu z państwami Europy Zachodniej, była jednym z głównych powodów, przez które sytuacja migracyjna Polski miała specyficzny charakter, polegający **na większym odpływie ludności z kraju niż napływie osób z zagranicy. Polska nie była miejscem atrakcyjnym do osiedlania się dla cudzoziemców**, a migranci przybywający do Polski, głównie z krajów byłego ZSRR, nie traktowali Polski jako kraju docelowego, a jedynie tranzytowy w drodze do bogatszych krajów Europy Zachodniej. Krótkoterminowe przyjazdy cudzoziemców, głównie w celach handlowych czy też podejmowania w niej pracy, nie miały charakteru zjawiska masowego i określić je można jako migracje czasowe i cyrkulacyjne⁹.

Należy zauważyć, że dane dotyczące liczebności populacji cudzoziemców zamieszkujących w Polsce w latach 90. XX w. i na początku XXI w. są fragmentaryczne i niekiedy niepełne, co utrudnia precyzyjne śledzenie tego zjawiska. Charakterystyczna dla Polski była i w pewnym stopniu pozostaje do dziś, nieudokumentowana, często wahadłowa, imigracja zarobkowa. Za jej źródło można uznać sytuację, w której dla obywateli państw objętych uproszczoną procedurą zatrudniania cudzoziemców, stosunkowo łatwo jest uzyskać pozwolenie na wjazd do Polski oraz prawa do wykonywania zatrudnienia, lecz uzyskanie pozwolenia na pobyt długoterminowy oraz zmiana miejsca zatrudnienia wiąże się z licznymi ograniczeniami i trudnościami formalnymi. W rezultacie część cudzoziemców wykorzystywała uproszczoną procedurę jako stosunkowo prostą drogę do uzyskania pozwolenia na wjazd do Polski, a następnie nie podejmowało powierzonej pracy i pozostawało w „szarej strefie”¹⁰.

⁷ Zatrudnienie obywateli państw trzecich jest możliwe po uzyskaniu odpowiednich dokumentów przez podmiot powierzający pracę tj. wpis do ewidencji oświadczeń, zezwolenie na pracę, zezwolenie na pracę sezonową. Szerzej na s. 51-52.

⁸ Punkty 3-7 dokumentu opracowano na podstawie: M. Pachocka, D. Wach, op. cit.

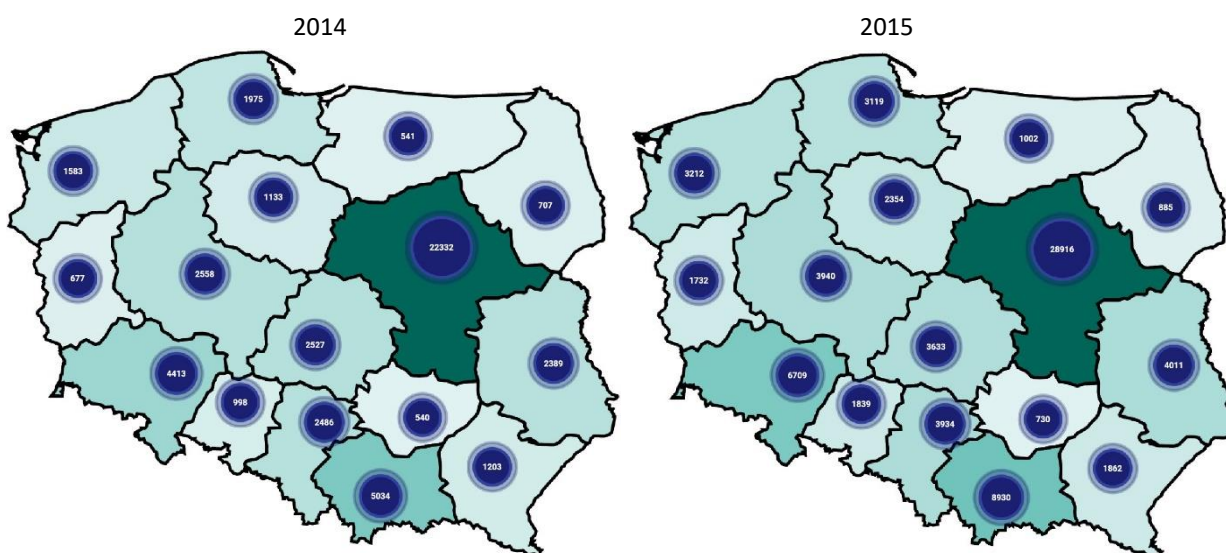
⁹ K. Andrejuk, A. Fihel, Migracje w Polsce w okresie 1989–2004 w: 25 wykładów o migracjach, red. M. Lesińska, M. Okólski, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2018 r., s.197–207.

¹⁰ Szerzej na ten temat: A. Górny, P. Kaczmarczyk, M. Szulecka, M. Bitner, M. Okólski, U. Siedlecka, A. Stefańczyk, Imigranci w Polsce w kontekście uproszczonej procedury zatrudniania cudzoziemców, Raport z projektu „Stworzenie koncepcji narzędzia służącego ocenie jakości usług Publicznych Służb Zatrudnienia szczebla

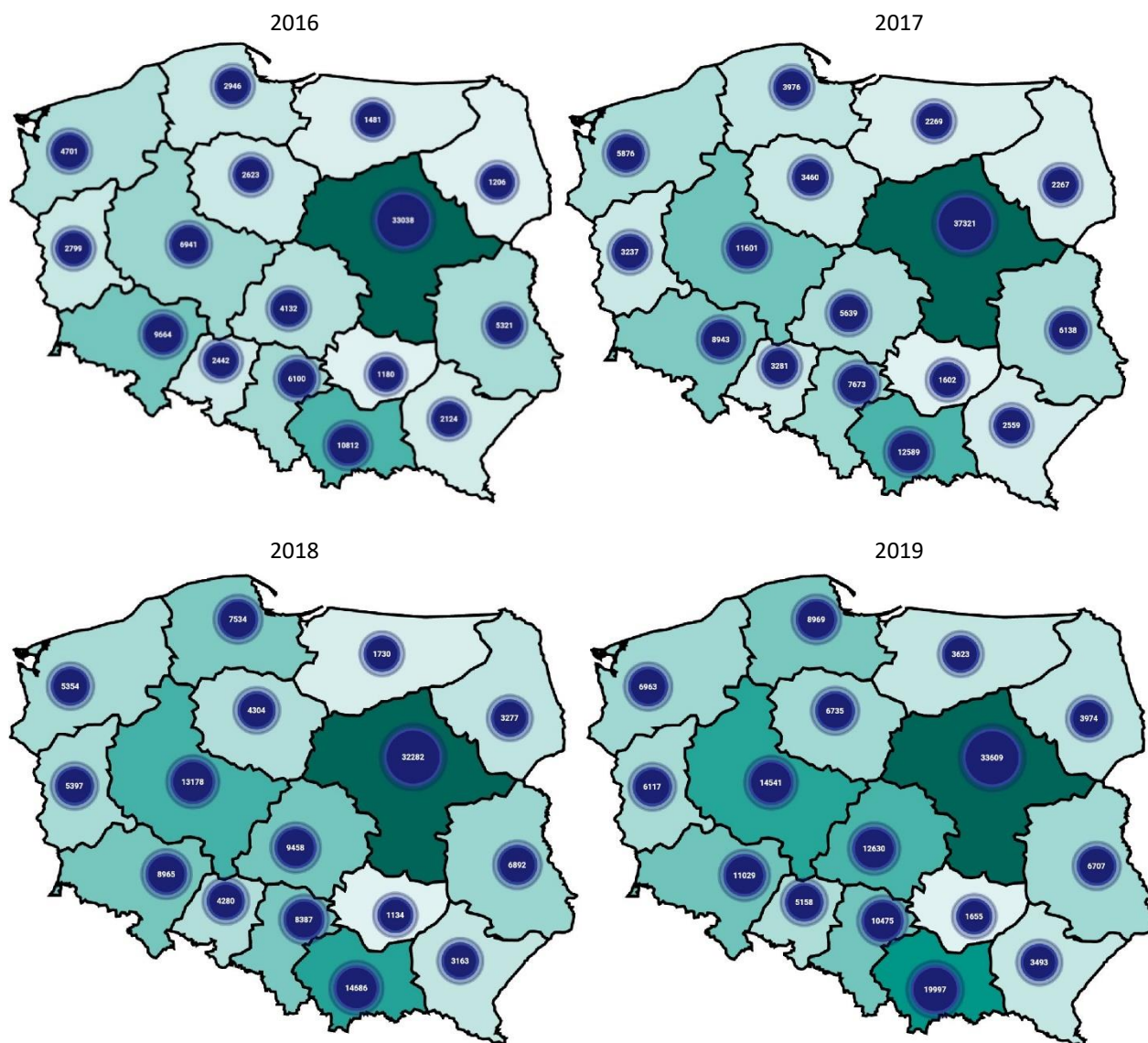
Nie zmienia to jednak faktu, iż czasowość i cyrkulacyjność migracji do Polski w pierwszym okresie po upadku „bloku wschodniego”, a także ewidentnie tranzytowy charakter kraju doprowadziły do sytuacji, w której kwestie związane z potrzebą tworzenia polityk odnoszących się do sytuacji cudzoziemców zamieszkujących w Polsce były postrzegane jako temat mniej istotny. Przez lata cudzoziemcy, którzy uzyskali w Polsce zezwolenie na pobyt czasowy, stały lub rezydenta długoterminowego Unii Europejskiej, byli skoncentrowani głównie w województwie mazowieckim, w szczególności w Warszawie i jej okolicach.

Ostatnie lata charakteryzują się dynamiczną zmianą sytuacji migracyjnej w Polsce i odejściem od obserwowanych dotychczas schematów określających Polskę jako kraj o charakterze zdecydowanie emigracyjnym i tranzytowym. Szacuje się, że na koniec 2011 r. w Polsce przebywało około 100 tys. cudzoziemców legitymujących się ważnymi kartami pobytu, w 2013 r. było to 120 tys., w 2015 r. blisko 212 tys., a na początku 2020 r., mimo zaczynającej się pandemii covid-19, liczba cudzoziemców z ważnymi kartami pobytu osiągnęła już prawie 460 tys., czyli 4,5-krotnie więcej niż dekadę wcześniej. Zmienia się także geograficzne rozlokowanie cudzoziemców i choć województwo mazowieckie nadal pozostaje najchętniej wybieranym przez imigrantów jako miejsce pracy i zamieszkania, to udział pozostałych województw stale rośnie, a dysproporcja między mazowieckim i pozostałymi województwami nie jest już tak duża. W miarę wzrostu liczby cudzoziemców przybywających do Polski, coraz chętniej wybierają oni również średnie i małe miasta, a nawet tereny wiejskie, lecz dominacja dużych miast o chłonnym rynku pracy jest nadal wyraźnie widoczna. Coraz wyraźniejsza jest również imigracja osób uzyskujących pozwolenie na pobyt przekraczający 12 miesięcy, co zgodnie z definicją Eurostatu jest uważane za pobyt długoterminowy

Rysunek 2. Liczba wydanych decyzji udzielających zezwolenia na pobyt czasowy, pobyt stały oraz pobyt rezydenta długoterminowego UE w Polsce w latach 2014–2019 w podziale na województwa.

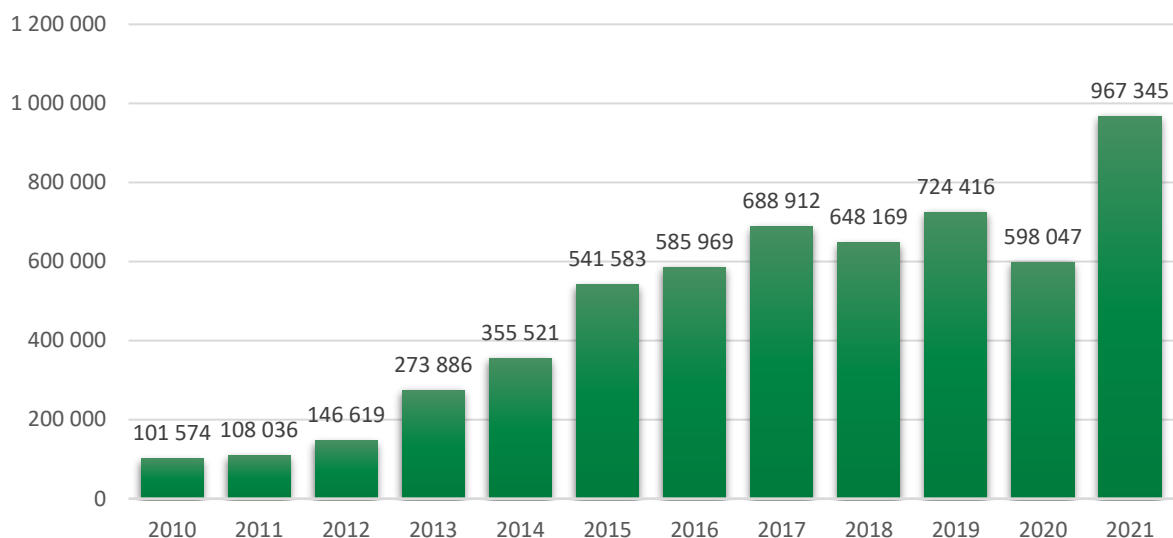

lokalnego, regionalnego oraz centralnego w zakresie uproszczonego systemu dopuszczania do pracy cudzoziemców oraz jego wdrożenie”, OBM UW, WiseEuropa, Warszawa 2018, <http://www.migracje.uw.edu.pl/wp-content/uploads/2016/11/raport-power.pdf>.

Źródło: migracje.gov.pl

Polska od 2016 r. jest państwem, które corocznie wydaje największą w UE liczbę pierwszych **pozwoleń pobytowych dla obywateli państw trzecich**. W 2013 r. takich pozwoleń wydano 273 833, a w 2021 r. liczba ta osiągnęła aż 967 345. W porównaniu z tymi wartościami liczba imigrantów zamieszkujących Polskę na okres dłuższy niż jeden rok wydaje się niewielka i w 2019 r. osiągnęła 226 649 osób. **Może to świadczyć o corocznym, dużym napływie „nowych” cudzoziemców, przy stosunkowo niewielkiej liczbie tych, którzy w Polsce się osiedlają.** Wykres 2. Liczba pierwszych pozwoleń pobytowych dla obywateli państw trzecich wydanych przez Polskę w latach 2010-2021

Źródło: Opracowanie WUP Toruń na podstawie: Eurostat, *First permits by reason*, <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tps00170/default/table?lang=en>

Na dynamiczne nasilenie się imigracji cudzoziemców do Polski w ostatnich latach (przed wybuchem wojny na Ukrainie), miało wpływ wiele czynników. Za jeden z bardziej istotnych należy uznać **kwestie demograficzne**, a przede wszystkim starzenie się społeczeństwa polskiego oraz coraz większy **deficyt pracowników na polskim rynku pracy**. To właśnie ten drugi czynnik stanowił jeden z głównych powodów, dla którego zdecydowano się na wprowadzenie bardziej liberalnego prawa, ułatwiającego **podejmowanie pracy przez cudzoziemców w ramach tzw. uproszczonej procedury**. Wśród pozostałych czynników mogących przyciągać cudzoziemców do Polski należy także wymienić wprowadzenie **ułatwień w procedurze legalizacji pobytu dla cudzoziemców będących w stanie wykazać polskie pochodzenie lub swój związek z Polską**, jak również tworzące się na przestrzeni ostatnich trzech dekad **sieci migracyjne**. W kontekście napływu do Polski obywateli Ukrainy istotne jest **położenie geograficzne i bliskość kulturowa, a przede wszystkim stosunkowo podobny język**, ułatwiający znalezienie pracy, podjęcie nauki czy codzienne funkcjonowanie w nowym miejscu zamieszkania.

Wybuch wojny na Ukrainie 24.02.2022 spowodował nagły napływ uchodźców wojennych. Z danych Straży Granicznej¹¹ wynika, że od początku rosyjskiej inwazji na Ukrainę do 31 stycznia 2023 r. granicę polsko-ukraińską przekroczyło **9,6 mln** osób. W tym samym czasie na Ukrainę wyjechało **7,7 mln** osób. Zasadniczy wpływ na cechy i skalę fali uchodźczej miało otwarcie granic Polski z Ukrainą dla uchodźców oraz dekret Prezydenta Ukrainy, który w związku z ogłoszeniem powszechnej mobilizacji zakazał wyjazdu z kraju mężczyznom w wieku 18-60 lat. Wprowadził jedynie nieliczne wyjątki od tej reguły, np. zezwolił na wyjazd ojcom przynajmniej trójki dzieci w wieku poniżej 18 lat. Dlatego dorośli uchodźcy to przede

¹¹ https://twitter.com/straz_graniczna (data pobrania 6.02.2023)

wszystkim kobiety – prawie 90%. Szacuje się, że w Polsce przebywa od 1,2 do 1,5 miliona ukraińskich uchodźców.

4. Charakterystyka sytuacji migracyjnej w województwie kujawsko-pomorskim.

Wyraźny, szczególnie po 2014 r., wzrost liczby cudzoziemców imigrujących do Polski wpłynął również na ich liczebność w województwie kujawsko-pomorskim. Bez wątpienia miasta takie jak Bydgoszcz czy Toruń mają wystarczający potencjał, by przyciągać na teren województwa poszukujących pracy cudzoziemców. Niemniej jednak sąsiedztwo województwa mazowieckiego, wielkopolskiego, łódzkiego czy pomorskiego, będących jednymi z głównych destynacji, które wybierają cudzoziemcy, powoduje, że w kujawsko-pomorskim nadal nie można mówić o masowej imigracji zarobkowej. Należy jednak zwrócić uwagę, że tak jak w innych regionach w Polsce, tak i **w województwie kujawsko-pomorskim, w ostatnich latach wyraźnie rosła liczba przebywających cudzoziemców**. Łącznie w 2022 r. 15 494 osoby posiadały ważny dokument pobytowy, wydany przez wojewodę kujawsko-pomorskiego (karta pobytu, rejestracja obywatela UE). Dla porównania w 2013 r. były to 2643 osoby.

Tabela 1. Cudzoziemcy posiadający ważne dokumenty uprawniające do pobytu w Polsce wydane przez wojewodę kujawsko-pomorskiego w latach 2018-2022 (10 najliczniejszych pozycji w 2022 r.)

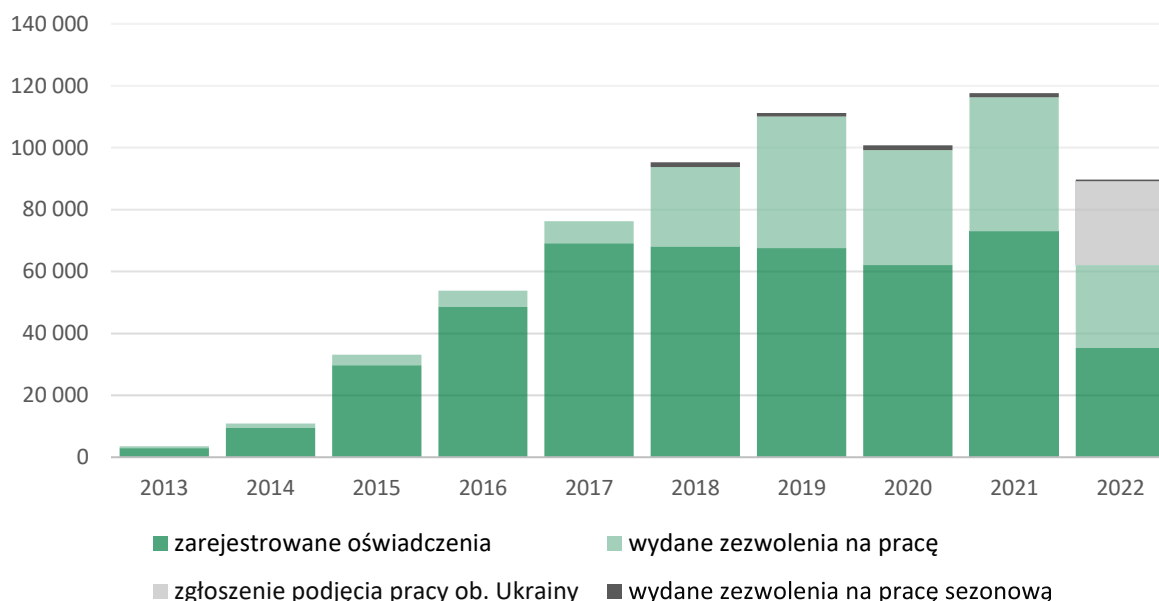
Lp.	Państwo	2018	2019	2020	2021	2022	wzrost/spadek w stosunku do 2018 r.
1	Ukraina	4 927	7 359	8 036	9 908	9 728	▲
2	Białoruś	174	249	298	483	592	▲
3	Gruzja	33	165	271	319	293	▲
4	Mołdawia	86	213	271	338	282	▲
5	Rosja	204	239	246	261	276	▲
6	Niemcy	382	357	324	286	266	▼
7	Włochy	226	230	235	247	245	▲
8	Hiszpania	182	194	196	205	203	▲
9	Wielka Brytania	241	263	303	195	171	▼
10	Indie	69	117	151	159	162	▲

Źródło: Opracowanie WUP w Toruniu na podstawie danych <https://migracje.gov.pl/>

Dane wskazują na istotny wzrost ilości osób narodowości ukraińskiej przybywających do regionu. Wzrost odnotowano także w przypadku obywateli Gruzji, Mołdawii oraz Białorusi. W pierwszej dziesiątce aż pięć miejsc przypadało na obywateli państw z Europy Wschodniej, tj. byłych krajów ZSRR.

Wzrost zainteresowania migracją zarobkową do Kujawsko-Pomorskiego jest jeszcze bardziej widoczny przy porównaniu liczby wydanych zezwoleń na pracę i oświadczeń dla cudzoziemców. W 2014 r. wojewoda wydał 1346 zezwoleń, w roku 2021 – 43 472. W przypadku uproszczonej procedury oświadczeniowej powiatowe urzędy pracy wpisały do ewidencji 9540 oświadczeń w 2014 r., a 7 lat później już 72 853.

Wykres 3. Dokumenty legalizujące pracę cudzoziemca w województwie kujawsko-pomorskim w latach 2013-2022.

Źródło: opracowanie WUP w Toruniu na podstawie sprawozdań MRiPS oraz danych z Centralnego Systemu Analityczno-Raportowego (CeSAR) – data pobrania 9.01.2023

Mimo iż liczba zarejestrowanych oświadczeń i wydanych zezwoleń nie odzwierciedla liczby cudzoziemców, którzy faktycznie podejmują pracę w województwie, to może ona być ważnym wskaźnikiem potwierdzającym zapotrzebowanie polskich przedsiębiorców na pracowników zagranicznych.

Skokowy przyrost wydawanych zezwoleń na pracę nie świadczy także o liczbie cudzoziemców osiedlających się lub nawet przebywających w dłuższym okresie w województwie kujawsko-pomorskim. Dostępne dane dotyczące zezwoleń na pracę wydawanych w województwie wskazują, że od 2014 r. obserwujemy szybki przyrost składanych wniosków o pozwolenie na pracę (kończących się zazwyczaj pozytywną decyzją), jak i samych wydawanych pozwoleń. Niska natomiast jest **liczba przedłużanych zezwoleń na pracę** – jedynie 77 przedłużeń w 2014 r., 95 w 2016 r., 297 w 2018 r. i 261 przedłużeń pozwolenia na pracę w pierwszym półroczu 2019 r. Tak małe wartości przedłużeń zezwoleń na pracę są najczęściej spowodowane niepodjęciem zatrudnienia u podmiotu występującego o zezwolenie czy zmianą pracodawcy przez cudzoziemca albo warunków pracy, co wymaga wystąpienia o nowe zezwolenie. Mogą także świadczyć o cyrkulacyjności migracji pracowników cudzoziemskich, ich odpływie do innych krajów Unii Europejskiej lub przechodzeniu do „szarej strefy” po wygaśnięciu dotychczasowego zezwolenia.

Ze statystyk wynika, że coraz częściej osoby (w szczególności obywatele Ukrainy) wstępnie planujące przyjazd krótkoterminowy w celach zarobkowych pozostają w Polsce na stałe, często sprowadzają swoje rodziny. O zwiększającej się liczbie takich cudzoziemców mogą świadczyć dane dotyczące liczby dzieci cudzoziemskich uczęszczających do kujawsko-

-pomorskich szkół. Mimo że ich liczba jest nadal niewielka, to w ostatnich latach obserwowany jest jej szybki, skokowy wzrost – w 2017 r. w kujawsko-pomorskich szkołach uczyło się zaledwie 591 cudzoziemskich dzieci, a w 2020 r. już 2 391. Może to świadczyć o potencjalnej chęci osiedlenia się cudzoziemców w województwie na dłuższy okres lub na stałe.

Ostatnie lata to także obserwowane, utrzymujące się **zainteresowanie cudzoziemców zdobyciem wykształcenia wyższego w województwie** kujawsko-pomorskim. W roku akademickim 2021/2022 studiowało w województwie ok. 3,5 tys. cudzoziemców, w większości pochodzących z Ukrainy, Czech, Białorusi i Rwandy¹².

W województwie kujawsko-pomorskim nie obserwowano dotychczas zjawiska związanego z osiedlaniem się cudzoziemców, którzy uzyskali w Polsce ochronę międzynarodową (status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą). Doświadczenie związane wspieraniem uchodźców było dotychczas domeną zaledwie kilku miast – Warszawy, Białegostoku i Lublina.

Po wybuchu wojny w Ukrainie (24.02.2022) do Polski zaczęły napływać osoby uciekające przed konfliktem zbrojnym. W styczniu 2023 r. na terenie Polski przebywało 971,3 tys. obywateli Ukrainy, z nadanym numerem PESEL UKR, w tym **33,2 tys. osób (3,4%), którym nadano status w województwie kujawsko-pomorskim**¹³. Do szkół i przedszkoli w województwie zapisano 7 728 uczniów – uchodźców z Ukrainy¹⁴. Należy jednak pamiętać, iż dane te nie uwzględniają uczniów, którzy po przybyciu do Polski uczyli się wyłącznie w systemie nauki zdalnej, prowadzonej przez funkcjonujące szkoły ukraińskie, bądź nie uczestniczyły w żadnym systemie kształcenia.

Brakuje dokładnych danych dotyczących liczby osób z Ukrainy, objętych ochroną czasową, przebywających w regionie. Dostępne badania¹⁵ pokazują, że większość uciekinierów planuje wrócić do ojczyzny jak szybko to będzie możliwe, ale spora część chce zostać w Polsce, przynajmniej na jakiś czas po zakończeniu wojny. Doświadczenia innych państw pokazują, że tymczasowa imigracja spowodowana konfliktem zbrojnym, często (w co najmniej 30% przypadków) przekształca się w długoterminowy pobyt, a nawet osiedlenie.

Imigranci odgrywają coraz większą rolę we wspólnotach lokalnych jako pracownicy, studenci, uczniowie, konsumenci, podatnicy czy przedsiębiorcy. Należy dążyć do pełnego i świadomego wykorzystania ich potencjału dla ekonomicznego, społecznego i kulturowego rozwoju regionu. Przy braku odpowiedniego wsparcia i oferty integracyjnej istnieje ryzyko odpływu pracowników-migrantów z województwa, co przy ujemnym saldzie migracji

¹² Szerzej na s. 68.

¹³ Obywatele Ukrainy na kujawsko-pomorskim rynku pracy w styczniu 2023 r., Wojewódzki Urząd Pracy w Toruniu, Toruń 2023 r. <https://wuptorun.praca.gov.pl/biuletyny-informacyjne>

¹⁴ Uczniowie uchodźcy z Ukrainy w podziale na typy szkół, klasy i powiaty https://dane.gov.pl/pl/dataset/2711/resource/41466,uczniowie-uchodzcy-z-ukrainy-w-podziale-na-typy-szko-klasy-i-powiaty-stand-na-21092022/table?page=1&per_page=20&q=&sort=

¹⁵ Raport specjalny z badania socjologicznego „Uchodźcy z Ukrainy w Polsce”, przeprowadzonego przez Platformę Migracyjną EWL, Fundację Na Rzecz Wspierania Migrantów Na Rynku Pracy „EWL” i Studium Europy Wschodniej Uniwersytetu Warszawskiego, 2022, <https://ewl.com.pl/raport-specjalny-uchodzcy-z-ukrainy-w-polsce/>

wewnątrz krajowych oraz ujemnym przyroście naturalnym stanowi barierę rozwojową regionu i tworzy zagrożenia natury społecznej, gospodarczej i politycznej.

5. Koncepcja integracji i polityki integracyjnej. Polityka integracyjna UE i Polski w kontekście polityki migracyjnej.

Kreowanie regionalnej polityki migracyjnej wymaga właściwego zdefiniowania tego, co rozumie się przez pojęcie polityki integracyjnej, dla której centralną kategorią jest integracja. Ta ostatnia jest jedną z kluczowych koncepcji we współczesnych badaniach migracyjnych, złożoną i wielowymiarową.

Międzynarodowa Organizacja do spraw Migracji określa integrację jako „dwukierunkowy proces wzajemnej adaptacji między migrantami a społeczeństwami, w których żyją, polegający na włączeniu migrantów w życie społeczne, gospodarcze, kulturalne i polityczne społeczności przyjmującej. Pociąga to za sobą szereg wspólnych obowiązków dla migrantów i społeczności oraz obejmuje inne powiązane pojęcia, takie jak włączenie społeczne i spójność społeczna. Integracja niekoniecznie oznacza pobyt stały. Oznacza to jednak uwzględnienie praw i obowiązków migrantów i społeczeństw krajów tranzytowych lub docelowych, dostępu do różnego rodzaju usług i rynku pracy oraz identyfikacji i poszanowania podstawowego zestawu wartości, które łączą migrantów i społeczności przyjmujące we wspólnym celu”¹⁶.

W dokumentach prawnych i politycznych UE integracja jest ogólnie rozumiana jako dynamiczny, dwustronny proces oparty na wzajemnych prawach i odpowiadających im obowiązkach obywateli państw trzecich legalnie przebywających w państwach członkowskich UE i społeczeństwa przyjmującego. Istotne jest zaangażowanie obu stron w proces integracji i stopniowe zbliżanie praw i obowiązków migrantów jak również ich dostępu do dóbr, usług i sposobu partycypacji obywatelskiej do sytuacji, w jakiej znajduje się pozostała ludność, przy uwzględnieniu równych szans i traktowania”¹⁷. Doświadczenia krajów o dłuższej tradycji migracji pokazują, że zaplanowana jako czasowa migracja zarobkowa lub uchodźcza często przekształca się w pobyt stały. Dlatego też otwarcie granic dla migracji bez prowadzenia równolegle polityki integracyjnej, dającej szansę przyjeźdnym na stanie się częścią społeczeństwa, z równymi obowiązkami, prawami i szansami, prowadzi w dłuższej perspektywie do szeregu problemów politycznych i społecznych.

¹⁶ International Organization for Migration (IOM), Glossary on Migration, red. A. Sironi, C. Bauloz, M. Emmanuel, „International Migration Law”, nr 34, s. 106, https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml_34_glossary.pdf

¹⁷ European Economic and Social Committee, Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on immigration, integration and employment, COM(2003) 336 final, <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2003:0336:FIN:EN:PDF>

Unia Europejska od lat jest ważnym docelowym obszarem imigracji w skali międzynarodowej, a migracje i populacja migrantów/cudzoziemców stanowią istotny wycinek jej funkcjonowania. Przyglądając się bliżej podstawom prawnym polityki migracyjnej UE, należy zwrócić uwagę, że polityka UE w odniesieniu do szeroko rozumianych migracji międzynarodowych i zagadnień pokrewnych podlega kompetencjom dzielonym między instytucjami UE a rządami państw członkowskich¹⁸. Tym samym obie strony mogą stanowić prawo i przyjmować wiążące akty prawne (ale zgodnie z zasadą subsydiarności). UE przyjęła różnorodne przepisy i ramy prawne, które pozwalają zarządzać legalną migracją. Dotyczą one: osób ubiegających się o azyl, pracowników wysoko wykwalifikowanych, studentów i naukowców, pracowników sezonowych, łączenia rodzin. Jeśli chodzi o inne przepływy migracyjne, UE przyjęła wspólne zasady rozpatrywania wniosków o azyl i umowy o readmisji dotyczące odsyłania nielegalnych migrantów. Każde państwo posiada natomiast obszar problemów migracyjnych nieuregulowany regułami przyjętymi w ramach współpracy międzynarodowej (w odniesieniu do Polski – np. repatriacja, polityka wobec Polonii)¹⁹.

W zakresie polityki integracyjnej Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej wskazuje, że **integracja nie podlega harmonizacji prawa krajowego na poziomie UE**, co oznacza, że państwa członkowskie prowadzą własną politykę integracyjną w ramach krajowych porządków prawnych, a UE wspiera je jedynie w działaniach integracyjnych i dostarcza zachęt w tym zakresie, szczególnie w postaci dobrych praktyk i dedykowanych funduszy²⁰. Ponadto, **integracja, w przypadku UE, odnosi się do obywateli państw trzecich, tj. obywateli spoza UE, i tylko tych, którzy legalnie przebywają na terytorium jej państw członkowskich**. Wysnuć z tego można wniosek, że obywatele UE nie muszą się integrować, gdy mieszkają w kraju UE innym niż ich kraj pochodzenia.

W 2004 r. przyjęto jedenaście „Wspólnych zasad podstawowych dotyczących polityki integracji imigrantów w Unii Europejskiej”²¹, które do dziś pozostają ważną ramą tego, co można określić polityką integracyjną UE, zakładającą potrzebę całościowego i wielowymiarowego podejścia do tego zagadnienia.

¹⁸ Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (TFUE), OJ C 326, 26.10.2012, art. 4 ust. 2, pkt j.

¹⁹ Polityka migracyjna Polski – diagnoza stanu wyjściowego, red. Departament Analiz i Polityki Migracyjnej MSWiA, s. 3.

²⁰ M. Gońda, M. Lesińska, M. Pachocka, Relations between immigration and integration policies in postwar Europe, w: Relations between Immigration and Integration Policies in Europe: Challenges, Opportunities and Perspectives in Selected EU Member States, red. M. Duszczek, M. Pachocka, D. Pszczółkowska, Routledge, New York/London 2020, s. 37, 42.

²¹ Council of the European Union, *Press Release, 2618th Council Meeting, Justice and Home Affairs*, 19.11.2004, http://europa.eu/rapid/press-release_PRES-04-321_en.htm?locale=en.

Wspomniane zasady brzmią następująco:

1. „Integracja jest dynamicznym, dwukierunkowym procesem wzajemnej adaptacji wszystkich imigrantów i mieszkańców państw członkowskich.
2. Integracja oznacza poszanowanie podstawowych wartości Unii Europejskiej.
3. Zatrudnienie jest głównym elementem procesu integracji i ma zasadnicze znaczenie dla zaangażowania imigrantów, ich wkładu w rozwój społeczeństwa przyjmującego oraz uczynienia tego wkładu bardziej widocznym.
4. Podstawowa znajomość języka, historii i instytucji społeczeństwa przyjmującego jest niezbędna w procesie integracji; umożliwienie imigrantom zdobycia tej wiedzy ma istotne znaczenie dla skutecznej integracji.
5. Działania w dziedzinie kształcenia mają decydujące znaczenie dla przygotowania imigrantów (zwłaszcza ich potomków) do udanego i bardziej aktywnego uczestnictwa w życiu społecznym.
6. Dostęp imigrantów do instytucji, a także publicznych i prywatnych towarów i usług na równi z obywatelami danego kraju oraz w sposób niedyskryminujący ma decydujące znaczenie dla poprawy przebiegu procesu integracji.
7. Częste kontakty imigrantów z obywatelami państw członkowskich stanowią podstawowy mechanizm integracji. Wspólne fora, dialog międzykulturowy, nauczanie o imigrantach i ich kulturze oraz poprawa warunków bytowych w środowiskach miejskich przyczyniają się do natężenia kontaktów imigrantów z obywatelami państw członkowskich.
8. Możliwość pielęgnowania różnych kultur i religii jest zagwarantowana na mocy Karty praw podstawowych i musi być przestrzegana, chyba że koliduje to z innymi nienaruszalnymi, gwarantowanymi na poziomie UE prawami lub z prawem krajowym.
9. Udział imigrantów w procesie demokratycznym oraz w kształtowaniu polityki i środków integracyjnych, zwłaszcza na poziomie lokalnym, przyspiesza ich integrację.
10. Upowszechnianie polityki integracyjnej i jej instrumentów we wszystkich stosownych obszarach polityki i na wszystkich jej poziomach jest ważnym aspektem w formowaniu i wprowadzaniu polityki narodowej.
11. Określenie jasnych celów, tworzenie wskaźników i mechanizmów jest konieczne dla adaptacji polityki, oceny postępów integracji oraz umożliwienia skuteczniejszej wymiany informacji”

POLITYKA KRAJOWA

O początkach kształtowania polskiej polityki migracyjnej można mówić po okresie wielowymiarowej transformacji systemowej z przełomu lat 80. i 90. XX w., kiedy kraj otworzył się na przepływy migracyjne i współpracę międzynarodową z innymi państwami i organizacjami międzynarodowymi²².

²² P. Strzelecki, M. Pachocka, Procesy migracyjne w krajach Europy Środkowo-Wschodniej – transformacja od państw emigracji netto do imigracji netto, w: Raport SGH i Forum Ekonomicznego 2020, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2020, s. 254–289.

Dotychczas jedynym dokumentem strategicznym Polski w obszarze migracji była przyjęta w 2012 r. przez Radę Ministrów „Polityka migracyjna Polski – stan obecny i postulowane działania”, która została unieważniona w 2016 r. Na konieczność opracowania nowej polityki migracyjnej zwrócono uwagę w „Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju (SOR) do 2020 r. z perspektywą do 2030 r.”, przyjętej przez rząd w 2017 r., w której podkreślono wyzwanie dla rozwoju Polski, jakim są niekorzystne trendy demograficzne. W 2019 r. został upubliczniony projekt dokumentu pt. „Polityka migracyjna Polski”, który był przedmiotem krytyki licznych środowisk, w tym naukowego i organizacji pozarządowych.

Obecnie w Polsce nie ma jednego dokumentu strategicznego dotyczącego polityki migracyjnej. Jej zakres wyznacza szereg ustaw i rozporządzeń regulujących zasady wjazdu i pobytu na terenie Polski, dostępu do rynku pracy, edukacji, korzystania z pomocy społecznej, przyznawania ochrony międzynarodowej i krajowej itp. oraz praktyki najważniejszych aktorów administracji publicznej (Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji – MSWiA, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Urząd do Spraw Cudzoziemców, Straż Graniczna – SG itd.). Ważnym dokumentem stała się specustawa dot. pomocy obywatelom Ukrainy, przyznająca uchodźcom przed wojną prawo do legalnego pobytu w kraju (przez określony czas), dostęp do rynku pracy i innych usług społecznych (opieka zdrowotna, pomoc socjalna). W ogólnym ujęciu realizowana w Polsce polityka migracyjna oparta jest o potrzeby rynku pracy, a przepisy dotyczące zatrudnienia pracowników z krajów trzecich (szczególnie z Europy Wschodniej i Azji Środkowej) są liberalne.

Polska nie ma wydzielonej polityki integracyjnej na szczeblu centralnym. Nie zmienia to jednak faktu, że państwo realizuje działania na rzecz integracji cudzoziemców, które obejmują dwa główne komponenty²³:

- pomoc wynikającą z ustawy o pomocy społecznej dla beneficjentów ochrony międzynarodowej (status uchodźcy, ochrona uzupełniająca), w tym w ramach Indywidualnych Programów Integracyjnych,
- działania wspierające integrację realizowane w ramach projektów (współ)finansowanych z krajowej linii budżetowej Funduszu Azylu, Migracji i Integracji (obecnie za pośrednictwem instytucji publicznych: Straż Graniczna, Urząd do Spraw Cudzoziemców oraz urzędy wojewódzkie).

Tym samym jedynym ogólnopolskim elementem tej polityki są w zasadzie Indywidualne Programy Integracyjne skierowane do beneficjentów ochrony międzynarodowej (osoby ze statusem uchodźcy i objęte ochroną uzupełniającą), które finansowane są z budżetu centralnego, ale wdrażane przez samorządy.

²³ M. Pachocka, D. Wach, Działania m.st. Warszawy na rzecz integracji beneficjentów ochrony międzynarodowej w Polsce – model wielopoziomowego zarządzania czy chaotyczne zarządzanie (disjointed governance), VIII Konferencja Komitetu Badań nad Migracjami Polskiej Akademii Nauk, Wrocław, 11.09.2019 r., materiał niepublikowany.

POLITYKA WOJEWÓDZKA

Jak pokazuje praktyka działań integracyjnych w Unii Europejskiej i jej państwach członkowskich, to co można rozumieć jako politykę integracyjną nie jest wyłącznie domeną państwa na szczeblu centralnym. Rośnie rola inicjatyw mających na celu tworzenie lokalnych i regionalnych systemów, strategii i polityk integracji, co widać na przykładzie wybranych gmin, miast i regionów w Polsce.

Województwo kujawsko-pomorskie także podejmuje działania na rzecz wypracowania i implementacji regionalnej polityki migracyjnej. „Strategia rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do 2030 roku – Strategia Przyspieszenia 2030+” (SRW2030+)²⁴ przyjęta Uchwałą Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 21 grudnia 2020 r. porządkuje podejście do zarządzania migracjami na poziomie województwa. Strategia zakłada sporządzenie niniejszego dokumentu, który ma rozwinąć, uszczegółowić i zoperacjonalizować działania przewidziane w celach głównych:

- nr 2 „Zdrowe, aktywne i zamożne społeczeństwo”, cel operacyjny 21. Aktywność społeczna i rozwój społeczeństwa obywatelskiego
- nr 3 „Konkurencyjna gospodarka”, cel operacyjny 37. Nowoczesny rynek pracy.

Zgodnie ze SRW2030+ punktem wyjścia wojewódzkiej polityki migracyjnej są potrzeby regionalnego rynku pracy związane z zachodzącymi już zmianami demograficznymi i wynikające z tego trudności w pozyskiwaniu pracowników o odpowiednich kwalifikacjach na wakujące miejsca pracy. Jednocześnie z punktu widzenia stabilności rynku pracy kluczowe jest podjęcie działań w kierunku adaptacji (a docelowo integracji) migrantów w społeczności lokalnej, żeby warunki życia i pracy na terenie województwa były dla nich na tyle satysfakcjonujące, by chcieli w województwie pozostać.

Również Strategia Polityki Społecznej Województwa Kujawsko-Pomorskiego²⁵ do roku 2030, w celu strategicznym 2 – *Większa aktywność zawodowa, społeczna i obywatelska mieszkańców*, wskazuje kierunek działań 2.1.7 - Tworzenie podstaw regionalnej polityki integracyjnej wobec cudzoziemców. Kierunek dotyczy podjęcia starań o wypracowanie i wdrażanie założeń regionalnej polityki integracyjnej dostosowanej do dwóch typów migracji do Polski: krótkoterminowej (doraźnej, zarobkowej) i imigracji długoterminowej (związanej z przeprowadzką całej rodziny). Założenia te powinny opierać się na współpracy międzysektorowej, działaniach adaptacyjnych, informacyjnych i integracyjnych podejmowanych na rzecz cudzoziemców, ukierunkowanych zwłaszcza na ich aktywizację społeczną i zawodową oraz upowszechnianie edukacji międzykulturowej.

²⁴ Strategia rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do 2030 roku – Strategia Przyspieszenia 2030+, Załącznik do uchwały nr XXVIII/399/20 Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 21 grudnia 2020 r., <https://kujawsko-pomorskie.pl/35295-prace-nad-strategia-2030>.

²⁵ Strategia Polityki Społecznej Województwa Kujawsko-Pomorskiego, Załącznik do uchwały XLVII/629/22 Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 27 czerwca 2022 r.,

Program rozwoju gospodarczego województwa kujawsko-pomorskiego, przyjęty uchwałą Zarządu Województwa kujawsko-pomorskiego nr 6/202/22, w celu szczegółowym „*Gospodarka sprzyjająca wzrostowi przedsiębiorczości*” wskazuje do realizacji zadanie pn. Integracja cudzoziemców na kujawsko-pomorskim rynku pracy. Celem przedsięwzięcia ma być m.in. poprawa dostępności rynku pracy i instytucji publicznych dla cudzoziemców mieszkających w regionie oraz pozyskanie kadr dla gospodarki województwa poprzez stworzenie atrakcyjnych możliwości pracy i zamieszkania cudzoziemcom spoza UE.

Kolejnym dokumentem regionalnym, w którym ujęto zagadnienia dotyczące integracji cudzoziemców w województwie kujawsko-pomorskim, jest program „Fundusze Europejskie dla Kujaw i Pomorza na lata 2021-2027”²⁶ (zatwierdzony decyzją wykonawczą Komisji Europejskiej z 7 grudnia 2022 r.) W ramach celu szczegółowego 4(I) przewidziano dofinansowanie działań mających na celu integrację społeczno-gospodarczą obywateli państw trzecich, w tym migrantów. Wsparcie kierowane ma być w szczególności do kobiet i dzieci i dotyczyć ma aktywizacji społecznej oraz przygotowania odpowiednich warunków do życia i zatrudnienia.

6. Analiza działań instytucjonalnych i pozainstytucjonalnych skierowanych do migrantów w województwie.

Wśród faktycznych, głównych aktorów działań integracyjnych w Polsce należy wymienić m.in.:

- międzynarodowe organizacje rządowe: Międzynarodową Organizację do spraw Migracji, Unię Europejską, Biuro Wysokiego Komisarza Organizacji Narodów Zjednoczonych ds. Uchodźców (UNHCR),
- administrację publiczną szczebla centralnego: ministerstwa właściwe ds. wewnętrznych i administracji (wraz ze Strażą Graniczną i Urzędem do Spraw Cudzoziemców), polityki społecznej i rynku pracy, edukacji narodowej i szkolnictwa wyższego, urzędy wojewódzkie,
- administrację publiczną szczebla lokalnego: powiaty (głównie największe miasta na prawach powiatu) i gminy, powiatowe centra pomocy rodzinie, ośrodki pomocy społecznej, powiatowe urzędy pracy, szkoły podstawowe i średnie,
- organizacje pozarządowe (głównie w dużych miastach), organizacja imigranckie, organizacje wyznaniowe, szkoły językowe, lokalne społeczności itd.

W tworzeniu i implementacji polityki (działań) integracyjnych w Polsce kluczową rolę odgrywają aktorzy lokalni (samorządy, NGO, lokalne społeczności). Do momentu wybuchu wojny w Ukrainie działania integracyjne wobec cudzoziemców w województwie kujawsko-pomorskim nie były prowadzone na szeroką skalę, a najbardziej znaczące przedsięwzięcia

²⁶ Fundusze Europejskie dla Kujaw i Pomorza 2021-2027, Program zatwierdzony decyzją Komisję Europejskiej z 7.12.2022 r. https://mojregion.eu/rpo/wp-content/uploads/sites/3/2022/12/FEKP-2021-2022_7.12.2022.pdf

w obszarze wsparcia migrantów realizowane były przez fundację EMIC (często w partnerstwie z organami rządowymi czy samorządowymi).

W 2022 r., w okresie wzmożonego napływu uchodźców wojennych, zauważyć można zwiększenie aktywności samorządu jak i organizacji pożytku publicznego w zakresie działań wspomagających funkcjonowanie cudzoziemców w społeczności lokalnej. Powstało wiele ciekawych inicjatyw, partnerstw świadczących różnorodne i specjalistyczne wsparcie cudzoziemcom (najczęściej ukierunkowane na obywateli Ukrainy objętych ochroną czasową).

Tabela 2. Przegląd inicjatyw dotyczących obszaru migracji i integracji:²⁷

Instytucja	Przykłady działań o charakterze integracyjnym:
Kujawsko-Pomorski Urząd Wojewódzki w Bydgoszczy	W ramach projektów finansowanych z Funduszu Azylu Migracji i Integracji (FAMI) (z)realizowano następujące działania: • Projekty „Masz Prawo Wiedzieć!” i „Masz prawo wiedzieć Plus” (2018-2022) - wspólnie z fundacją EMIC zapewniono wsparcie prawne, psychologiczne, językowe i integracyjne cudzoziemcom spoza UE; w utworzonych w Bydgoszczy i Toruniu punktach informacyjno-doradczych udzielano pomocy przy wypełnianiu wniosków i formularzy; wojewoda powołał Międzysektorowy Wojewódzki Zespół ds. Zarządzania Migracjami i Polityki Migracyjnej, który miał na celu wypracowanie wojewódzkiego modelu integracji migrantów, ułatwiającego pracę z klientem cudzoziemskim instytucjom z regionu oraz usprawniającego proces adaptacji i integracji cudzoziemców ze społeczeństwem polskim. • „Działania Wojewody Kujawsko-Pomorskiego na rzecz uchodźców z Ukrainy” – zaplanowano utworzenie 5 punktów informacyjno-doradczych, świadczących pomoc integracyjną (m.in. doradztwo w procedurach administracyjnych, pomoc w poszukiwaniu mieszkań, pracy, wsparcie w zakresie opieki medycznej - kontakt z przychodniami, pomoc w kontaktach ze szkołami); bezpłatne porady prawne; kursy językowe (we współpracy z fundacją Gaudeamus). • Inicjatywa na rzecz cudzoziemców potencjalnych ofiar przestępstw i prewencji transgranicznej – infolinia dla cudzoziemców, działająca w języku polskim, ukraińskim, rosyjskim; punkt świadczący bezpłatne porady prawne, dyżury policji, Straży Granicznej, Okręgowego Inspektoratu Pracy w Bydgoszczy. Projekt współfinansowany ze środków UE (Fundusz Bezpieczeństwa Wewnętrznego)
Placówka Straży	Wsparcie informacyjne cudzoziemców w zakresie warunków wjazdu i pobytu na terytorium RP oraz legalności pobytu i pracy; działania

²⁷ Lista nie jest wyczerpująca, zawiera jedynie przykłady działań realizowanych dla cudzoziemców w województwie kujawsko-pomorskim.

Granicznej w Bydgoszczy	prewencyjne i informacyjne skierowane do pracodawców zatrudniających cudzoziemców (szkolenia, seminaria); dyżury w punkcie doradczym w urzędzie wojewódzkim.
Okręgowy Inspektorat Pracy w Bydgoszczy	Działania informacyjne skierowane do cudzoziemców dot. zasad podejmowania zatrudnienia w Polsce, prawa pracy, legalności zatrudnienia (broszury, strony internetowe i infolinia w języku ukraińskim, porady osobiste specjalistów); szkolenia dla pracodawców w zakresie legalnego powierzania pracy, zasad kontroli
Urząd Marszałkowski Województwa Kujawsko-Pomorskiego i jego jednostki organizacyjne	• Punkty informacyjno-doradcze dla osób z Ukrainy (we współpracy z Wyższą Szkołą Gospodarki w Bydgoszczy – WSG, w Toruniu w siedzibie Europejskiego Centrum Współpracy Młodzieży – ECWM, we Włocławku w siedzibie przedstawicielstwa UMWK-P) – wsparcie informacyjne i rzeczowe, pomoc w poszukiwaniu pracy, wypełnianiu wniosków i formularzy, zapisywaniu dzieci do placówek edukacyjnych, działania informacyjne, wsparcie psychologiczne i prawne. • Kujawsko-pomorska e-szkoła dla uczniów z Ukrainy – zajęcia w języku ukraińskim (z języka polskiego, angielskiego, matematyki, plastyki oraz edukacja regionalna, kultura polska i ukraińska, dla najmłodszych – nauczanie wczesnoszkolne). Umożliwia kontynuowanie nauki i wspiera ukraińskie dzieci w poznawaniu regionu. Wsparcie psychologiczne dla potrzebujących. • Dotacje dla organizacji pozarządowych na realizację działań wspierających aktywizację i integrację uchodźców z Ukrainy poprzez sport i kulturę (konkursy grantowe: „Z kulturą dla Ukrainy - integracja społeczną i stworzenie warunków do pełnego uczestnictwa w życiu społecznym obywateli Ukrainy”, „Zapewnienie treningów i szkolenia sportowego zawodniczek i zawodników z Ukrainy”, „Organizacja zajęć sportowych dla dzieci i młodzieży z Ukrainy”, „Organizacja wypoczynku dzieci i młodzieży przybyłych z terenu Ukrainy w związku z działaniami wojennymi” • „Kujawsko-pomorskie wsparcie dla Ukrainy” – Projekt zakłada pomoc dla obywateli Ukrainy, w tym dla osób starszych lub z niepełnosprawnościami, którzy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium Ukrainy przybyli do Polski. Realizatorem projektu jest Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Toruniu (zadanie: pomoc osobom z Ukrainy z niepełnosprawnością), a partnerami Gmina Miasta Toruń (utworzenie 10 mieszkań wspomaganych dla osób zagrożonych bezdomnością), Fundacja na rzecz deinstytucjonalizacji opieki medycznej „TWÓJ DOM” i WSG (zadanie: utworzenie dziennego punktu zapewniającego wsparcie uchodźcom z Ukrainy w Toruniu /Inowrocławiu i okolicach oraz świadczenie niestacjonarnych usług opiekuńczych) oraz ECWM i WSG (zadanie: utworzenie Punktu

	wspierającego proces aktywizacji społeczno-zawodowej dla uchodźców z Ukrainy w Toruniu i Bydgoszczy. Wsparcie obejmuje naukę języka polskiego, tłumaczenia, pomoc w kontaktach z instytucjami publicznymi jak i prywatnymi, porady prawne i psychologiczne).
Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Toruniu	• Punkt opieki dla osób z niepełnosprawnościami z Ukrainy, w którym zakwaterowano niepełnosprawnych mieszkańców internatu i domu dziecka, ewakuowanych z Obwodu Chmielnickiego (Ukraina). Punkt zapewnia wsparcie mieszkaniowe, wyżywienie (w tym specjalistyczne, medyczne), całodobowe usługi transportowe, tłumaczenie z języka ukraińskiego, usługi opiekuńczo-pielęgnacyjne i środki higieniczno-medyczne). Osoby z Ukrainy mają także zapewnione usługi pielęgniarstwa (np. podawanie leków, umawianie wizyt lekarskich, bezpośredni kontakt ze specjalistami w przychodniach i szpitalach, bieżąca pomoc medyczna itp.) i usługi terapeutyczno-społeczne (terapii logopedycznej, zajęć integracji sensorycznej, fizjoterapii, zajęć z psychologiem i pedagogiem, terapii zajęciowej, konsultacji dietetycznych, pomocy asystenta osób z niepełnosprawnością, treningu umiejętności społecznych, spotkań superwizyjnych dla personelu opiekuńczo-terapeutycznego). Działania finansowane są ze środków własnych województwa, PFRON, EFS (RPO WK-P) • Projekt „Rodzina w centrum 3” – wsparcie obywateli Ukrainy w formie bezpłatnej, specjalistycznej pomocy psychologicznej, w postaci: - konsultacji indywidualnych (stacjonarnych i za pośrednictwem komunikatorów internetowych), dyżurów w siedzibie i konsultacji mobilnych w miejscach pobytu zbiorowego, grup samopomocowych dla dzieci i młodzieży ukraińskiej. Celem działań podjętych jest zminimalizowanie negatywnych skutków wojny, poprawa funkcjonowania cudzoziemców po traumatycznych doświadczeniach, wyjście z kryzysu zdrowia psychicznego oraz integracja nowoprzybyłych do naszego regionu rodzin ukraińskich.
Wojewódzki Urząd Pracy w Toruniu	Pośrednictwo pracy i doradztwo zawodowe, warsztaty dla poszukujących pracy (np. w zakresie tworzenia dokumentów aplikacyjnych), działania edukacyjne i proświadczeniowe np. na bieżąco przekazywane są informacje nt. warunków życia i pracy w Polsce, zasad zatrudniania, legalnej pracy, korzystania z usług agencji zatrudnienia, kursy języka polskiego, dyżury w punktach informacyjno-doradczych dla uchodźców. Wsparcie informacyjne oferowane jest także osobom z otoczenia migrantów tj. np. pracodawcom – organizowane są szkolenia, webinaria w zakresie zatrudnienia cudzoziemców (we współpracy z K-PUW w Bydgoszczy, SG, PIP i PUP z Torunia i Bydgoszczy).

Wojewódzka Biblioteka Publiczna – Książnica Kopernikańska w Toruniu	• Projekt "Biblioteka dla wszystkich. Różni. Równi. Ważni" - umożliwia dzieciom i młodzieży, zarówno z Ukrainy, jak i z Polski, wspólną naukę, zabawę i nawiązywanie relacji, poznawanie swoich języków i kulturowych zwyczajów (warsztaty z robotyki, zajęcia kreatywne i multimedialne, zajęcia opiekuńcze prowadzone przez animatorów polskich i ukraińskich); Punkt Nauki Zdalnej dla Dzieci i Młodzieży – pomoc w nauce w ukraińskiej szkole online, wsparcie nauczycielki z Ukrainy oraz pomoc w nauce w polskiej szkole (np. w odrabianiu lekcji, szukaniu materiałów itp.). Biblioteka (filia nr 12) udostępnia tablety i laptopy, polskie podręczniki, a także książki ukraińskie. Projekt realizowany jest przez międzynarodową organizację Save the Children International oraz Fundację Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego. • Spotkania o charakterze edukacyjnym i terapeutycznym dla osób z Ukrainy: Warsztaty językowe dla młodzieży i dorosłych (pogadanki, praca w grupach, nauka przydatnych zwrotów i wyrażeń np. dot. kultury, rynku pracy, służby zdrowia); zajęcia kulturalne i językowe dla dzieci (czytanie baśni ukraińskich, gry i zabawy, nauka polskich słów); zajęcia terapeutyczne w formie warsztatów teatralnych (dyskusja o emocjach, ćwiczenia oddechowe, prezentacja na scenie) – zadania finansowane ze środków Samorządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego.
Urzędy miast i ich jednostki organizacyjne	Urząd Miasta Bydgoszczy • Bydgoska Rada ds. Równego Traktowania powołana zarządzeniem Prezydenta Miasta Bydgoszczy 1.07.2019 r. Działa na rzecz równego traktowania i przeciwdziałania dyskryminacji na poziomie lokalnym. W powiązaniu z radą powołano zespół ds. migracji i integracji, w skład którego weszli przedstawiciele instytucji miejskich, organizacji pozarządowych i migrantów. Wypracowano rekomendacje w zakresie integracji cudzoziemców w Bydgoszczy. • „Szkoła Otwarta i Tolerancyjna” – projekt skierowany do uczniów, promując postawę tolerancji, otwartości na ludzi bez względu na pochodzenie, rasę, wygląd, poglądy, wyznanie. Uważliwa młodych ludzi na zagadnienie różnorodności, akceptacji i wielokulturowości. • finansowanie działalności punktu informacyjno-doradczego dla cudzoziemców przebywających w Bydgoszczy; • granty dla OPP na prowadzenie punktów wsparcia uchodźców • Miejski Ośrodek Edukacji Nauczycieli – Edukacyjny Punkt Informacyjny, powstały w marcu 2023 r., udziela pomocy w zakresie korzystania z przedszkoli i szkół, wyjaśnień dotyczących polskiego systemu edukacji, wskazuje wolne miejsca w szkołach i przedszkolach.

	• Program „Cash for work” finansowany przez fundację Polskie Centrum Pomocy Międzynarodowej, umożliwiający zatrudnienie uchodźców z Ukrainy, gł. w roli pomocy nauczyciela, w bydgoskich placówkach oświatowych • Pałac Młodzieży w Bydgoszczy – konkurs dla dzieci cudzoziemców pn. Moja Gościna Bydgoszcz (praca plastyczna dot. gościnności miasta, zaprezentowanie piosenki nauczonej w Bydgoszczy lub powiązanej z miastem); nauka języka polskiego jako obcego
Uczelnie wyższe	1. Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu: • Kopernikański Ośrodek Integracji, który ma służyć integracji studentów polskich i zagranicznych i społeczności lokalnej. • Studium kultury i języka polskiego dla obcokrajowców – organizacja całorocznych i letnich kursów języka polskiego przeznaczonych zarówno dla obcokrajowców, jak i dla osób polskiego pochodzenia mieszkających poza granicami kraju. W roku akademickim największą grupę uczących się stanowią studenci uczestniczący w programie Erasmus+, natomiast w okresie wakacyjnym studentów z wielu krajów świata przyciąga Szkoła Letnia Kultury i Języka Polskiego. • Projekt „Witamy w Polsce. Witamy WŚRÓD NAS”, dofinansowany ze środków EFS (POWER). Projekt miał na celu kształtowanie postaw tolerancji i otwartości, a także wsparcie zagranicznych studentów w procesie adaptacji do polskich realiów. Utworzono międzynarodowy klub akademicki, o charakterze integracyjno-kulturalnym (spotkania filmowe, przybliżanie tradycji i obrzędów, zajęcia sportowe, ćwiczenia językowe). Prowadzono działania informacyjne dot. praktycznych aspektów studiowania i życia w Polsce. Przeszkolono kadrę dydaktyczną, naukową i administracyjną w zakresie prostego języka polskiego 2. Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy • Welcome Center (finansowane przez NAWA) – wsparcie zagranicznych studentów i doktorantów w załatwianiu spraw urzędowych i bytowych. Inicjatywy na rzecz adaptacji cudzoziemców w społeczności akademickiej (np. kursy integracyjne dot. różnic międzykulturowych, stereotypów, komunikacji międzykulturowej), informatory, „buddy program” (opiekun studenta zagranicznego) • Centrum Nauczania Języka Polskiego dla Obcokrajowców – kursy języka polskiego, egzaminy certyfikowane z języka polskiego jako obcego. 3. Wyższa Szkoła Bankowa w Toruniu • Welcome Center dla studentów z zagranicy, powstało w 2021 r. by wspierać przyjezdnych w sprawach związanych ze studiami, w kwestiach bytowych, pomagać w adaptacji i radzeniu sobie

	z różnicami kulturowymi. Organizuje cykliczne wydarzenia (np. „welcome week”), dyżury i warsztaty integrujące społeczność akademicką. Działanie realizowane w ramach projektu współfinansowanego przez UE w ramach Narodowej Agencji Wymiany Akademickiej w latach 2021–2023. 4. Wyższa Szkoła Gospodarki w Bydgoszczy • Szkoła Kultury i języka polskiego – kursy języka polskiego dla obcokrajowców, egzaminy państwowe z języka polskiego, kursy tematyczne dla cudzoziemców (językowe z modułem dot. prowadzenia firmy w Polsce, podejmowania pracy, polskiego prawa czy komunikacji interpersonalnej), wydarzenia kulturalne. • Akademickie Centrum Adaptacyjne – międzywydziałowa jednostka akademicka koordynująca programy przyjmowania na studia i prowadzenie kształcenia o charakterze pomostowym dla studentów z Ukrainy, na różnych poziomach kształcenia. • Welcome Center – projekt miał na celu wspieranie studentów cudzoziemskich podejmujących naukę w Polsce (dni orientacyjne, organizacja wydarzeń, pomoc w kwestiach formalnych).
Powiatowe urzędy pracy	• Organizacja kursów języka polskiego (m.in. PUP w Aleksandrowie Kujawskim, Golubiu-Dobrzyniu, Nakle n. Notecią, w Toruniu i powiecie toruńskim, w Świeciu, Sępólnie Krajeńskim, Włocławku); • Kursy zawodowe dla cudzoziemców (np. PUP dla Miasta Torunia organizował kurs grupowy „język polski z modułem obsługi kas fiskalnych”); • PUP w Grudziądzu – projekt w ramach konkursu MRiPS „Razem możemy więcej – Pierwsza Edycja Programu Aktywizacyjnego dla Cudzoziemców na lata 2022-2023”, obejmował m.in.: wsparcie asystenta integracyjnego, pomoc prawną i psychologiczną, kursy językowe, doradztwo zawodowe i pośrednictwo pracy.
Organizacje pozarządowe	1. Fundacja EMIC od 2015 r. realizuje działania wspierające cudzoziemców w województwie kujawsko-pomorskim. Przykłady projektów: • „Pracuj w Polsce!” (2019-21) – zrealizowany w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego. Głównym celem była aktywizacja zawodowa i społeczna migrantów zagrożonych wykluczeniem społecznym. Prowadzone były kursy języka polskiego, kursy zawodowe, poradnictwo prawne i psychologiczne. Dla osób z doświadczeniem uchodźczym prowadzone były mieszkania wspomagane. • „Przyjazna szkoła – integracja i edukacja” – realizowany w partnerstwie z NRC – Norwegian Refugee Council. Projekt obejmuje tworzenie programów integracyjnych w wybranych szkołach w

województwie w tym: szkolenia nauczycieli, warsztaty w szkołach, wsparcie finansowe w zakupie słowników i innych pomocy naukowych, szkolenia edukatorów międzykulturowych – młodych dorosłych ze środowisk migrantów, którzy odwiedzają szkoły z materiałami opracowanymi na temat ich kultury i historii migracji.

- **„Uchodźcy mają głos! – wzmocnienie praw migrantów i migrantek”** – skierowany do OPT oraz społeczeństwa polskiego. Celem projektu jest wzmocnienie reprezentacji prawnej osób w procedurze uchodźczej oraz rozwój kompetencji pracowników adm. publicznej w obszarze obsługi klienta cudzoziemskiego. Projekt finansowany z Funduszy EOG w ramach Program Aktywni Obywatele - Fundusz Regionalny.
2. Fundacja **ADRA Polska** – część międzynarodowej fundacji ADRA, działającej w 130 krajach świata. Od sierpnia 2022 r. prowadzi w Bydgoszczy **Centrum Integracyjne dla Cudzoziemców** (dzięki wsparciu fundacji CARE). Działania oferowane w centrum: doradztwo prawne i zawodowe, kursy języka polskiego, pomoc w sprawach formalnych związanych z życiem w Polsce, wsparcie psychologiczne, opieka nad dziećmi. Realizacja programu fundacji HIAS **„Cash for rent”** (wsparcie pieniężne na wynajem mieszkania dla osób uciekających przed wojną).
 3. Fundacja **Ari Ari** - organizacją pozarządową, realizującą projekty w zakresie dziedzictwa kulturowego i edukacji, pomocy rozwojowej i współpracy międzynarodowej oraz badań i diagnoz społecznych. Jest członkiem **Grupy Zagranica**, stowarzyszenia polskich organizacji pozarządowych zaangażowanych w pomoc humanitarną. Realizuje projekt: **„Droga do samodzielności. Kujawy”**, skierowany do młodzieży z niepełnosprawnością wzroku z Polski i Ukrainy. Projekt zakłada m.in. cykl warsztatów dot. kultury, regionu, historii polsko-ukraińskiej, (jest dofinansowany m.in. przez PFRON i Miasto Bydgoszcz).
 4. Toruńskie **Centrum Integracji “Łącznik”** kieruje swe działania do osób doświadczających migracji politycznej, ekonomicznej, jak i innej formy wykluczenia i dyskryminacji ze względu na pochodzenie. Świadczy pomoc prawną i psychologiczną, organizuje kursy adaptacyjne, prowadzi punkt informacyjno-adaptacyjny. Realizuje także **programy edukacyjne** dla dzieci z Ukrainy:
 - zajęcia wyrównujące różnice programowe z elementami języka polskiego
 - zajęcia z kultury, historii i języka ukraińskiego

	współfinansowane przez Polsko-Amerykańską Fundację Wolności w ramach programu Wspieramy Ukrainę, realizowanego przez Fundację Edukacja dla Demokracji. 5. Stowarzyszenie Kujawsko-Pomorski Dom Ukraiński ma na celu działalność na rzecz integracji polsko-ukraińskiej, współpracę kulturową, pomoc prawną, działalność edukacyjną. Stowarzyszenie prowadzi Punkt informacyjno-doradczy dla cudzoziemców przebywających w Bydgoszczy, współfinansowany przez Miasto Bydgoszcz. W punkcie obcokrajowcy mogą uzyskać wsparcie w wypełnianiu dokumentów związanych z legalizacją pobytu i innych dokumentów urzędowych, zapisaniu dziecka do szkoły, wynajęciu mieszkania, poszukiwaniu pracy itp.
--	---

7. Wnioski, wyzwania, aspiracje regionu

WNIOSKI I WYZWANIA

- Rozpoczęty w 2011 r. **spadek liczby ludności województwa** będzie postępował, przy malejącym współczynniku przyrostu naturalnego i niskiej dzietności kobiet²⁸.
- Zwiększać się będzie współczynnik obciążenia demograficznego, co może spowodować trudności systemu pomocy społecznej, **wzrost ubóstwa zarówno wśród osób starszych jak i pracujących** (w wyniku rosnących obciążeń składowych), a w konsekwencji **nasilenie migracji** osób w wieku produkcyjnym do zamożniejszych państw/regionów.
- Prognozowane zmiany struktury demograficznej ludności oznaczają **wzrost odsetka osób starszych, wymagających wsparcia w codziennym funkcjonowaniu** przy zmniejszaniu się udziału dzieci i młodzieży oraz osób w wieku produkcyjnym.
- Na rynku pracy będzie **coraz większe zapotrzebowanie na lekarzy, pielęgniarki, opiekunów osób starszych i niepełnosprawnych, ratowników medycznych, fizjoterapeutów i psychologów**; możliwy silny deficyt pracowników ww. specjalności.
- Jeśli dojdzie do zakładanych przemian w gospodarce województwa i oparciu jej w większym stopniu o nowoczesne usługi, wymagające wiedzy i wykwalifikowanych kadr to wzrośnie zapotrzebowanie na absolwentów STEM ²⁹ , w tym: automatyków, programistów, inżynierów czy na zawody związane z analizą danych, transformacją cyfrową, automatyzacją, sztuczną inteligencją, rozwojem nowoczesnych technologii, obsługą maszyn i urządzeń, świadczeniem innowacyjnych usług.
- Wraz z postępującą automatyzacją i robotyzacją **zmniejszy się popyt na pracowników wykonujących prace proste, niewymagające wysokich kwalifikacji**.

²⁸ Strategia polityki społecznej województwa kujawsko-pomorskiego, op. cit. s.15.

²⁹ STEM – akronim od słów z języka angielskiego: Science, Technology, Engineering, Mathematics, czyli grupy nauk przyrodniczo-techniczno-matematycznych.

- **Nadmierna koncentracja cudzoziemców w zawodach i branżach niewymagających wysokich kwalifikacji** może stanowić w dłuższej perspektywie ryzyko uzależnienia tych branż od niskich kosztów pracy oraz przyczyniać się do niższej produktywności niż wynikałoby to z liczby pracujących cudzoziemców, zmniejszania nakładów na automatyzację produkcji i niższej skłonności do szybkiego wzrostu przedsiębiorstw.
- Napływ do województwa migrantów wykonujących prace proste, robotników przemysłowych i rzemieślników oraz operatorów i monterów maszyn i urządzeń (zgodnie z obecnymi niedoborami pracowników w ww. sektorach na rodzimym rynku pracy) wymaga **stworzenia cudzoziemcom, ale i polskim pracodawcom, warunków, pozwalających na szybkie uznawanie kwalifikacji zawodowych oraz dalszy rozwój zawodowy czy przebranżowienie** (np. szkolenia zawodowe, kursy językowe uwzględniające specjalistyczny język itp.).
- W wypadku kryzysu gospodarczego przewiduje się ograniczenie planów zatrudnieniowych firm, wzrost bezrobocia (szczególnie wśród osób o niskich kwalifikacjach i migrantów, co może przyczynić się do odpływu pracowników do rejonów o lepszej sytuacji czy przeciążenia systemu zabezpieczeń socjalnych); wskazane jest promocja uczenia całożyciowego (Life Long Learning LLL) jako najlepszej postawy przygotowującej do niepewnej sytuacji na rynku pracy.
- Wg prognoz **utrzyma się zainteresowanie Polską jako kierunkiem migracji dla obywateli krajów trzecich** (jednakże, w zależności od rozwoju sytuacji i wyniku wojny w Ukrainie, możliwy jest odpływ np. pracowników sektora budowlanego, wracających do kraju w celu odbudowy państwa po wojnie).
- **Masowy napływ imigrantów** to wyzwanie, z którym Polska mierzy się od wybuchu wojny na Ukrainie. Wg prognoz GUS³⁰ odsetek uchodźców z Ukrainy, którzy zostaną w Polsce na stałe waha się od 15% (w wariantcie niskim, zakładającym kryzys ekonomiczny, zwiększoną emigrację z Polski i brak polityki w zakresie migracji) do 58% (wariant wysoki, uwzględniający wzrost atrakcyjności polskiego rynku pracy i aktywną politykę ułatwiającą osiedlenie i integrację).
- Wg wcześniejszych, przedwojennych prognoz przewiduje się, że populacja cudzoziemców w 2060 r. przekroczy 3,8 mln, tj. 12,3% populacji Polski (wg przewidywań scenariusza głównego w tym czasie Polska będzie liczyć 30,4 mln osób).
- **Wyraźny wzrost liczby cudzoziemców, w szczególności pracowników krótkoterminowych legitymizujących się obywatelstwem ukraińskim**, należy postrzegać jako sytuację stałą, która będzie utrzymywała się w najbliższych latach
- Istotne jest także dostrzeżenie potencjalnego **wzrostu liczby cudzoziemców osiedlających się w Polsce na dłuższy okres, imigrujących ze swoimi rodzinami czy przyjeżdżających na studia**, co może finalnie skutkować chęcią pozostania w kraju.
- Należy mieć na uwadze, że w krajach będących tradycyjnie źródłem migracji do Polski, takich jak Ukraina czy Białoruś, także zachodzi szybki proces starzenia się społeczeństwa.

³⁰ Prognoza ludności na lata 2023-2060, op. cit.

Dla utrzymywania dodatniego salda migracji konieczny będzie napływ imigrantów z krajów bardziej odległych od Polski, ale charakteryzujących się młodszą populacją³¹.

- Globalne zmiany klimatyczne, a co za tym idzie okresy suszy, głodu, destabilizacji sytuacji politycznej i możliwych konfliktów zbrojnych, mogą przyczynić się do napływu **zauważalnej liczby osób ubiegających się o ochronę międzynarodową**, pochodzących z Afryki czy Azji.
- W związku z coraz większym napływem cudzoziemców do Polski oraz stopniowym tworzeniem się sieci migracyjnych i zmianą kierunków, z których napływają osoby poszukujące ochrony międzynarodowej województwo kujawsko-pomorskie musi zmierzyć się z **wyzwaniem integracji uchodźców**. Nie należy również pomijać kwestii specyficznych potrzeb uchodźców oraz tworzenia systemu ich wsparcia integracyjnego, także na rynku pracy, szczególnie w związku z faktem funkcjonowania ośrodka dla cudzoziemców w Grupie pod Grudziądem.
- Konieczne przy planowaniu rozwiązań integracyjnych i tych mających ułatwiać pobyt cudzoziemcom na terenie województwa, jest także uwzględnienie **możliwości napływu osób, pochodzących z państw odległych kulturowo**. Mimo tzw. „ukrainizacji” migracji do Polski, coraz częściej obserwowany jest napływ cudzoziemców np. z Indii, Uzbekistanu czy Nepalu. **To właśnie osoby z krajów o odmiennej kulturze, języku i obyczajach, z uwagi na duży dystans kulturowy, w największym stopniu mogą być narażone na wykluczenie społeczne**. Często mają one specyficzne potrzeby w zakresie integracji, a niekiedy stają przed nimi zdecydowanie większe wyzwania, nieobecne w przypadku cudzoziemców zaznajomionych z polską kulturą i realiami (np. odmienne zasady społeczne, inny system edukacji, a nawet kwestie związane z różnicami klimatu czy rodzaju żywności).
- Polska jest krajem, który przechodzi transformację od kraju emigracyjnego do emigracyjno-imigracyjnego, a wręcz imigracyjnego, ze zwiększającym się odsetkiem cudzoziemców wśród ludności kraju, w tym spoza UE – wskazane jest wypracowanie i przyjęcie kompleksowej strategii migracyjnej kraju, mającej na względzie nie tylko interesy demograficzne, społeczne i gospodarcze Polski, ewentualne preferencje kulturowe i geograficzne wobec migrantów, ale i szerszą ramę wynikającą z konsekwencji członkostwa Polski w Unii Europejskiej i prawa międzynarodowego.
- Przyjęte rozwiązania integracyjne powinny być dostosowane do uwarunkowań regionalnych.
- Warto zwrócić uwagę na migracje edukacyjne cudzoziemców, stwarzając im jak najlepsze możliwości kształcenia nie tylko na uniwersytetach, ale także w ramach szkół średnich (zawodowych, technicznych).
- W świecie starzejących się społeczeństw i malejącej diety zdolność przyciągania cudzoziemców będzie głównym motorem rozwoju. Państwa i regiony będą konkurować ze sobą o pracowników, innowatorów, twórców.

³¹ Ibidem.

RYZYKA

- Ubytek ludności w wieku produkcyjnym w województwie będzie nieuchronnie prowadził do zmniejszania liczby podmiotów prowadzonych przez osoby fizyczne. To z kolei spowoduje pogorszenie dostępu do dóbr i usług, spadek dochodów dla budżetów lokalnych z tytułu podatków odprowadzanych przez podmioty i ograniczanie możliwości znalezienia zatrudnienia, zwłaszcza poza dużymi ośrodkami. Końcowym efektem będzie więc pogorszenie jakości życia na wielu płaszczyznach, związane ze skutkami ograniczania przedsiębiorczości.
- Możliwe pojawienie się nowych, negatywnych skutków napływu cudzoziemców na rynku pracy, takich jak segmentacja rynku pracy, pogorszenie sytuacji pracowników rodzimych (obniżanie wynagrodzeń, zwiększenie udziału umów cywilnoprawnych, wypychanie z rynku pracy), mniejsza od potencjalnie możliwej skala aktywizacji osób nieaktywnych zawodowo, problemy z integracją.
- Napięcia społeczne wywołane ograniczonym dostępem do usług publicznych (służba zdrowia, mieszkalnictwo).
- Nasilenie negatywnych i agresywnych postaw wobec migrantów, rasizm.
- Wzrost kosztów wsparcia uchodźców z Ukrainy – długoterminowo niepracujący uchodźcy stać się mogą znaczącym obciążeniem dla budżetu i systemu pomocy społecznej, nierównoważonym przez wpływy budżetowe z tytułu pracy niektórych przedstawicieli tej grupy.
- Presja na wzrost cen mieszkań związana z rosnącym popytem, szczególnie widoczna na rynku najmu.
- Powiększenie grupy osób wykluczonych (nieaktywizowani uchodźcy, w tym osoby długotrwale przebywające w miejscach zakwaterowania zbiorowego, uzależnieni od transferów socjalnych, nieuczestniczący w procesie integracji, popadający w wyuczoną bezradność; młodzież z Ukrainy, pozostająca poza polskim i ukraińskim systemem edukacji – ryzyko niskich kwalifikacji, bezrobocia, ubóstwa, kryminalizacji).
- Budować należy kompleksowe polityki włączenia społecznego i przeciwdziałania nierównościom, które przyniosą korzyści wszystkim osobom, które w społeczności lokalnej potrzebują wsparcia. Koncentracja na specjalnych/wydzielonych programach dla uchodźców i migrantów może podsycać niechęć do nich i niesie ryzyko wzmocnienia separacji społecznej migrantów. Część działań musi odpowiadać na szczególne potrzeby grup imigrantów, które nie wystąpią w społeczności przyjmującej (np. kursy językowe). Należy jednak dostrzec ryzyka dzielenia społeczności według klucza my–oni i utrwalania podziałów oraz wykluczenia społecznego migrantów.³²
- Zwiększająca się liczba migrantów w regionie wymusza prowadzenie działań pomagających cudzoziemcom w adaptacji do polskich realiów. Przy braku odpowiedniego wsparcia i oferty integracyjnej istnieje ryzyko odpływu pracowników-migrantów

³² S. Islam, A. Rohde, G. Huerta, Europe's migration challenge: from integration to inclusion, Friends of Europe, 2019, <https://www.friendsofeurope.org/insights/europes-migration-challenge-from-integration-to-inclusion/>

z województwa, co przy ujemnym saldzie migracji wewnątrzkrajowych oraz ujemnym przyroście naturalnym stanowi barierę rozwojową regionu i tworzy zagrożenia natury społecznej, gospodarczej i politycznej.

- Województwo kujawsko-pomorskie, stojące w obliczu negatywnych zmian demograficznych i braku wykwalifikowanych pracowników, nie ma szans na rozwój i budowę przewagi konkurencyjnej województwa bez aktywnej polityki regionalnej w zakresie migracji (integracji).

MOŻLIWOŚCI I ASPIRACJE

- Zmniejszenie niedoboru pracowników, lepszy dostęp do wykwalifikowanej kadry.
- Wzrost PKB spowodowany zwiększeniem liczby pracujących i rozwojem przedsiębiorczości.
- Wzrost dochodów budżetów lokalnych z tytułu podatków odprowadzanych przez osoby fizyczne i prawne, większe środki na finansowanie zadań publicznych, polepszenie jakości usług społecznych.
- Atrakcyjny rynek pracy i dobre warunki życia w regionie spowodują zahamowanie odpływu osób kreatywnych i przedsiębiorczych poza województwo i przyciągną nowych mieszkańców.
- Poprawa struktury demograficznej regionu, co wpłynie m.in. na odciążenie systemu emerytalnego (większe wpływy do ZUS).
- Lepsze wykorzystanie umiejętności i potencjału migrantów przyczyni się do większej produktywności pracowników z zagranicy, specjalizacji, a w konsekwencji umożliwi wzrost wynagrodzeń i zamożności osób pracujących w regionie.
- Stabilizacja warunków pobytu migrantów, stworzenie możliwości rozwoju zawodowego i zapewnienie odpowiedniego standardu życia pomoże zatrzymać młodych, wykwalifikowanych migrantów w regionie.
- Skuteczna integracja cudzoziemców ze społecznością regionu ogranicza ryzyko napięć społecznych, rozwoju ideologii ekstremistycznych, sprzyja spójności społecznej województwa.
- Województwo przyjazne, otwarte na integrację; instytucje przygotowane do pracy na rzecz wszystkich swoich mieszkańców.

8. Założenia polityki migracyjnej województwa kujawsko-pomorskiego.

W świetle międzynarodowego rankingu MIPEX, czyli Indeksu Polityki Integracji Migrantów, który ocenia 56 państw w ośmiu obszarach integracji migrantów (mobilność na rynku pracy, łączenie rodzin, edukacja, zdrowie, partycypacja polityczna, pobyt stały, dostęp do obywatelstwa i antydyskryminacja), **Polska** z ogólnym wynikiem wskaźnika na poziomie 40 (przy skali jego wartości od 0 do 100) **znalazła się w grupie krajów umiarkowanie nieprzyjaznych migrantom**, gdzie nie mają oni takich samych szans jak obywatele. **Polska jest**

państwem, które co prawda otworzyło granice dla imigrantów, szczególnie tych ekonomicznych, ale nie oferuje im szans i możliwości dostępnych Polakom. Mimo to sytuację, w której Polska obecnie się znajduje, można ocenić jako względnie korzystną, ponieważ istnieją warunki do stosunkowo komfortowego budowania zawczasu sprawnych rozwiązań integracyjnych. Decydują o tym takie czynniki jak:

- stosunkowo dobrze określone kanały i warunki imigracji, a także – do momentu wystąpienia kryzysu na granicy wschodniej UE/Polski z Białorusią w sierpniu 2021 r. i wybuchu wojny w Ukrainie (24.02.2022) – brak kryzysów czy konfliktów związanych z napływem imigrantów (np. na tle narodowościowym czy etnicznym),
- względne podobieństwo kulturowe i językowe imigrantów, którzy najczęściej przyjeżdżają do Polski,
- względny konsensus społeczny wokół faktu, że Polska potrzebuje imigrantów zasilających braki na krajowym rynku pracy,
- stosunkowo nowa sytuacja związana z napływem imigrantów i możliwość uczenia się z doświadczeń europejskich, w tym wdrażania rozwiązań, które mogą zapobiegać negatywnym konsekwencjom imigracji (np. separacji grup mniejszościowych, konfliktów czy wzajemnej nieufności).

Istnieją opracowania opisujące zjawisko integracji, polityki integracyjne i rozwiązania znane z państw Europy Zachodniej. Dylematy i problemy państw o bogatej i długoletniej historii imigracyjnej, różnią się od tych, z którymi borykają się lub niebawem będą się mierzyć polskie samorządy. Działania integracyjne powinny być dostosowane do potrzeb danego państwa i regionu, przemyślane i oparte na dostępnych badaniach i danych. **W dobie coraz intensywniejszych wyzwań migracyjnych i demograficznych przed jakimi staje Polska istotne jest bowiem podejście oparte na budowaniu warunków dla osiedlenia się imigrantów, w tym w województwie kujawsko-pomorskim, i umożliwieniu ich integracji ze społeczeństwem przyjmującym.**

Nie istnieje jedna recepta na integrację imigrantów, a Polska i poszczególne jej regiony stają przed nowym wyzwaniem w tym zakresie. Istotne jest zatem uporządkowanie kierunków i obszarów działań integracyjnych. Pozwoli to na określenie celów, priorytetów, a także etapów działań realizowanych na poziomie województwa oraz przeprowadzenie ich ewaluacji ułatwiającej ustalenie czy obrany kierunek jest właściwy.

CEL GŁÓWNY: Wsparcie integracji migrantów, sprzyjające rozwojowi gospodarczemu województwa kujawsko-pomorskiego i spójności społecznej.

CEL 1. Integracja i włączenie społeczne cudzoziemców

CEL 2. Przygotowanie kadr dla rynku pracy

CEL 3. Przyjazne instytucje i otwarte społeczeństwo

Plan działania Komisji Europejskiej na rzecz integracji i włączenia społecznego na lata 2021–2027³³, w zgodzie z którym realizowana będzie polityka integracyjna województwa kujawsko-pomorskiego, wskazuje, iż „zapewnienie skutecznej integracji i skutecznego włączenia społecznego migrantów w UE jest inwestycją społeczną i gospodarczą, która sprawia, że społeczeństwa europejskie są bardziej spójne, odporne i zamożne. Integracja i włączenie społeczne mogą i powinny być procesem korzystnym dla wszystkich, przynoszącym korzyści całemu społeczeństwu. Aby jednak integracja i włączenie społeczne były skuteczne, musi to być również **proces dwukierunkowy**, w którym migrantom i obywatelom Unii wywodzącym się ze środowisk migracyjnych oferuje się pomoc w integracji, a oni z kolei podejmują aktywne starania, aby się zintegrować. W proces integracji zaangażowane jest społeczeństwo przyjmujące, które powinno stwarzać możliwości pełnego uczestnictwa migrantów w życiu gospodarczym, społecznym, kulturalnym i politycznym. Wiąże się on również z dostosowaniem się migrantów, którzy mają prawa i obowiązki w stosunku do swojego nowego państwa zamieszkania”. Oznacza to także poszanowanie wspólnych wartości europejskich zapisanych w traktatach UE i w Karcie praw podstawowych Unii Europejskiej, w tym demokracji, praworządności, wolności słowa i religii, a także prawa do równości i niedyskryminacji. Te podstawowe wartości są kluczowym elementem życia i uczestnictwa w społeczeństwie europejskim. **Działania włączające migrantów sprzyjają pokojowemu współistnieniu społeczności i jednostek, zapobiegają rozprzestrzenianiu się ideologii ekstremistycznych i powstawaniu napięć społecznych.**

Działania mające na celu pomoc migrantom w integracji nie powinny odbywać się kosztem środków na rzecz innych słabszych lub defaworyzowanych grup. Wręcz przeciwnie, mają się przyczyniać do tego, by polityka była ogólnie bardziej integracyjna.

Perspektywa włączenia społecznego i gwarantowania równych praw jest jednym z głównych narzędzi integracji i przeciwdziałania powstawaniu konfliktów społecznych. Badacze procesów migracyjnych i integracyjnych w Europie (brukselski think-tank Friends of Europe, w publikacji pn. „Europejskie wyzwanie migracyjne: od integracji do włączania społecznego”³⁴) wskazują, że **działania kierowane tylko do imigrantów, takie jak kursy integracyjne/adaptacyjne, jak i różnego rodzaju programy wsparcia i „pozytywnej dyskryminacji” w dostępie do usług**

³³ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020DC0758&from=EN>.

³⁴ S. Islam, A. Rohde, G. Huerta, op. cit.

mogą nieść ze sobą ryzyko wzmocnienia separacji społecznej migrantów, poczucia odmienności oraz napięć społecznych wokół postrzeganej jako „uprzywilejowana” pozycji migrantów w społeczeństwie. W związku z takim zagrożeniem pożądanym rozwiązaniem jest włączenie cudzoziemców, umożliwienie im korzystania z rozmaitych form wsparcia na równi z innymi członkami społeczności. Takie podejście umożliwia realizację procesów integracji wewnątrz społeczności, w których zamieszkują, skutkujących bardziej naturalnym włączaniem ich w ogół społeczeństwa niż tworzenie dedykowanych „kursów dla migrantów”. Należy tu jednak podkreślić, że **część działań musi odpowiadać na szczególne potrzeby grup imigrantów, które nie wystąpią w społeczności przyjmującej (np. kursy językowe).** Nie mniej warto mieć na uwadze pojawiające się ryzyko utrwalania podziałów (dzielenia społeczności według klucza „my-oni”) oraz że rozwiązania, które miały odpowiadać na specyficzne potrzeby danej grupy, w dłuższej perspektywie czasowej mogą okazać się dodatkowo wykluczające, a więc nieprzynoszące spodziewanych efektów.

Zgodnie z tym podejściem kluczowe dla budowania regionalnej polityki migracyjnej są następujące kwestie:

- W procesach integracji warto traktować migrantów – i mówić o nich – jako o części społeczeństwa, a nie jako o „grupie wykluczanej”, która ma „obowiązek integracji”.
- Budować należy kompleksowe polityki włączenia społecznego i przeciwdziałania nierównościom, które przyniosą korzyści wszystkim osobom, które w społeczności lokalnej potrzebują wsparcia. Koncentracja na specjalnych/wydzielonych programach dla uchodźców i migrantów może podsycać niechęć do nich.
- Uzupełniając wobec powszechnych polityk włączenia społecznego należy stosować usługi specjalne kierowane do przyjezdnych (kursy języka, poradnictwo prawne, asysta kulturowa).
- Należy szukać sposobów, aby zachęcić zaadaptowane już społeczności migrantów do wspierania nowoprzybyłych zamiast obawiać się „gettoizacji”. Na pierwszych etapach po przyjeździe do nowego kraju wsparcie wewnątrz społeczności kraju pochodzenia może być bardzo pomocne. Nie tylko nie należy tych wysiłków oceniać negatywnie, ale warto szukać dróg współpracy dla jak najlepszego przyjęcia imigrantów w społecznościach lokalnych wraz z lepiej już zintegrowanymi migrantami.
- Integracja powinna, z definicji, być procesem dwukierunkowym, w którym obie społeczności poznają się i wypracowują właściwy dla nich, oparty na równym traktowaniu i włączeniu społecznym charakter wzajemnych relacji, czerpiący z potencjałów wszystkich członków społeczności. W praktyce oznacza to jednak często oczekiwanie od migrantów, by stali się jak ludność lokalna, co jest w gruncie rzeczy nieosiągalne: m.in. mimo świetnej znajomości języka trudno pozbyć się ojczystego akcentu, niewskazane jest również porzucanie własnych tradycji czy pamięci historycznej. To obszary wrażliwe a model współczesnych społeczeństw powinien, z jednej strony dawać jasne ramy oczekiwań (kulturowych, prawnych) wobec osób przyjezdnych, jak również gwarantować elementarne poszanowanie dla ich tożsamości kulturowej czy językowej.

- Należy traktować wszystkich równo: zadbać, żeby imigranci otrzymywali nie mniej (ale i nie więcej) niż inni członkowie społeczności lokalnej.

Przyjęte w dokumencie cele strategiczne podkreślają dwustronność procesu wzajemnej adaptacji cudzoziemców i społeczeństwa przyjmującego. Wskazano także działania uzupełniające, dotyczące repatriacji do województwa kujawsko-pomorskiego.

CEL 1. INTEGRACJA I WŁĄCZENIE SPOŁECZNE CUDZOZIEMCÓW

Przez lata struktura narodowościowa Polski charakteryzowała się niskim odsetkiem obcokrajowców, co sprawiało, że tematyka integracji cudzoziemców nie należała do kategorii kluczowych problemów społecznych czy politycznych. Nasilona migracja zarobkowa, szczególnie po 2014 r., nie wpłynęła na wypracowanie kompleksowej strategii/polityki integracji cudzoziemców na szczeblu krajowym. Zgodnie z obowiązującymi przepisami tylko cudzoziemcy objęci ochroną międzynarodową w Polsce i członkowie ich rodzin są uprawnieni do korzystania z programów integracyjnych (Indywidualne Programy Integracji – IPI). Pozostałe grupy cudzoziemców mogą uczestniczyć w programach integracyjnych w ograniczonym zakresie (głównie w ramach pilotażowych programów finansowanych ze środków europejskich).

Zgodnie z ustawą z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. z 2024 r. poz. 1283) cudzoziemcowi, który posiada status uchodźcy lub korzysta z ochrony uzupełniającej, udziela się w okresie nie dłuższym niż 12 miesięcy pomocy w celu wspierania procesu jego integracji ze społeczeństwem. Wysokość, zakres i formy pomocy określone są w Indywidualnym Programie Integracji, uzgodnionym między powiatowym centrum pomocy rodzinie (PCPR) a cudzoziemcem. IPI podlega akceptacji wojewody. Pomoc może obejmować: świadczenia pieniężne przeznaczone na utrzymanie, pokrycie wydatków związanych z nauką języka polskiego, opłacanie składki na ubezpieczenie zdrowotne, pracę socjalną, poradnictwo specjalistyczne, udzielanie informacji oraz wsparcia w kontaktach z innymi instytucjami.

W województwie funkcjonuje ośrodek dla cudzoziemców w Grupie pod Grudziądem, w którym przebywają osoby starające się o przyznanie ochrony międzynarodowej, jednakże dotychczas w regionie nie zaobserwowano zjawiska związanego z osiedlaniem się osób ze statusem uchodźcy lub objętych ochroną uzupełniającą. Z dostępnych danych³⁵ wynika, że z prowadzonych w Polsce Indywidualnych Programów Integracji w latach 2000-2017 zaledwie 1,2% realizowanych było w Kujawsko-Pomorskiem, natomiast w latach 2018-2020 w województwie opracowano IPI dla 18 osób³⁶.

Wg raportu NIK³⁷ dot. przebiegu procesu integracji osób, które uzyskały status uchodźcy i przystąpiły do IPI, funkcjonujący w Polsce system pomocy społecznej nie zapewnia uchodźcom należytej integracji ze społeczeństwem, ani nie stwarza warunków dla podjęcia samodzielnego życia. Zdecydowana większość ubiegających się o status uchodźcy opuszcza terytorium kraju tuż po złożeniu wniosku o nadanie tego statusu, a część w trakcie trwania IPI lub wkrótce po jego zakończeniu. Wśród tych, którzy pozostają, jedynie nielicznym udaje się zdobyć stałe zatrudnienie, a znaczna część po zakończeniu programu integracji korzysta

³⁵ <https://www.gov.pl/web/rodzina/wybrane-dane-statystyczne>

³⁶ Diagnoza potrzeb i wyzwań instytucji w relacjach z migrantami, Wojewoda Kujawsko-Pomorski, Fundacja Emic, Bydgoszcz 2021, s. 101.

³⁷ Najwyższa Izba Kontroli, Pomoc społeczna dla uchodźców. Informacja o wynikach kontroli, KPS-4101-006-00/2014, Nr ewid. 159/2015/P/14/049/KPS, NIK, Warszawa 2015 r.

z pomocy społecznej. Zagrożenie bezdomnością, trudny dostęp do mieszkań z zasobów lokalowych gmin, niełatwa sytuacja na rynku pracy, jak również nieznanomość języka, stanowią największe bariery w integracji uchodźców w Polsce.

W obecnej sytuacji społeczno-politycznej związanej ze wzmożoną migracją zarobkową, a także przymusową z Ukrainy, istnieje konieczność realizacji działań integracyjnych **kierowanych do wszystkich zainteresowanych obywateli krajów trzecich, przebywających w regionie** (nie tylko beneficjentów ochrony międzynarodowej). Celem integracji powinno być umożliwienie imigrantom samodzielnego korzystania z szans oferowanych przez rynek pracy, systemy edukacji i ochrony zdrowia, a także uczestnictwo w życiu społecznym, w warunkach poszanowania kulturowych i religijnych potrzeb osób zainteresowanych³⁸. Zadaniem społeczności przyjmującej i instytucji regionalnych jest **tworzenie przyjaznego klimatu dla integracji** – stwarzania równych możliwości dla wszystkich, znoszenie barier instytucjonalnych, wspieranie migrantów w uzyskiwaniu kompetencji kluczowych do sprawnego i samodzielnego funkcjonowania w środowisku lokalnym (np. poprzez realizację kursów języka polskiego czy doradztwo prawne).

Na chęć i stopień integracji cudzoziemców przybywających do województwa kujawsko-pomorskiego wpływ ma wiele czynników. Do głównych należą: przyczyny migracji (migracja zarobkowa, uchodźcza, edukacyjna), długoterminowe plany obcokrajowców, status prawny (pobytowy) i szanse na uzyskanie stałego pobytu, sytuacja rodzinna, specyfika kraju pochodzenia (różnice kulturowe), wiek, płeć czy poziom wykształcenia i znajomości języka polskiego. Na przebieg procesu adaptacji wpływ mają także cechy społeczeństwa przyjmującego takie jak typ kultury, stopień zróżnicowania kulturowego, zasady przyznawania stałego pobytu i obywatelstwa oraz prowadzona polityka integracyjna.

Najmniejszą skłonność do integracji wykazują migranci zarobkowi, przyjeżdżający do regionu na określony kontrakt czas. Często są to młodzi mężczyźni, pochodzący z Europy Wschodniej lub Azji (np. krajów o długiej tradycji czasowych emigracji ekonomicznych np. Uzbekistan czy Filipiny, często znacznie odmiennych kulturowo od Polski). Cudzoziemcy ci dużo pracują, a wszelkie kwestie związane z pracą i pobytem organizowane są przez pośredników, co sprawia, że nie mają okazji do kontaktów ze społecznością przyjmującą, w tym z polskimi instytucjami. Czas poza pracą spędzają w gronie swoich rodaków, nie uczestnicząc w życiu społecznym regionu.

Często także studentom zagranicznym może brakować motywacji do integracji i nauki języka polskiego, szczególnie jeśli nie wiążą przyszłości z Polską (np. studenci kierunków medycznych pochodzący z krajów skandynawskich, studiujący w Polsce, ze względu na niższe koszty nauki). Studenci – obcokrajowcy, uczący się po angielsku, w ograniczonym zakresie nawiązują relacje ze społecznością polską, często utrzymują kontakty jedynie ze swoimi rodakami lub osobami

³⁸ Polityka migracyjna Polski 2012 – stan obecny i postulowane działania, Dokument przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 31 lipca 2021 r., s. 72.

posługującymi się tym samym językiem. Po zakończonych studiach wracają do kraju pochodzenia bądź korzystają z uzyskania dyplomu uznawalnego w Unii Europejskiej i wyjeżdżają do zamożniejszych państw kontynentu.

Również część osób uciekających przed wojną w Ukrainie, np. osoby przebywające w miejscach zakwaterowania zbiorowego czy pracujące zdalnie na rzecz firm ukraińskich, liczy na możliwie szybki powrót do kraju i w związku z tym nie podejmuje prób adaptacji i włączenia się w życie lokalnych społeczności.

Odmienne wygląda sytuacja migrantów zarobkowych, przebywających w Polsce wraz rodzinami. Takie osoby wykazują większą skłonność i potrzebę integracji z miejscem zamieszkania oraz społecznością lokalną. Większą otwartość do integracji wykazują kobiety. Również dzieci, zarówno w szkołach, jak i przedszkolach stosunkowo łatwo dostosowują się do nowej sytuacji.

Zgodnie z podejściem prezentowanym przez KE integracja polega na zapewnieniu wszystkim równych szans korzystania z przysługujących im praw i uczestniczenia w życiu społecznym bez względu na pochodzenie, ale także uwzględnienie potrzeb różnych grup społeczeństwa i wzmacnianie pozycji osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji. **Imigranci często mierzą się z szeregiem wyzwań i trudności, nie będących udziałem ludności rodzimej.**

Brak znajomości języka polskiego wśród migrantów jest powszechny i stanowi największą przeszkodę na drodze do integracji. Różnice językowe są najmniejsze w przypadku obywateli Ukrainy, pochodzących z zachodu kraju. W dużo trudniejszej sytuacji są osoby spoza kręgu języka słowiańskiego, dla których opanowanie podstaw języka polskiego często stanowi sporą trudność.

W województwie **zaobserwować można niedobór kursów języka polskiego jako obcego**, dostępnych dla wszystkich zainteresowanych (migrantów zarobkowych, uchodźców, studentów zagranicznych, dzieci z doświadczeniem migracji, reemigrantów). Brak znajomości języka uniemożliwia cudzoziemcom sprawne funkcjonowanie w Polsce, przeszkadza w korzystaniu z usług publicznych (ochrona zdrowia, pomoc społeczna), wpływa na gorszą pozycję na rynku pracy i utrudnia wejście do systemu edukacji. Poznanie języka polskiego jest kluczowym elementem na drodze do skutecznej adaptacji w nowym środowisku, zapewnia poczucie samodzielności i sprawczości. Ponadto znajomość języka polskiego na poziomie B1 jest jednym z warunków uzyskania zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego Unii Europejskiej, dającego migrantom zarobkowym m.in. otwarty dostęp do rynku pracy (możliwość pracy bez konieczności uzyskiwania zezwolenia, możliwość prowadzenia działalności gospodarczej, rejestracji jako osoba bezrobotna). Certyfikat poświadczający znajomość języka polskiego na poziomie C1 pozwala na podjęcie bezpłatnie stacjonarnych studiów w języku polskim.

Na terenie województwa są dwa ośrodki uprawnione do organizowania egzaminów z języka polskiego jako obcego (Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, Wyższa Szkoła Gospodarki w Bydgoszczy). Problemem jest spora liczba chętnych zgłaszających się na egzamin

i szybkie wyczerpywanie się puli miejsc, dość duży koszt egzaminu oraz długi czas oczekiwania na wydanie certyfikatu. Z tego względu część obcokrajowców podejmuje kształcenie w szkołach policealnych, których ukończenie, poza uzyskaniem nowych kwalifikacji, potwierdza znajomość języka polskiego w postępowaniu o udzielenie zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego UE.

Kolejną kwestią problemową, z którą borykają się obcokrajowcy jest dostęp do informacji w zakresie procedur administracyjnych. Sytuacja prawna obywatela Polski i obywatela państwa trzeciego (OPT)³⁹ jest zupełnie inna – cudzoziemcy mają szereg obowiązków związanych z legalizacją pobytu. Od statusu pobytowego obcokrajowca zależy także dostęp do różnego rodzaju usług i uprawnień. Ustawy i rozporządzenia regulujące kwestie związane z imigracją są stosunkowo często zmieniane, a instytucje odpowiedzialne za realizację najważniejszych procedur na rzecz cudzoziemców (urząd wojewódzki, Urząd do Spraw Cudzoziemców) nie zawsze przystępne. Imigranci wymagają **doinformowania i wsparcia prawnego** w zakresie najczęstszych kwestii problemowych (zagadnienia związane z przyjazdem, legalnością pobytu, zatrudnieniem, sprawami cywilnymi – np. w zakresie małżeństw z obywatelem Polski, transkrypcją zagranicznych dokumentów).

*Zgodnie z ustawą o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej – (Dz. U. 2023 r. poz. 1504 z późn. zm.) **nieodpłatna informacja prawna** przysługuje osobie, która złożyła wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej (wnioskodawcy) i cudzoziemcowi, wobec którego toczy się postępowanie w sprawie pozbawienia go statusu uchodźcy lub ochrony uzupełniającej. Polega na poinformowaniu o obowiązujących przepisach prawnych z zakresu udzielania ochrony międzynarodowej, pozbawiania statusu uchodźcy lub ochrony uzupełniającej i przepisach regulujących postępowanie przed organami administracji publicznej w należących do właściwości tych organów sprawach z tego zakresu. Nieodpłatnej informacji prawnej udzielają pracownicy urzędu obsługującego Szefa Urzędu i funkcjonariusze, o których mowa w art. 21 ust. 2 ustawy z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach (np. funkcjonariusze SG, Policji, ABW).*

Do nieodpłatnej pomocy prawnej ma prawo cudzoziemiec, który złożył wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej oraz cudzoziemiec, wobec którego została wydana decyzja o pozbawieniu go statusu uchodźcy lub ochrony uzupełniającej, który działa bez adwokata lub radcy prawnego. Nieodpłatna pomoc prawna obejmuje:

1) sporządzenie odwołania od decyzji o:

- a) odmowie nadania statusu uchodźcy lub udzielenia ochrony uzupełniającej,
- b) umorzeniu postępowania w sprawie udzielenia ochrony międzynarodowej,
- c) przekazaniu wnioskodawcy do państwa członkowskiego odpowiedzialnego za rozpatrzenie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej i umorzeniu postępowania,

³⁹ Obywatel państwa trzeciego (OPT) – każda osoba nie będąca obywatelem kraju Unii Europejskiej lub EOG (Norwegii, Islandii, Liechtensteinu) lub Szwajcarii.

- d) uznaniu wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej za niedopuszczalny,
 - e) odmowie uwzględnienia oświadczenia wnioskodawcy o zamiarze dalszego ubiegania się o udzielenie ochrony międzynarodowej,
 - f) pozbawieniu statusu uchodźcy lub ochrony uzupełniającej;
- 2) zastępstwo prawne w postępowaniu odwoławczym w sprawie:
- a) udzielenia ochrony międzynarodowej,
 - b) przekazania wnioskodawcy do państwa członkowskiego odpowiedzialnego za rozpatrzenie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej,
 - c) pozbawienia statusu uchodźcy lub ochrony uzupełniającej.

NPP świadczą wybrane organizacje pożytku publicznego oraz radcy prawni i adwokaci wskazani przez okręgowe rady.

Pozostali cudzoziemcy przebywający w Polsce mogą skorzystać z funkcjonującej sieci punktów nieodpłatnej pomocy prawnej (NPP), jeśli nie są w stanie ponieść kosztów odpłatnej pomocy prawnej. Problemem jest bariera językowa w kontakcie z prawnikiem (choć niektóre punkty umożliwiają udzielanie porad w językach obcych, głównie angielskim i rosyjskim) oraz niedostateczne rozpowszechnienie informacji o usłudze wśród cudzoziemców. Istotną przeszkodą może być także niewielka liczba specjalistów w dziedzinie prawa cudzoziemców – zgodnie z publikowaną przez Ministerstwo Sprawiedliwości listą żaden z punktów NPP w województwie kujawsko-pomorskim nie specjalizuje się kwestiach prawa imigracyjnego⁴⁰. Obecnie w regionie funkcjonują punkty porad prawnych⁴¹ dla migrantów przymusowych z Ukrainy. Pomoc obejmuje poradnictwo w zakresie legalizacji pobytu i procedur administracyjnych, prawa rodzinnego, spadkowego, prawa pracy, prawa cywilnego i karnego, a także w kwestiach związanych z dyskryminacją i mową nienawiści. Jest to jednak rozwiązanie czasowe, o charakterze projektowym i nakierowane tylko na osoby objęte ochroną czasową w związku z konfliktem zbrojnym w Ukrainie.

Rozwój punktów bezpłatnych porad prawnych dla wszystkich cudzoziemców jest elementem sprzyjającym adaptacji cudzoziemców do życia w regionie. Równie istotny dla obcokrajowców jest **dostęp do porad obywatelskich**, mających szerszy zakres niż poradnictwo prawne, bo odnoszących się także do kwestii życia codziennego, nie zawsze uregulowanych w legislacji.

Poradnictwo obywatelskie to usługa kierowana do osób w trudnej sytuacji życiowej, które potrzebują informacji i porad, udzielanych w sposób zrozumiały i wyczerpujący. Doradca obywatelski wspiera w samodzielnym rozwiązaniu problemu, a w razie potrzeby, sporządza plan działania wyjścia z problematycznej sytuacji życiowej i pomaga w wykonaniu go krok po kroku. Niektórzy doradcy obywatelscy specjalizują się w określonych dziedzinach

⁴⁰<https://www.gov.pl/web/nieodplatna-pomoc/dyzury-specjalistyczne> - dostęp 20.07.2023

⁴¹ Dyżury radców prawnych uruchomione zostały w ramach projektu pt. „Działania Wojewody Kujawsko – Pomorskiego na rzecz uchodźców z Ukrainy” współfinansowanego z Funduszu Azylu, Migracji i Integracji <https://cudzoziemiec.bydgoszcz.pl/aktualnosci/bezplatne-porady-prawne-dla-cudzoziemcow/>

np. niepełnosprawności, mieszkalnictwa czy dyskryminacji. Cudzoziemcy mogą korzystać z nieodpłatnych punktów pomocy obywatelskiej (NPO) w ramach istniejącego systemu, aczkolwiek bariery w dostępie do systemu są analogiczne jak w przypadku NPP.

Cudzoziemcom, szczególnie nowoprzybyłym do regionu, często **brakuje wiedzy nt. zasad funkcjonowania w Polsce** (podstawowych przepisów, praw i obowiązków, polskich tradycji, zwyczajów i norm kulturowych). Mają **problemy z dostępem do rzetelnej informacji** nt. korzystania z usług publicznych (dostęp do służby zdrowia, funkcjonowanie systemu edukacji). Podstawowa znajomość języka, historii i instytucji społeczeństwa przyjmującego jest niezbędna w procesie integracji; umożliwienie imigrantom zdobycia tej wiedzy ma kluczowe znaczenie dla procesu integracji⁴². W regionie nie jest rozpowszechniona usługa **doradztwa międzykulturowego** tj. asysty w czynnościach związanych z codziennym funkcjonowaniem w nowym środowisku/nowej kulturze, świadczona przez asystentów (mediatorów/doradców /mentorów) międzykulturowych. Osoby te zwykle wywodzą się ze środowisk migracyjnych i znają kulturę i języki kraju pochodzenia cudzoziemców, co łagodzi bariery w kontakcie z przyjezdnymi. Ponadto, doradcy mają własne doświadczenia związane z migracją i adaptacją do polskich realiów, znają trudności i przeszkody, na które napotykają imigranci na drodze do integracji w Polsce i rozumieją występujące różnice kulturowe.

Część migrantów **nie korzysta z oferty kulturalno-oświatowej województwa**. Najczęściej wynika to z nieznajomości języka polskiego, deficytu informacji nt. ofert instytucji kultury, bariery finansowej, a w przypadku migrantów zarobkowych – niedostatecznej ilości czasu⁴³. Istotnym elementem ograniczającym uczestnictwo w szeroko pojętej kulturze jest także brak towarzystwa oraz niedobór kompetencji w zakresie spędzania wolnego czasu (brak nawyku partycypacji w wydarzeniach, niewystarczająca świadomość wagi tego rodzaju praktyk dla dobrostanu psychicznego i fizycznego). Uczestnictwo w kulturze stwarza szansę na poznanie nowego kraju pobytu i regionu (jego historii, tradycji, tożsamości) oraz polepszenie znajomości języka polskiego. Ponadto zaangażowanie w kulturę i sport zbliża ludzi, pozwala na nawiązanie nowych znajomości, sprzyja radzeniu sobie z samotnością i poczuciem odosobnienia w nowym miejscu zamieszkania. Zapewnienie migrantom i społecznościom lokalnym możliwości spotykania się i wchodzenia w interakcje, np. poprzez sztukę, kulturę i sport, jest skutecznym środkiem sprzyjającym integracji i tworzeniu bardziej spójnych społeczeństw. Większa otwartość instytucji kulturalnych/sportowych na migrantów, organizacja różnego rodzaju wydarzeń międzykulturowych pomaga budować wzajemny szacunek, walczyć z uprzedzeniami oraz daje przyjezdnym poczucie przynależności.

Czynnikiem, który negatywnie wpływa na proces integracji i włączenia społecznego cudzoziemców, a także na inne obszary życia takie jak edukacja czy praca, jest **stan psychiczny migrantów**. Wyjazd z ojczystego kraju, zetknięcie z inną (obcą) kulturą, utrata sieci społecznych (rodzina, przyjaciele), często obniżenie statusu społecznego w nowym kraju

⁴² Wspólne zasady podstawowe dot. polityki integracji imigrantów w UE.

⁴³ Diagnoza potrzeb i wyzwań instytucji w relacjach z migrantami, op. cit. s. 81.

i doświadczenie dyskryminacji wpływa na pojawienie się **szoku kulturowego**. Stres akulturacyjny wiąże się z poczuciem niepokoju, osamotnienia, często także frustracji i bezsilności. W przypadku migracji uchodźczych na problemy związane z trudami funkcjonowania w nowej rzeczywistości często nakładają się doświadczenia **traumatycznych wydarzeń związanych z wojną** (utrata bliskich, majątku) czy prześladowaniami w kraju pochodzenia. Może wystąpić zespół stresu pourazowego (PTSD) objawiający się silnym lękiem, depresją czy zaburzeniami snu. Ponadto, szczególnie u osób objętych ochroną czasową, przebywających przez dłuższy czas w miejscach pobytu zbiorowego, może rozwinąć się syndrom **wyuczonej bezradności**, przejawiający się poczuciem utraty kontroli nad własnym życiem, problemami emocjonalnymi, brakiem motywacji do działania i podejmowania wyzwań. Uczucie tymczasowości towarzyszące pobytowi w Polsce zniechęca do prób ułożenia sobie życia w nowym miejscu zamieszkania, zaangażowania się w jakiegokolwiek aktywności.

Migrantom nierzadko potrzebne jest wsparcie pomagające przełamać bariery w podejmowaniu aktywności (np. w formie spotkań integracyjnych, warsztatów). Udział w zajęciach aktywizujących umożliwia nawiązanie nowych relacji, odzyskanie poczucia sprawczości, wzmocnienie poczucia własnej wartości i motywacji do zmiany. Osoby doświadczające kryzysu wymagają **pomocy psychologicznej**, w tym wsparcia w radzeniu sobie ze stresem, szokiem kulturowym, trudnymi emocjami oraz pomocy w poszukiwaniu rozwiązań napotykanym problemom życiowym.

Pewną trudnością w świadczeniu usług psychologicznych obcokrajowcom jest niewystarczająca dostępność profesjonalistów udzielających porad w językach obcych, niska świadomość psychologicznych aspektów migracji oraz kulturowo uwarunkowana niechęć do korzystania z tego rodzaju pomocy wśród niektórych grup migrantów.

Specustawa o pomocy obywatelom Ukrainy przewiduje specjalne ułatwienia dla psychologów z Ukrainy chcących wykonywać zawód w Polsce: (art. 64a)

Od dnia 24 lutego 2022 r., przez okres 18 miesięcy ⁴⁴, obywatel Ukrainy przebywający na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej w okresie pobytu zgodnego z obowiązującymi przepisami, w przypadkach, o których mowa w art. 22 ust. 1, posiadający uzyskany w Ukrainie dyplom:

1) jednolitych studiów na kierunku psychologia albo

2) dyplom ukończenia studiów pierwszego stopnia na kierunku psychologia i drugiego stopnia na kierunku psychologia

– zakończonych uzyskaniem tytułu zawodowego specjalisty na kierunku psychologia albo magistra na kierunku psychologia, może świadczyć usługi psychologiczne obywatelom Ukrainy przebywającym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, w tym może udzielać świadczeń opieki zdrowotnej z zakresu opieki psychiatrycznej i leczenia uzależnień.

⁴⁴ Ułatwienia dla psychologów z Ukrainy, wynikające ze specustawy, wygasły 24 sierpnia 2023 r., co pogłębia problem dostępności wsparcia psychologicznego dla uchodźców.

Ponadto, obywatele Ukrainy, przebywający na terytorium Polski legalnie na podstawie art. 2 ust. 1 „specustawy”, mogą – za zgodą odpowiednich organów władzy – być zatrudniani jako psycholodzy:

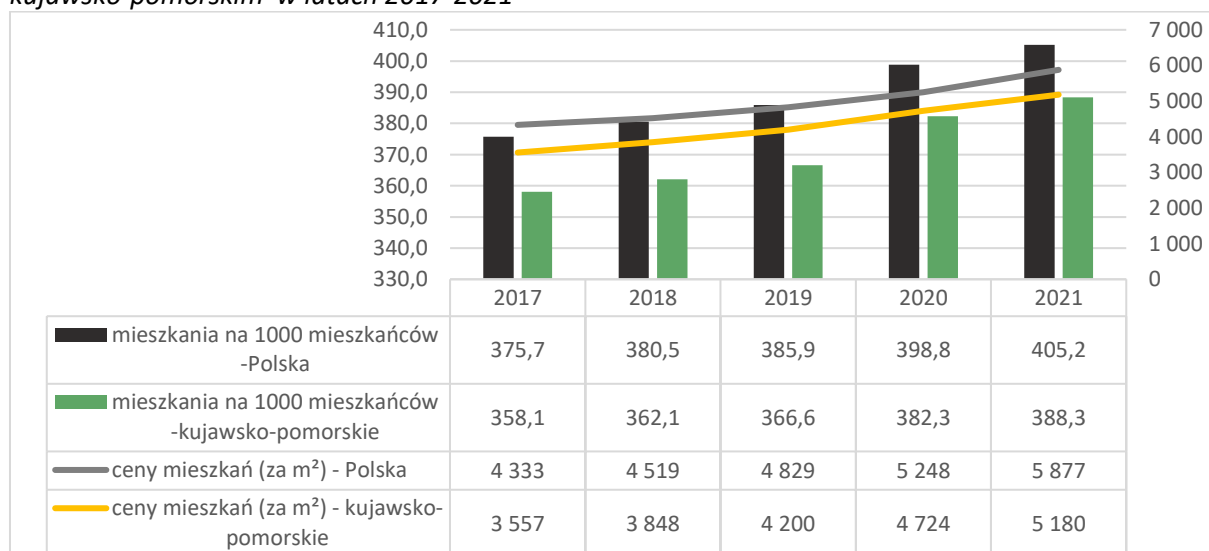
- *w instytucjonalnych formach pieczy zastępczej,*
- *w placówce wsparcia dziennego,*
- *u organizatora rodzinnej pieczy zastępczej*

pomimo nieposiadania znajomości języka polskiego potwierdzonej odpowiednim dokumentem.

Jednym z kluczowych czynników skutecznej integracji jest dostęp do odpowiednich i przystępnych cenowo mieszkań. Warunki mieszkaniowe mogą warunkować podjęcie zatrudnienia i kształcenia przez migrantów. Zapewnienie ich na odpowiednim poziomie ma pozytywny wpływ na zachowanie spójności i przeciwdziałanie segregacji społecznej. Dostępne dane statystyczne pokazują, że potrzeby mieszkaniowe zarówno obywateli Polski, jak cudzoziemców nie są w pełni zaspokojone.

Według stanu na 31 marca 2021 r. w województwie kujawsko-pomorskim w zasobach mieszkaniowych znajdowało się 778,3 tys. mieszkań w 321,1 tys. budynkach. Spośród wszystkich mieszkań 89,2% były zamieszkane (w kraju 88,3%). Zgodnie z wynikami spisu powszechnego z 2021 r. w województwie na 1000 osób przypadało 383,9 mieszkania (o 16,5 mieszkań mniej niż w Polsce).

Wykres 4. Mieszkania na 1000 mieszkańców i średnia cena mieszkań na m² w kraju i województwie kujawsko-pomorskim w latach 2017-2021

Źródło: GUS/BDL

W 2021 r. w regionie oddano do użytkowania 9798 mieszkań (10 miejsca w kraju pod względem nowych lokali na 1000 mieszkańców), wśród których dominowały mieszkania indywidualne (50,0%) oraz mieszkania przeznaczone na sprzedaż lub wynajem (48,9%). Mieszkania komunalne i społeczne czynszowe stanowiły zaledwie 1,1% nowych mieszkań.

Tabela 3. Mieszkania oddane do użytkowania w województwie kujawsko-pomorskim.

WYSZCZEGÓLNIENIE	2010	2015	2020	2021
Mieszkania	5807	6714	9690	9798
miasta	3323	3651	5492	5069
wieś	2484	3063	4198	4729
Indywidualne	3258	3580	4359	4900
miasta	905	786	882	999
wieś	2353	2794	3477	3901
Przeznaczone na sprzedaż lub wynajem	1939	2606	5082	4788
Spółdzielcze	257	–	19	–
Komunalne (gminne)	119	118	25	10
Społeczne czynszowe	230	366	203	99
Zakładowe	4	44	2	1

Źródło: dane GUS, Rocznik Statystyczny Województwa Kujawsko-Pomorskiego 2022

Do głównych czynników utrudniających mieszkańcom województwa znalezienie długoterminowych rozwiązań w zakresie mieszkalnictwa na terenie województwa zaliczyć można:

- Ograniczone zasoby mieszkań przystępnych cenowo (społecznych, komunalnych)
- Małą dostępność mieszkań na wynajem:
 - prawo reguluje stosunek między najemcą i wynajmującym w sposób nierówny - eksmisja lokatorów nie jest łatwa i może potrwać nawet kilka lat, co zniechęca znaczną część właścicieli nieruchomości do ich wynajmu
 - napływ nowych najemców – uchodźców z Ukrainy
 - popularność uczelni wyższych z regionu, co również kształtuje liczbę wolnych lokali
 - zainteresowanie inwestorów prywatnych – niektórzy inwestorzy swoją ofertę kierują tylko do firm poszukujących lokum dla swoich pracowników,
- Rosnące ceny najmu i zakupu nieruchomości
 - Inflacja, wzrost rat kredytów i opłat mieszkaniowych (czynszu, energii, wody)
 - Wzrost popytu przy ograniczonej podaży (uwzględniając poziom PKB na mieszkańca liczba mieszkań w Polsce jest relatywnie niska, często lokale nie są położone tam, gdzie są najbardziej potrzebne; szacuje się, że w Polsce brakować może nawet do 2 mln mieszkań)

Powyższe problemy są wspólne dla obywateli polskich i cudzoziemców, jednakże migranci często doświadczają dodatkowych trudności i przejawów dyskryminacji takich jak niechęć do wynajmu obcokrajowcom, zawyżanie kaucji czy stosowanie innych niedozwolonych praktyk przy wynajmie.

*Zgodnie z ustawą o nabywaniu nieruchomości przez cudzoziemców z dnia 24 marca 1920 r. (Dz.U. z 2017 r. poz. 2278) **nabycie nieruchomości przez cudzoziemca wymaga uzyskania zezwolenia** ministra właściwego do spraw wewnętrznych. Zezwolenie jest wydawane jeśli sprzeciwu nie wniesie Minister Obrony Narodowej (i minister właściwy ds. rozwoju wsi, jeśli zakup ma dotyczyć nieruchomości rolnej). Ustawa przewiduje jednak szereg przypadków, gdy zezwolenie nie jest wymagane. Należą do nich m.in. nabycie samodzielnego lokalu mieszkalnego w rozumieniu ustawy z dnia 24 czerwca 1994 r. o własności lokali, nabycie nieruchomości przez cudzoziemca zamieszkującego w Rzeczypospolitej Polskiej co najmniej 5 lat od udzielenia mu zezwolenia na pobyt stały lub zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego UE, nabycie nieruchomości przez cudzoziemców będących obywatelami lub przedsiębiorcami państw – stron umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym albo Konfederacji Szwajcarskiej (z pewnymi wyjątkami). Zwolnienie nie ma zastosowania do lokali położonych w strefie nadgranicznej.*

Sytuacja mieszkaniowa części obywateli jak i cudzoziemców jest trudna i może się w przyszłości pogorszyć m.in. ze względu na pobyt w Polsce dużej liczby migrantów zarobkowych, jak i uchodźców wojennych. Zgodnie z przewidywaniami, ok. 30% przyjezdnych pozostanie w Polsce na stałe, co przyczyni się do zwiększenia skali istniejącego problemu w zakresie mieszkalnictwa. Więcej osób będzie wymagać wsparcia w zaspokojeniu potrzeb mieszkaniowych, części grozić będzie bezdomność czy konieczność zamieszkania w lokalach przeludnionych lub w warunkach substandardowych, powiększy się grono osób w luce czynszowej (za niskie dochody, by wziąć kredyt na mieszkanie lub je wynająć i jednocześnie za wysokie, by otrzymać lokal komunalny od gminy).

Presję na rynku mieszkaniowym związaną z pojawieniem się uchodźców z Ukrainy udało się częściowo złagodzić dzięki ogromnemu zaangażowaniu polskich rodzin, goszczących w swoich domach uciekających przed wojną, a także możliwości zakwaterowania u krewnych i znajomych przebywających wcześniej w kujawsko-pomorskich miejscowościach. Wprowadzono także ułatwienia zachęcające do użyczenia i wynajmu lokali uchodźcom (możliwość przeprowadzenia egzekucji, która była wyłączona przez ustawę covidową oraz zniesienie przepisów ustawy o prawach lokatorów, brak obowiązku wskazywania przez ob. Ukrainy innego lokalu, w którym będzie mógł zamieszkać po wyegzekwowaniu od niego obowiązku opróżnienia i wydania lokalu zajmowanego na podstawie umowy najmu okazjonalnego). Rozwiązania te są jednakże tymczasowe i długofalowo nie zwiększają dostępności mieszkań dla osób zainteresowanych.

Z informacji opublikowanych przez wojewodę kujawsko-pomorskiego⁴⁵ wynika, że liczba osób przebywających w miejscach pobytu zbiorowego, utworzonych w województwie po wybuchu kryzysu w Ukrainie, sukcesywnie się zmniejsza. W kwietniu 2023 r. w ośrodkach przebywało 3800 osób objętych ochroną czasową (najwięcej w Bydgoszczy – ok. 700 osób, w Toruniu –

⁴⁵ <https://pl-pl.facebook.com/KPUWBydgoszcz> - 18.04.2023

180 os., Grudziądzu i Włocławku - po ok. 100 os.). Zdecydowana większość (84%) uchodźców jest zwolniona z partycypacji w kosztach zakwaterowania i wyżywienia ze względu na niepełnoletność (52%), niepełnosprawność (9%), trudną sytuację życiową (32%).

Docelowo należy unikać tworzenia specjalnych ośrodków czy wyizolowanych enklaw zamieszkiwanych tylko przez cudzoziemców, gdyż grozi to ryzykiem segregacji i wykluczenia zamieszkujących je grup. Doświadczenia krajów o dłuższych tradycjach imigracji pokazują, że wspólne kwaterowanie migrantów, często w lokalach o niskim standardzie, gorzej skomunikowanych z resztą miasta czy pozbawionych dostępu do dobrej jakości usług publicznych (edukacja, ochrona zdrowia) przyczynia się do izolacji i marginalizacji zamieszkujących je osób. Kolejne pokolenia migrantów żyją bez poczucia akceptacji i przynależności do społeczeństwa. Zastosowane rozwiązania, które z założenia miały być tymczasowe (zakwaterowanie na przedmieściach migrantów zarobkowych, przyjeżdżających czasowo do pracy czy osób w kryzysie uchodźczym), utrwaliły się i doprowadziły do odseparowania części mieszkańców od reszty społeczności i wykluczenia społecznego oraz wiążących się z tym problemów (niski poziom wykształcenia, bezrobocie, ubóstwo, wysoki stopień przestępczości, radykalizacja).

Należy dążyć do rozwijania polityk w zakresie mieszkalnictwa, poszerzających dostęp do dobrych i bezpiecznych warunków zamieszkiwania dla wszystkich mieszkańców, zarówno obywateli polskich jak i migrantów osiedlających się w regionie. Wymaga to rozwiązań systemowych i aktywności władzy, przede wszystkim na szczeblu krajowym. Poza działaniami ułatwiającymi zakup własnego mieszkania warto wspierać rozwój programów dla osób o niższych dochodach czy w trudniejszej sytuacji życiowej. Wśród rekomendowanych działań wymienić można: liberalizację przepisów w zakresie najmu, remonty pustostanów z zasobu publicznego (przy wsparciu finansowym dla gmin), wspieranie budownictwa społecznego czynszowego, komunalnego i socjalnego, rozwój funduszy gwarancyjnych, a także tworzenie Społecznych Agencji Najmu (SAN).

Kierunek działań	Opis kierunku działań i przykładowe zadania
1.1 Poprawa dostępu do nauki języka polskiego	• Organizacja kursów języka polskiego na różnych poziomach zaawansowania. Kursy powinny być dostępne dla różnych grup migrantów (cudzoziemcy przybywający do regionu w celach zarobkowych, uchodźcy wojenni, dzieci z doświadczeniem migracyjnym, studenci zagraniczni) oraz dostosowane do grup wiekowych. • Pomoc w zdobyciu certyfikatu państwowego z języka polskiego (dofinansowanie specjalistycznych kursów, egzaminów)

	/uzupełniając w ramach celu 3 <i>Przygotowanie kadr dla rozwoju WKP</i> przewidziano również szkolenia z języka polskiego specjalistycznego/branżowego niezbędnego w miejscu pracy/
1.2 Poprawa dostępu do porad prawnych i obywatelskich	• Dyżury prawników wyspecjalizowanych w sprawach prawa migracyjnego, oferujące nieodpłatną pomoc prawną w kwestiach najbardziej problemowych dla migrantów • Wsparcie doradców obywatelskich w rozwiązywaniu problemów życia codziennego, z którymi mierzą się cudzoziemcy (kwestie mieszkaniowe, niepełnosprawności, zadłużenia itp.) • Pomoc w zgłoszeniu nadużyć, przestępstw, których ofiarami padli cudzoziemcy (w formie infolinii i/lub „bezpiecznego punktu”)
1.3 Poprawa dostępu do wsparcia psychologicznego	• Zwiększenie liczby osób świadczących wsparcie psychologiczne w językach pochodzenia cudzoziemców. • Rozpowszechnienie informacji wśród cudzoziemców o możliwości skorzystania z pomocy psychologicznej w ich języku pochodzenia i zasadach jej świadczenia
1.4 Rozszerzenie dostępu do oferty kulturalnej regionu	• Organizacja wydarzeń o charakterze integracyjnym/kulturalnym (pikniki dla mieszkańców, warsztaty, festiwale, konkursy, pokazy filmów itp.) /uwzględnić, że odbiorcami mogą być też migranci • Zachęcanie migrantów do korzystania z oferty instytucji kultury, w tym wprowadzenie i promowanie udogodnień odpowiadających na potrzeby migrantów (przewodniki, broszury nt. oferty instytucji kultury, opracowane w językach obcych) • Organizacja spotkań międzykulturowych m.in. w zakresie: kuchnia, zwyczaje, religia, święta, historia. Istotne, by działania w tym obszarze nie polegały na realizacji działań aktywizujących wyłącznie dla migrantów, ale aktywnie włączały zarówno migrantów, jak i społeczność przyjmującą.
1.5 Rozwój sieci punktów realizujących usługi adaptacyjne i integracyjne	Utworzenie sieci punktów oferujących kompleksowe usługi integracji. Rekomendowane jest zastosowanie modelu Centrum Integracji Cudzoziemców (CIC). CIC powinny powstać w miejscach największych skupisk migrantów. Wskazane jest także docieranie do migrantów w ich środowisku (streetworking). Usługi mogłyby być świadczone przez asystentów międzykulturowych (osoby wywodzące się ze środowisk migracyjnych lub z doświadczeniem migracji). CIC powinny oferować szeroki zakres wsparcia w

	integracji społecznej taki jak kursy adaptacyjne, doradztwo międzykulturowe oraz powinny być zapleczem instytucjonalnym dla realizacji działań opisanych w kierunkach 1.1-1.3.
1.6 Rozwój oferty informacyjnej dla migrantów	• Przygotowanie wielojęzycznego „pakietu powitalnego dla nowych mieszkańców” – w formie broszury i/lub materiałów elektronicznych/strony internetowej. Na stronie powinny znaleźć się podstawowe informacje dla osób przybywających do regionu dot. obyczajów i kultury, najważniejszych instytucji, ciekawych miejsc. Materiały powinny też wspierać cudzoziemców w różnych aspektach życia codziennego w województwie np. zawierać informacje o systemie edukacji, opieki zdrowotnej, sytuacji na rynku pracy, transporcie. Istotnym elementem poradnika/strony powinny być kwestie związane z mieszkalnictwem (kluczowe dla każdej migracji) – informacje nt. oferty mieszkaniowej w województwie, prawnych aspektów najmu itp. • Publikowanie informacji o przepisach i procedurach dot. cudzoziemców, zasadach dostępu do usług; kampanie informacyjne nt. usług publicznych przysługujących obcokrajowcom; stworzenie bazy informacji nt. inicjatyw kierowanych do migrantów (np. kursy, szkolenia, dyżury ekspertów) • Rekomenduje się przygotowanie i zamieszczenie na stronie filmików obrazujących jak radzić sobie w typowych interakcjach społecznych z wykorzystaniem przykładów z województwa (np. jak zakupić bilet na dworcu PKP w Toruniu) • dla cudzoziemców mieszkających w województwie – zachęty do korzystania z oferty kulturalnej i sportowej regionu, forum wymiany informacji nt. zajęć integracyjnych w bibliotekach, świetlicach i innych placówkach kulturalno-oświatowych (w szczególności finansowanych z projektów),

CEL 2. PRZYGOTOWANIE KADR DLA RYNKU PRACY

W polskim porządku prawnym nie ma jednego aktu prawa, który regulowałby całościowo kwestie migracyjne i integracyjne. Można wskazać natomiast na kilkanaście dokumentów prawnych, które stanowią ramę prawną dla różnych, szczegółowych zagadnień związanych z funkcjonowaniem cudzoziemców w Polsce. Zasady dostępu cudzoziemców do polskiego rynku pracy regulowane są przede wszystkim przez:

- ustawę z 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz.U. z 2024 r. poz. 475 z późn. zm.)
- ustawę z 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach (Dz.U. z 2024 r. poz. 769)
- ustawę z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa (Dz.U. z 2024 r. poz. 167 z późn. zm.)

*Każdy cudzoziemiec, który na mocy przepisów nie jest zwolniony z obowiązku posiadania zezwolenia na pracę w Polsce, chcący podjąć zatrudnienie na terytorium Polski, musi posiadać odpowiednie zezwolenie. **Zezwolenie na pracę** to dokument, który uprawnia cudzoziemca do podjęcia legalnej pracy pod warunkiem posiadania wizy lub zezwolenia na pobyt czasowy pozwalającego na wykonywanie pracy w Polsce.*

Wnioskodawcą oraz stroną postępowania w sprawie wydania zezwolenia na pracę cudzoziemca jest każdorazowo podmiot powierzający wykonywanie pracy cudzoziemcowi. Zezwolenia wydawane są przez właściwego wojewodę. Właściwość ta ustalana jest głównie ze względu na siedzibę lub miejsce zamieszkania podmiotu powierzającego wykonywanie pracy i nie musi być tożsama z miejscem wykonywania pracy przez obcokrajowca.

***Oświadczenie o powierzeniu wykonywania pracy cudzoziemcowi** to procedura uproszczona, obejmująca wyłącznie obywateli Armenii, Białorusi, Gruzji, Mołdawii, Ukrainy⁴⁶. Pozwala na podjęcie pracy w Polsce na okres do 24 miesięcy. Wpis do ewidencji oświadczeń jest dokonywany na wniosek pracodawcy przez starostę, w imieniu którego działa powiatowy urząd pracy właściwy ze względu na siedzibę podmiotu/adres zamieszkania.*

***Zezwolenia na pracę sezonową** dotyczy prac w sektorach: rolnictwo, ogrodnictwo oraz turystyka i gastronomia. Wydawane jest na wniosek pracodawcy przez starostę, w imieniu którego działa powiatowy urząd pracy właściwy ze względu na siedzibę podmiotu/adres zamieszkania na okres nie dłuższy niż 9 miesięcy. Rozwiązanie dotyczy obywateli wszystkich państw trzecich.*

***Powiadomienie o powierzeniu wykonywania pracy obywatelowi Ukrainy** to nowa forma umożliwiająca podejmowanie pracy w Polsce. Została wprowadzona przez specustawę o pomocy obywatelom Ukrainy - pozwala na powierzenie pracy wszystkim obywatelom Ukrainy legalnie przebywającym w Polsce po powiadomieniu powiatowego urzędu pracy przez*

⁴⁶ 27.10.2022 r. weszło w życie rozporządzenie MRiPS wyłączające obywateli Rosji z procedury uproszczonej powierzenia wykonywania pracy cudzoziemcowi.

portal praca.gov.pl. Specustawa przyznaje także Ukraińcom prawo do prowadzenia działalności gospodarczej na takich samych zasadach jak Polacy, a także możliwość rejestracji w PUP.

Zezwolenia na pracę w Polsce nie potrzebuje w szczególności cudzoziemiec, który⁴⁷:

- jest obywatelem państwa członkowskiego UE (lub EOG – Islandia, Norwegia, Liechtenstein)
- posiada status uchodźcy nadany w RP lub udzielono mu ochrony uzupełniającej
- posiada zgodę w pobyt ze względów humanitarnych lub pobyt tolerowany w RP
- posiada zezwolenie na pobyt stały w RP
- posiada zezwolenie na pobyt rezydenta długoterminowego UE
- posiada ważną Kartę Polaka
- jest studentem studiów stacjonarnych w Polsce
- jest absolwentem polskiej szkoły ponadgimnazjalnej, stacjonarnych studiów wyższych lub stacjonarnych studiów doktoranckich na polskiej uczelni
- jest nauczycielem języków obcych, który wykonuje pracę w przedszkolach, szkołach, placówkach, ośrodkach, zakładach kształcenia nauczycieli lub kolegiach

Statystyki obrazują dynamiczny wzrost liczby wydawanych dokumentów legalizujących pracę cudzoziemców w regionie. W 2021 roku wojewoda kujawsko-pomorski wydał 43 472 zezwolenia na pracę cudzoziemca – o 6290 tj. 17 % więcej niż rok wcześniej. **Liczba wydanych zezwoleń wzrosła pomiędzy 2015 r. a 2021 r. ponad 12-krotnie.**

W 2021 roku powiatowe urzędy pracy województwa kujawsko-pomorskiego wpisały do ewidencji 72 853 oświadczenia o powierzeniu wykonywania pracy cudzoziemcowi tj. o 17,4% więcej niż w 2020 r. **Liczba zarejestrowanych oświadczeń wzrosła prawie 2,5-krotnie pomiędzy 2015 r. i 2021 r.**

Oszacowanie skali zatrudnienia cudzoziemców, podobnie jak oszacowanie ich liczby ogółem na terenie województwa, jest bardzo trudne. Oficjalne dane mogą odbiegać od rzeczywistości. Dzieje się tak m.in. z powodu zatrudnienia cudzoziemca u kilku podmiotów lub więcej niż raz w ciągu roku, przez co imigrant liczony jest kilkukrotnie. Niektórzy OPT, którzy uzyskali oświadczenie czy zezwolenie na pracę nie mogą jej podjąć z np. z powodu nieotrzymania wizy pozwalającej na wjazd do Polski. Ma to miejsce szczególnie wśród cudzoziemców pochodzących z krajów, gdzie polski system konsularny jest bardzo przeciążony (np. konsulat w New Delhi, który zasięgiem obejmuje obszar zamieszkiwany przez ponad miliard osób). Część migrantów wykorzystuje otrzymane zezwolenia czy oświadczenie

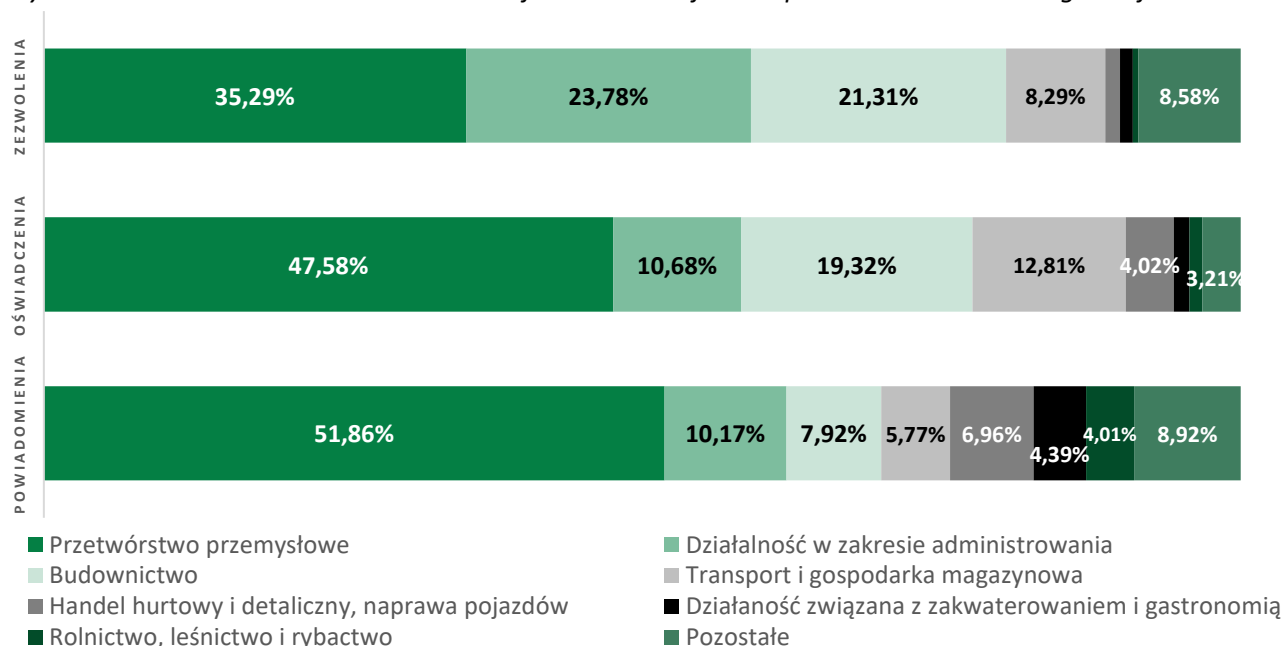
⁴⁷Szczegółowe zasady pracy cudzoziemca w Polsce bez zezwolenia reguluje art. 87 ust. 1 i 2 ustawy z 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz.U. z 2024 r. poz. 475 z późn. zm.) oraz rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z 21 kwietnia 2015 r. w sprawie przypadków, w których powierzenie wykonywania pracy cudzoziemcowi na terytorium RP jest dopuszczalne bez konieczności uzyskania zezwolenia na pracę.

do przekroczenia granicy Polski (na podstawie wizy lub paszportu biometrycznego), a następnie podejmuje pracę w „szarej strefie” lub wyjeżdża do innych regionów czy krajów strefy Schengen. Wg statystyk⁴⁸ aż 42% wydanych oświadczeń nie kończy się podjęciem pracy przez cudzoziemca.

Pewnych informacji dotyczących skali aktywności cudzoziemców na kujawsko-pomorskim rynku pracy dostarcza ZUS. Z danych⁴⁹ wynika, że w 2021 r. płatnicy z województwa kujawsko-pomorskiego zgłosili do ubezpieczenia emerytalnego i rentowego **31 385** cudzoziemców, co stanowi wzrost w porównaniu do 2015 r. (5775) prawie 5,5-krotny. W 2022 r. liczba ta osiągnęła wartość **36 475** osób. Wśród osób objętych ubezpieczeniem dominują obywatele Ukrainy (77%), następną grupę stanowią Białorusini (5,6%), Gruzini (2,4%) i Hindusi (1,8%).

Większość OPT podejmuje zatrudnienie w branżach: przetwórstwo przemysłowe, usługi w zakresie administrowania i działalność wspierająca (działalność agencji zatrudnienia), budownictwo oraz transport i gospodarka magazynowa.

Wykres 5. Zatrudnienie cudzoziemców w województwie kujawsko-pomorskim w 2022 r. wg sekcji PKD.

Źródło: opracowanie własne WUP w Toruniu na podstawie danych z Centralnego Systemu Analityczno-Raportowego (CeSAR) – data pobrania 9.01.2023

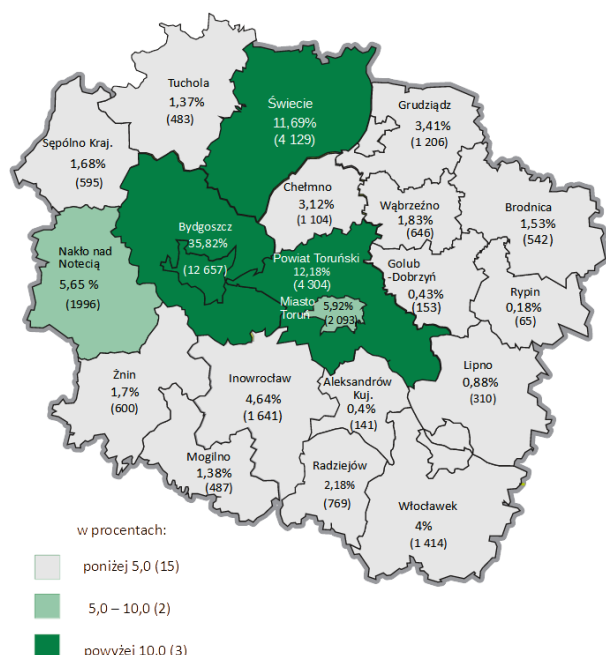
Największą aktywnością w pozyskiwaniu pracowników wykazują się firmy zlokalizowane w Bydgoszczy i powiecie bydgoskim – 35,82% wpisanych do ewidencji w 2022 r. w województwie oświadczeń i 45,64% powiadomień zostało zarejestrowanych przez PUP Bydgoszcz.

⁴⁸ Informacja nt. postępowań w zakresie legalności pracy cudzoziemca do 31.08.2022, MRiPS, <https://psz.praca.gov.pl/rynek-pracy/statystyki-i-analizy/zatrudnianie-cudzoziemcow-w-polsce>

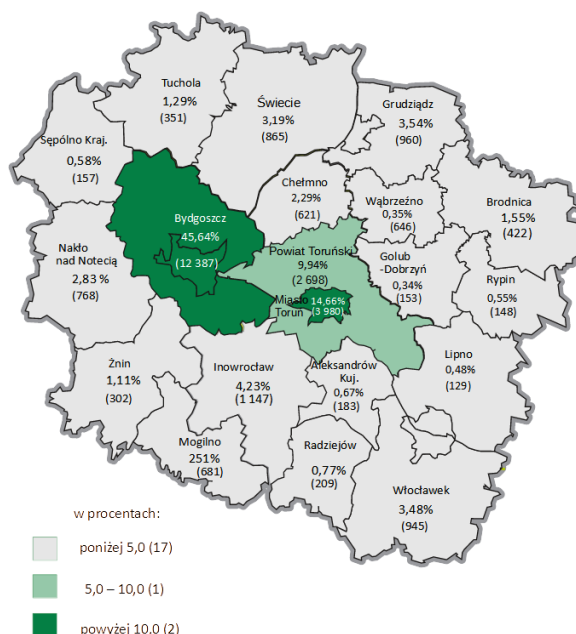
⁴⁹ Cudzoziemcy w polskim systemie ubezpieczeń społecznych – XII 2021, ZUS, Departament Statystyki i Prognoz Aktuariatnych, Warszawa, czerwiec 2022

Rysunek 3. Dokumenty legalizujące pracę cudzoziemca na terenie województwa w 2022 r.

**OŚWIADCZENIA O POWIERZENIU WYKONYWANIA PRACY
CUDZOZIEMCOWI WPISANE DO EWIDENCJI W 2022 R.
(35 335)**

**POWIADOMIENIA O PODJĘCIU PRACY PRZEZ OBYWATELI
UKRAINY W 2022 r.
(27 145)**

Źródło: Opracowanie WUP w Toruniu na podstawie danych z Centralnego Systemu Analityczno-Raportowego (CeSAR) – data pobrania 9.01.2023

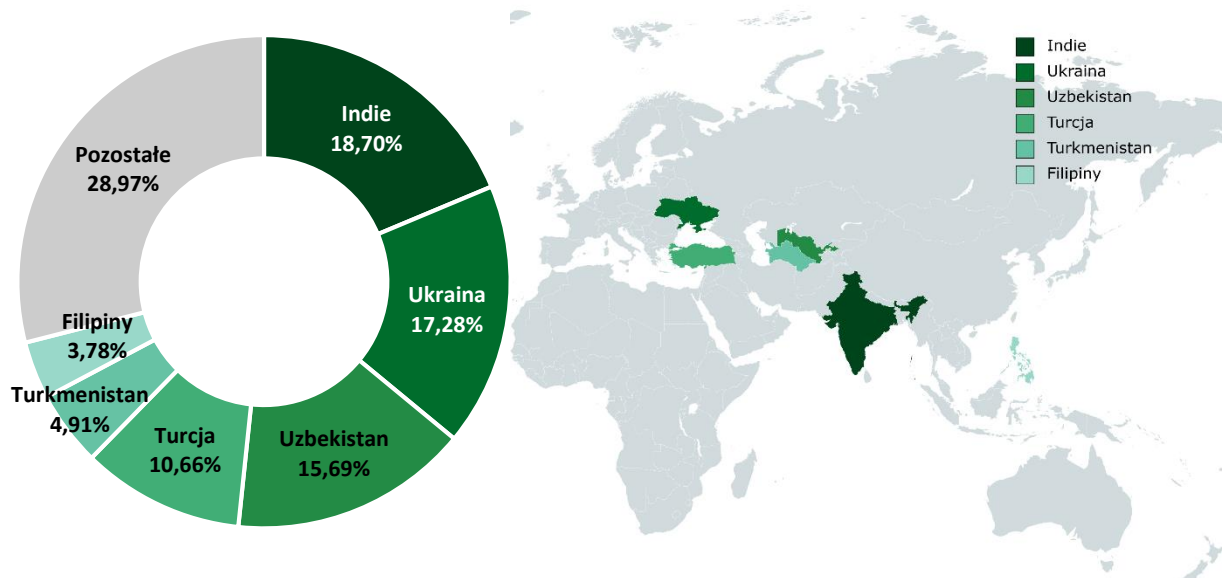
Dużą rolę w rekrutacji pracowników do pracy w województwie odgrywają agencje zatrudnienia. Wg badań ⁵⁰ 24,9% Ukraińców pracujących w Bydgoszczy skorzystało z pośrednictwa agencji pracy w kraju pochodzenia, a 18,4% - w Polsce. Są to wskaźniki wyższe niż w miastach mających dłuższe tradycje imigracji z Ukrainy (np. w Warszawie i we Wrocławiu analogiczne odsetki wynosiły odpowiednio: 12,6% i 2,3% oraz 10,2% i 13,3%). Poszukiwanie pracy poprzez pośredników jest bardziej charakterystyczne dla osób mających pierwszy kontakt z rynkiem pracy innego państwa, nie posiadających doświadczenia w tym obszarze czy rozbudowanych sieci migracyjnych.

Od lat dominującą grupą obcokrajowców na terenie województwa kujawsko-pomorskiego są obywatele Ukrainy. Z uwagi na wojnę wielu mężczyzn wróciło do Ukrainy i braki kadrowe w branżach takich jak transport czy budownictwo stały się jeszcze bardziej dotkliwe. Pracodawcy coraz częściej poszukują pracowników w innych krajach. Z roku na rok **zwiększa się liczba cudzoziemców przyjeżdżających do regionu w celach zarobkowych z odległych (geograficznie i kulturowo) państw takich jak Indie, Uzbekistan, Turcja czy Filipiny.** Migranci

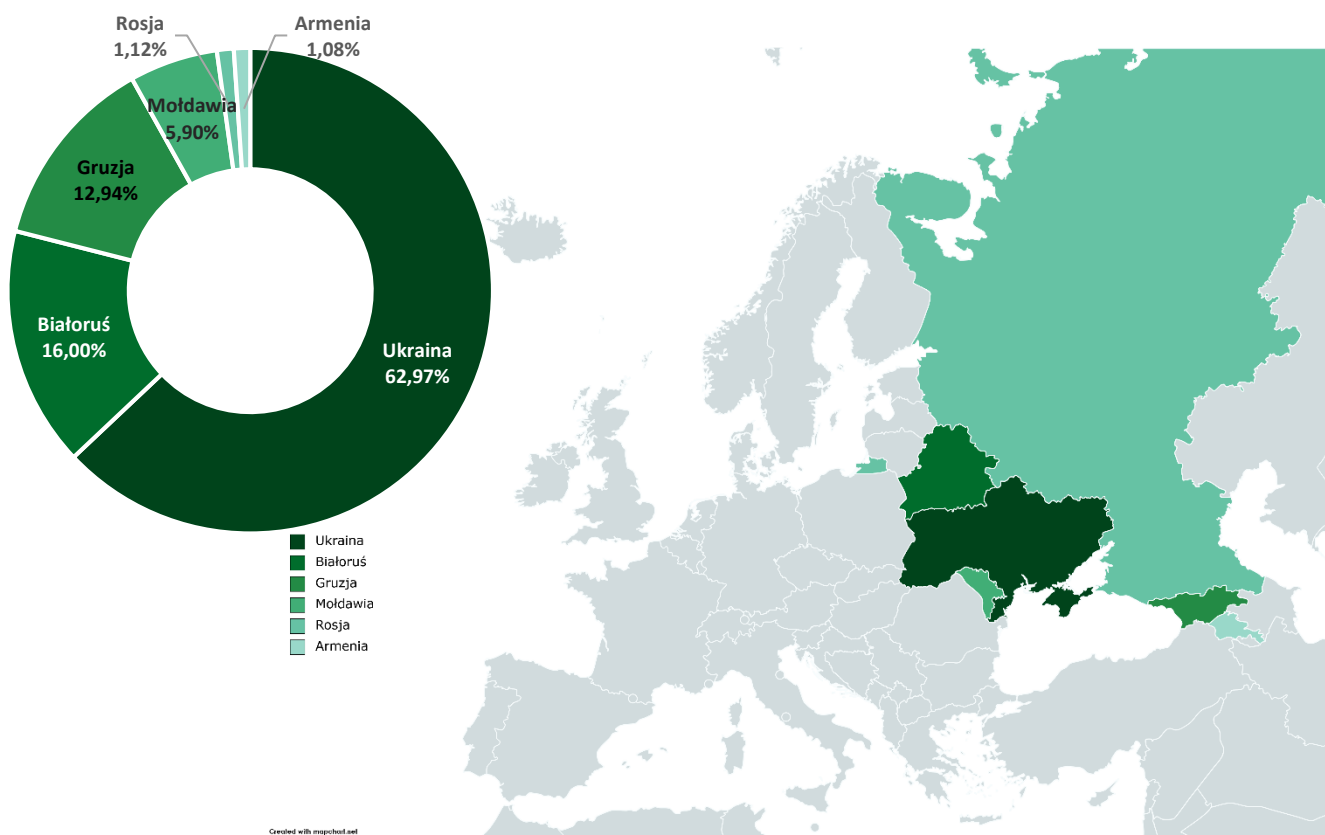
⁵⁰ A. Górny, K. Kołodziejczyk, K. Madej, P. Kaczmarczyk, Nowe obszary docelowe w migracji z Ukrainy do Polski. Przypadek Bydgoszczy i Wrocławia na tle innych miast. CMR Working Papers 2019, nr 118 (176).

skupiają się głównie w miejscowościach, w których działają największe firmy przemysłowe i usługowe.

Rysunek 4. Struktura wydanych zezwoleń na pracę w województwie kujawsko-pomorskim w 2022 r. wg kraju pochodzenia cudzoziemca

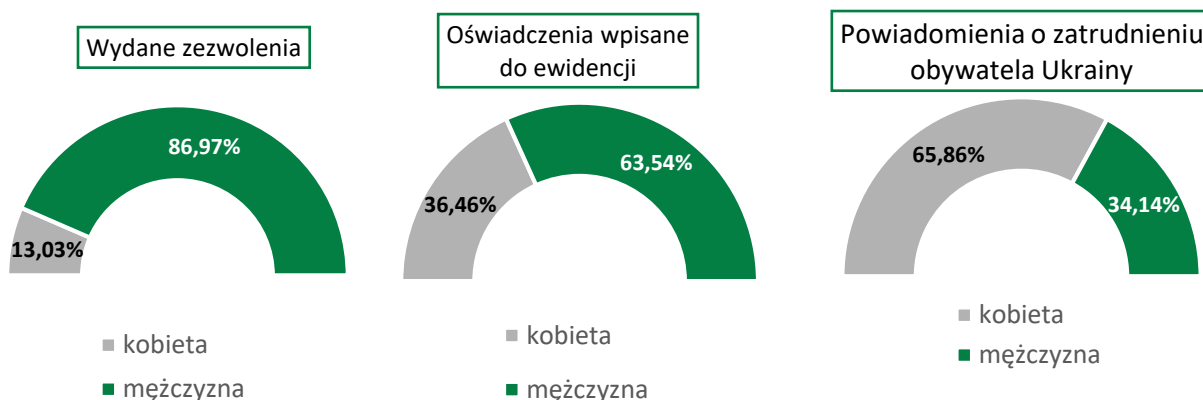
Rysunek 5. Struktura oświadczeń wpisanych do ewidencji w województwie kujawsko-pomorskim w 2022 r. wg kraju pochodzenia cudzoziemca

Źródło: Opracowanie WUP w Toruniu na podstawie danych z Centralnego Systemu Analityczno-Raportowego (CeSAR) – data pobrania 9.01.2023. Mapy wygenerowane na stronie mapchart.net

Większość oświadczeń o powierzeniu pracy cudzoziemcowi i zezwoleń na pracę wydawana jest dla mężczyzn w wieku 26-40, natomiast wśród powiadomień o zatrudnieniu obywateli Ukrainy, wprowadzonych by ułatwić podejmowanie pracy uchodźcom przed agresją rosyjską, przeważają kobiety. Dominującą formą zatrudnienia cudzoziemca jest umowa zlecenie.

Wykres 6. Struktura dokumentów legalizujących pracę cudzoziemca w województwie kujawsko-pomorskim w 2022 r. wg płci

Źródło: Opracowanie WUP w Toruniu na podstawie danych z Centralnego Systemu Analityczno-Raportowego (CeSAR) – data pobrania 9.01.2023

Opisując przybyłych do województwa uchodźców z Ukrainy, którzy niejako przymusowo znaleźli się na kujawsko-pomorskim rynku pracy, zauważyć można, że najliczniejszą grupę wśród nich stanowiły osoby w wieku 30-44 lat, czyli osoby w tzw. prime-age – wieku największej aktywności zawodowej i zakładania rodzin. Osoby te najczęściej przyjechały z dziećmi. Relatywnie wysoki jest także wśród uchodźców odsetek osób starszych (60+), które w normalnych warunkach nie decydują się na migrację.

Brak lub słaba znajomość języka polskiego wśród przyjezdnych jest jednym z kluczowych czynników utrudniających adaptację w miejscu pracy. Ograniczony jest dostęp do dobrych jakościowo szkoleń języka polskiego jako obcego, w tym szkoleń z języka branżowego (np. medycznego czy technicznego), które mogłyby pomóc podjąć pracę w zawodzie przybywającym do regionu cudzoziemcom.

Istotną barierą w integracji osób przyjeżdżających do Polski i osiedleniu się są **bariery administracyjne związane z zezwoleniem na pobyt i pracę**. Na zezwolenie na pracę pracodawca oczekuje średnio 51 dni. Sprawniej działa natomiast uproszczony system oświadczeń o powierzeniu wykonywania pracy cudzoziemcowi, skierowany do obywateli 5 państw⁵¹ (Ukraina, Białoruś, Armenia, Gruzja, Mołdawia). W styczniu 2022 r. wprowadzono zmiany postulowane przez przedsiębiorców i cudzoziemców, umożliwiające zatrudnienie na okres 24 miesięcy (poprzedni system pozwalał na pracę przez 6 miesięcy w ciągu 12), po których można zarejestrować kolejne oświadczenie dla danej osoby. Może to wpłynąć

⁵¹ 27.10.2022 r. weszło w życie rozporządzenie MRiPS wyłączające obywateli Rosji z procedury uproszczonej powierzenia wykonywania pracy cudzoziemcowi.

na większą stabilność zatrudnienia cudzoziemca i zmniejszyć wysoki udział migracji cyrkulacyjnych, krótkotrwałych. Specustawa ukraińska otworzyła dla obywateli Ukrainy rynek pracy i przyznała im legalny pobyt na terenie Polski na okres 18 miesięcy oraz dostęp do usług publicznych na zasadach zbliżonych do obywateli Polski. Rozwiązania te, choć dobrze oceniane, sprawiają, że pojawiły się w Polsce dwie kategorie cudzoziemców – obywatele Ukrainy i obywatele pozostałych państw trzecich, których uprawnienia są zdecydowanie skromniejsze.

Największym problemem administracyjnym jest procedura uzyskania zezwolenia na pobyt, która jest bardzo skomplikowana i czasochłonna. Przeciętny czas trwania postępowań w sprawach o udzielenie zezwolenia na pobyt czasowy, stały i rezydenta długoterminowego Unii Europejskiej w województwie kujawsko-pomorskim wynosił 206 dni⁵². Jest to wynik średni na tle Polski, w niektórych urzędach wojewódzkich (np. we Wrocławiu czy Gdańsku) postępowanie statystycznie trwa powyżej 400 dni. Średni czas oczekiwania na rozpatrzenie wniosku wykracza poza terminy wynikające z przepisów⁵³.

Tabela 4. Średni czas trwania postępowania o udzielenie zezwolenia na pobyt z uwagi na najczęstszy cel pobytu w latach 2019-2021 (Kujawsko-Pomorski Urząd Wojewódzki w Bydgoszczy)

Podstawa prawna (ustawa z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach)	Średni czas trwania postępowania
art. 114 – zezwolenie na pobyt czasowy i pracę	204
art. 127 – zezwolenie na pobyt czasowy w celu wykonywania pracy w zawodzie wymagającym wysokich kwalifikacji	158
art. 142 - zezwolenie na pobyt czasowy w celu prowadzenia działalności gospodarczej	279
art. 144 - zezwolenie na pobyt czasowy w celu kształcenia się na studiach	189
art. 158 - zezwolenie na pobyt czasowy dla członka rodziny obywatela RP	190

Źródło: opracowanie WUP w Toruniu na podstawie odpowiedzi na interpelację nr 31327 <https://www.sejm.gov.pl/sejm9.nsf/InterpelacjaTresc.xsp?key=CCAJGU>

Długi okres oczekiwania na dokumenty pobytowe negatywnie wpływa na sytuację imigrantów, możliwość planowania przyszłości, rozwoju kariery zawodowej, budowania życia rodzinnego oraz prawidłowego i zgodnego z prawem funkcjonowania w nowym miejscu pobytu. Sytuacja ta powoduje ponadto inne negatywne zjawiska, m.in. poczucie długotrwałego stresu z uwagi na niepewność co do statusu pobytowego, jak i poczucia braku samodzielności i sprawczości.

⁵² Odpowiedź na interpelację nr 31327 w sprawie przedłużających się procedur związanych z rozpatrywaniem wniosków o zezwolenie na pracę i pobyt czasowy w Polsce, MSWiA

⁵³ Zgodnie z ustawą o cudzoziemcach decyzję w sprawie udzielenia cudzoziemcowi zezwolenia na pobyt czasowy wydaje się w terminie 60 dni, na pobyt stały i rezydenta długoterminowego UE – w ciągu 6 miesięcy.

W realizacji swoich podstawowych obowiązków wobec administracji migranci często polegają na różnego rodzaju pośrednikach, którzy mogą wykorzystywać ich niewiedzę i zagubienie, a także pobierają wysokie opłaty, które i tak nie gwarantują pozytywnego załatwienia sprawy w urzędzie wojewódzkim. Wszystko to wpływa na ograniczenie zaufania migrantów do polskich instytucji i nie zachęca do trwałego związania się z regionem.

Nieprzyjazne procedury związane z legalizacją pobytu mogą przyczyniać się także do odpływu wykształconej kadry (np. zagranicznych absolwentów kujawsko-pomorskich uczelni) do innych państw. Skłaniają także niektórych pracowników cudzoziemskich do przechodzenia do „szarej strefy”, na czym tracą nie tylko pracujący, ale także budżet i system zabezpieczeń społecznych, a pracodawcy narażają się na kary z tytułu nielegalnego powierzania pracy. **Wskazane jest więc usprawnienie procedur legalizujących pobyt i pracę cudzoziemca, a także skrócenie czasu oczekiwania** na załatwienie spraw tej kategorii. Postulat ten od lat jest zgłaszany przez przedsiębiorców i organizacje zrzeszające migrantów, natomiast tej grupy problemów nie da się bezpośrednio rozwiązać z poziomu samorządu województwa.

Z punktu widzenia administracji publicznej szkodliwe jest wykorzystywanie przepisów dotyczących pobytu i pracy cudzoziemców przez podmioty, które nie zamierzają powierzać pracy cudzoziemcom, oraz przez cudzoziemców, którzy nie zamierzają przebywać i pracować w Polsce. Po uzyskaniu dokumentu uzasadniającego wydanie wizy lub przekroczenie granicy w ramach ruchu bezwizowego (zezwoleń na pracę, oświadczenie), cudzoziemcy wyjeżdżają do innych państw UE, podejmują pracę za granicą w charakterze pracowników delegowanych z Polski lub zasilają „szarą strefę”. W wyniku takich praktyk znaczna część postępowań administracyjnych nie prowadzi do zaspokojenia realnych potrzeb kadrowych w gospodarce, jedynie wpływa na wydłużenie procedur i nadmierne obciążenie pracą instytucji.

Praca jest kluczowym czynnikiem udanej integracji, jednakże OPT nie znają realiów polskiego rynku pracy, nie wiedzą jak samodzielnie docierać do ofert pracy i wakatów, **mają ograniczony dostęp do dobrych jakościowo usług pośrednictwa pracy**. Przyjezdnym **brakuje także wiedzy o przepisach** obowiązujących w Polsce, w szczególności w zakresie prawa pracy czy zabezpieczeń społecznych. Z drugiej strony częste zmiany prawa i jego wysoki stopień skomplikowania powoduje, że **także pracodawcy mają problem z dostępem do informacji i prawidłową interpretacją przepisów** w zakresie legalnego powierzania pracy cudzoziemcom. Istnieje potrzeba rozwoju punktów doradczych dla migrantów (ale też pracodawców), świadczących wsparcie informacyjne w zakresie legalizacji pobytu i pracy, prawa pracy i innych kwestii związanych z zatrudnieniem OPT.

Czasochłonność oraz koszty poszukiwania i zatrudnienia pracowników z krajów trzecich wpływają na coraz powszechniejsze powierzanie rekrutacji i legalizacji pobytu agencjom pośrednictwa pracy. Wpływa to na ich dynamiczny rozwój. Jednocześnie wielu cudzoziemców jest niezadowolonych ze swojej współpracy z agencjami. Potwierdzają to badania ⁵⁴

⁵⁴ A. Górny, K. Kołodziejczyk, K. Madej, P. Kaczmarczyk, op. cit., Analiza i komentarze dr hab. Agaty Górny do badania zrealizowanego przez Wojewódzki Urząd Pracy w Gdańsku dla potrzeb imigrantów z Ukrainy

przeprowadzone wśród migrantów, zatrudnionych w Bydgoszczy, za pośrednictwem agencji pracy. Przyjezdni wskazywali, że praca, jaką otrzymali, nie spełniała warunków ustalonych wcześniej z pośrednikiem w zakresie wynagrodzenia, rodzaju pracy czy umowy. Zgłaszali, że pracując na rzecz agencji otrzymują niższe wynagrodzenie niż gdyby byli zatrudnieni bezpośrednio przez pracodawcę.

W 2022 r. cudzoziemcy w Polsce zgłoszyli łącznie 3,3 tys. skarg do Państwowej Inspekcji Pracy⁵⁵ na nieuczciwych pracodawców/agencje pracy, co wg związków zawodowych⁵⁶ stanowi tylko niewielki wskaźnik faktycznej skali naruszeń przepisów w stosunku do cudzoziemców. Obcokrajowcy niechętnie zgłaszają nieprawidłowości do inspekcji, najczęściej informują urząd w ostateczności np. w sytuacji długotrwałego nieotrzymywania wynagrodzenia. Pracodawcy często wykorzystują brak znajomości języka polskiego i obowiązującego w Polsce prawa, strasząc pracowników cudzoziemskich np. deportacją. Brak zaufania OPT do instytucji nie sprzyja kontaktom bezpośrednim z urzędem i zgłaszaniu ewentualnych nadużyć. Także kulturowe uwarunkowania niektórych grup migrantów sprawiają, że migranci nie zgłaszają problemów do odpowiednich instytucji, a nawet w przypadku przestępstw nie kontaktują się z policją.

Do najczęściej ujawnianych przez Państwową Inspekcję Pracy nielegalnych praktyk wobec obcokrajowców należy:

- praca bez umowy,
- nieodprowadzanie całości należnych składek na ubezpieczenie społeczne,
- praca ponad normę i niepłatne nadgodziny,
- praca na innych (gorszych) warunkach niż wskazane w zezwoleniu na pracę,
- zaniżanie należnego wynagrodzenia,
- stosowanie umów cywilnoprawnych w warunkach charakterystycznych dla stosunku pracy,
- wymuszanie pozornego samozatrudnienia,
- dopuszczenie do pracy bez wymaganych badań lekarskich czy szkoleń bhp.

Ponadto niektóre firmy pośredniczące stosują niejasne formy wynagradzania (kwestia prowizji czy kar na rzecz agencji) i zatrudniają migrantów z pominięciem przepisów o pracy tymczasowej na podstawie tzw. „outsourcingu pracowniczego”. Dochodzi także do nieprawidłowości w zakresie prowadzenia agencji zatrudnienia np. korzystanie z usług biur wirtualnych, **co znacznie utrudnia instytucjom prowadzenie kontroli legalności pracy i pobytu cudzoziemców.**

W ostatnich latach wprowadzono pewne mechanizmy pozwalające identyfikować

i Białorusi dla określenia działań, koniecznych do podjęcia, w celu stworzenia im przyjaznych warunków do życia i pracy w województwie pomorskim, 2020 r.

⁵⁵ P. Otto, Pracodawcy nie płacą cudzoziemcom na czas? Ukraińcy skarżą się do Państwowej Inspekcji Pracy, Gazeta Prawna, 27.04.2023.

⁵⁶ U. Mirowska-Łoskot, Praca uchodźców na celowniku PIP, Gazeta Prawna, 8.11.2022

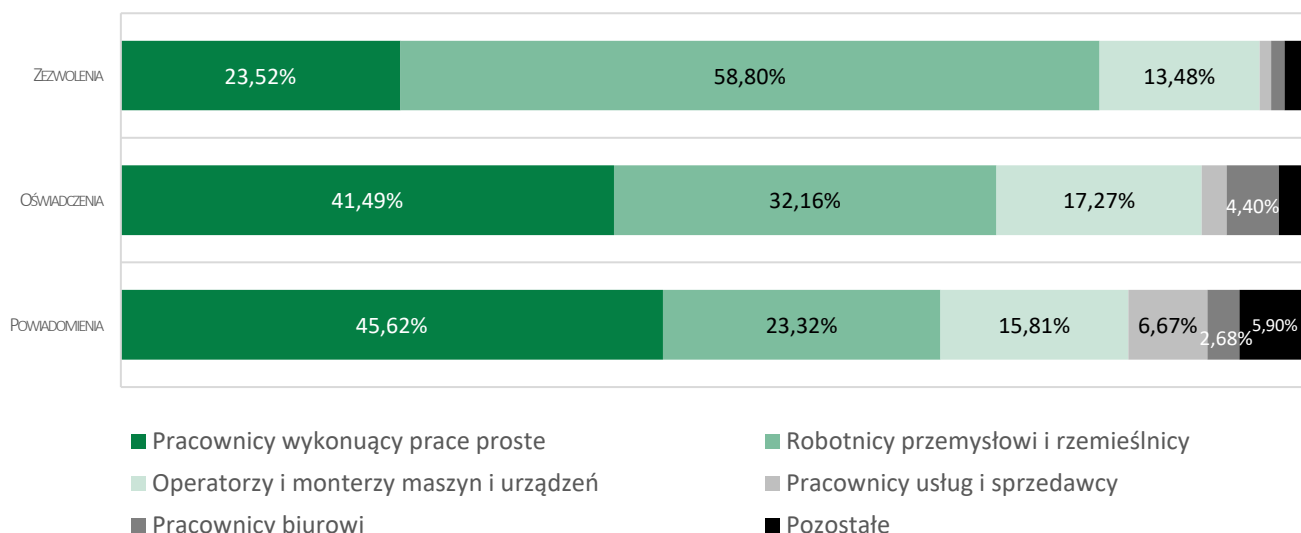
i minimalizować bezprawne przypadki działania agencji zatrudnienia (np. weryfikację zaległości z tytułu opłacania składek na ubezpieczenie społeczne, zdrowotne, Fundusz Pracy i FGŚP za pracowników kierowanych do pracy, dokonywaną w cyklu kwartalnym przez marszałka województwa – WUP). Rozwija się także współpraca pomiędzy instytucjami sprawującymi nadzór nad agencjami (PIP, SG, WUP), polegająca m.in. na wymianie informacji dot. nieprawidłowości w obszarze prawa pracy, wspólne prowadzenie kontroli, działania edukacyjne i szkoleniowe dla pracowników urzędów pracy i pracodawców/agencji.

Wyzwaniem, z którym mogą się zacząć mierzyć pracodawcy, zatrudniający coraz częściej OPT, jest zapobieganie konfliktom w miejscu pracy. Napięcia mogą powstawać między Polakami a cudzoziemcami, a także pomiędzy poszczególnymi grupami obcokrajowców. Powodem nieporozumień najczęściej są kwestie językowe, a także **różnice kulturowe**, przejawiające się w odmiennych zwyczajach i przekonaniach czy prezentowanych postawach. Pracownicy z różnych kultur często mają inny styl komunikacji. Brak świadomości istniejących różnic przyczynia się do utrwalania **lęków i stereotypów** dotyczących poszczególnych narodowości. Część firm w regionie nie ma doświadczenia w zarządzaniu zespołami wielokulturowymi czy tworzeniu polityk niedyskryminacyjnych stąd potrzeba wdrażania szkoleń z zakresu komunikacji międzykulturowej, przygotowujących kadrę do pracy w środowisku wielonarodowym.

Do powstawania napięć w środowisku pracy może przyczynić się także ogólne pogorszenie nastrojów społecznych przy gorszej koniunkturze gospodarczej (obawy o miejsca pracy, zarobki) czy dostęp do usług publicznych związany z napływem znacznej ilości uchodźców. Mogą pojawić się także próby celowego wzbudzania niechęci do cudzoziemców, szczególnie do osób z Ukrainy, przez środowiska prorosyjskie, np. poprzez sugerowanie dyskryminacji ludności rodzimej na rynku pracy („odbieranie miejsc pracy Polakom” itp.). Jedną z metod przeciwdziałania podziałom społecznym i ograniczania skutków **dezinformacji** w obszarze rynku pracy jest publikowanie rzetelnych danych dot. aktualnej sytuacji na rynku pracy, liczby ofert zatrudnienia w firmach w województwie, a także ukazujących realny wkład cudzoziemców w rozwój wielu branż istotnych dla gospodarki regionu.

Statystyki pokazują, że najwięcej migrantów zarobkowych, przybywających do województwa, podejmuje zatrudnienie w pracach prostych i jako robotnicy i rzemieślnicy, gdyż w tych sektorach występują duże niedobory kadrowe, a zatrudnienie nie wymaga posiadania specjalistycznego wykształcenia czy znajomości języka polskiego. Również osoby uciekające do Polski przed wojną w Ukrainie podejmują najczęściej prace proste (sprzątanie, gastronomia, produkcja, opieka), także w „szarej strefie”.

Wykres 7. Zatrudnienie cudzoziemców w województwie kujawsko-pomorskim w 2022 r. wg grup zawodów

Źródło: opracowanie WUP w Toruniu na podstawie danych z Centralnego Systemu Analityczno-Raportowego (CeSAR) – data pobrania 9.01.2023

Zbyt duża koncentracja migrantów w zawodach niewymagających kwalifikacji zawodowych nie jest korzystna dla przedsiębiorstw regionu (uzależnienie od niższych kosztów pracy, niższa produktywność, innowacyjność), jak i samych migrantów.

Nie wszyscy cudzoziemcy posiadają kwalifikacje potrzebne na kujawsko-pomorskim rynku pracy. W wielu przypadkach od kandydatów do pracy wymaga się aktualnych uprawnień (m.in. spawalniczych, elektrycznych, Świadectw Kwalifikacji Zawodowej Kierowcy) i badań lekarskich. W zawodach technicznych częstą przeszkodą w podjęciu zatrudnienia jest brak kompetencji cyfrowych i umiejętności pracy z wykorzystaniem nowoczesnych maszyn i urządzeń, a także długa przerwa w wykonywaniu zawodu i związana z tym dezaktualizacja kwalifikacji lub nieuznawanie w Polsce zagranicznych dokumentów. **Dostęp do szkoleń zawodowych podnoszących i uzupełniających kwalifikacje jest utrudniony** ze względu m.in. na wysokie koszty kursów i egzaminów czy barierę językową. Z punktu widzenia rozwoju zasobów i wykorzystania potencjału OPT istnieje potrzeba uruchomienia kursów języka polskiego branżowego (np. technicznego czy medycznego), które pomogą migrantom podjąć pracę czy szkolenie uzupełniające w swoim zawodzie, a także organizacji kursów i egzaminów zawodowych ze wsparciem tłumacza.

Pamiętać jednak należy, że migrantom nierzadko może brakować motywacji do podjęcia kształcenia zawodowego czy nauki języka polskiego. Szczególnie dotyczy to uchodźców, którzy nie planują związać się z Polską i regionem, licząc na możliwe szybki powrót do swojego kraju bądź wyjazd do innego państwa UE. Również migranci ekonomiczni, krótkoterminowi nie uczestniczą w procesie podnoszenia kwalifikacji, jeśli nie mają perspektywy pozostania w Polsce na dłużej. Dlatego istotna powinna być indywidualna praca doradcy zawodowego z migrantem, w celu dobrego rozpoznania jego potrzeb, potencjału i planów.

Wśród uchodźców wojennych z Ukrainy przeważają kobiety, najczęściej z zawodami z branży usługowej: specjaliści do spraw ekonomicznych i zarządzania, specjaliści nauczania i wychowania, pracownicy usług osobistych oraz sprzedawcy i pokrewni. **Istnieje duży rozdział między kwalifikacjami deklarowanymi przez uchodźców a poszukiwanymi przez pracodawców** – na regionalnym rynku pracy przeważają oferty zatrudnienia w przemyśle, transporcie czy budownictwie. Sporo wakatów jest przy pracach cięższych, wymagających dźwigania, do których, ze względów przepisów BHP, nie można kierować kobiet. W większych miastach regionu pracodawcy poszukują także pracowników sektora usług (handel, finanse, ubezpieczenia, obsługa klienta), gdzie podstawowym wymogiem jest biegła znajomość języka polskiego. Sytuacja ta stwarza **ryzyko bezrobocia wśród przybyłych z Ukrainy kobiet przy jednoczesnym utrzymywaniu się dużej liczby wolnych miejsc pracy w sektorach z przewagą zatrudnienia mężczyzn**. Zapobiegać temu można próbując dostosować niektóre miejsca pracy do pracy kobiet (np. w transporcie), ale także stwarzając uchodźcom dogodne możliwości uzupełnienia czy uzyskania kwalifikacji zawodowych i efektywnej nauki języka polskiego.

Tabela 5. Oferty pracy w województwie, zgłoszone do powiatowych urzędów pracy i w internecie (napływ w okresie czerwiec 2021-czerwiec 2022), wg najczęściej występujących stanowisk.

Oferty zgłoszone do PUP – nazwa stanowiska	Liczba ofert	Oferty opublikowane na portalach internetowych – nazwa stanowiska	Liczba ofert
Pracownicy fizyczni w produkcji i pracach prostych	12100	Przedstawiciele handlowi	4711
Gospodarze obiektów, portierzy, woźni i dozorczy	7310	Specjaliści ds. finansowych	2681
Pracownicy administracyjni i biurowi	3822	Sprzedawcy i kasjerzy	2448
Sprzedawcy i kasjerzy	3028	Specjaliści ds. PR, reklamy, marketingu i sprzedaży	1703
Sprzątaczk i pokojowe	2941	Projektanci i administratorzy baz danych, programiści	1355
Magazynierzy	2780	Kierownicy sprzedaży	1351
Robotnicy budowlani	2444	Magazynierzy	1261
Robotnicy obróbki drewna i stolarze	2336	Analitycy, testerzy i operatorzy systemów teleinformatycznych	1206
Przetwórcy mięsa i ryb	1552	Pracownicy fizyczni w produkcji i pracach prostych	1049
Pomoce kuchenne	1370	Kierownicy ds. usług	954
Zaopatrzeniowcy i dostawcy	1339	Agenci ubezpieczeniowi	888
Krawcy i pracownicy produkcji odzieży	1255	Spedytorzy i logistycy	850
Elektrycy, elektromechanicy i elektromonterzy	1216	Pracownicy ds. rachunkowości i księgowości	846
Operatorzy obrabiarek skrawających	1056	Kierownicy ds. zarządzania i obsługi biznesu	708
Operatorzy maszyn do produkcji wyrobów z gumy i tworzyw sztucznych	936	Specjaliści ds. zarządzania zasobami ludzkimi i rekrutacji	697
Spawacze	857	Pracownicy telefonicznej i elektronicznej obsługi klienta, ankieterzy, teleankieterzy	620

Monterzy maszyn i urządzeń	852	Inżynierowie budownictwa	541
Kucharze	839	Specjaliści ds. projektowania, wdrażania i doskonalenia produktów i usług cyfrowych	465
Ślusarze	830	Specjaliści elektroniki, automatyki i robotyki	458
Kierowcy samochodów ciężarowych i ciągników siodłowych	778	Kierownicy budowy	444
Rolnicy i hodowcy	758	Zaopatrzeniowcy i dostawcy	436
Murarze i tynkarze	749	Pracownicy administracyjni i biurowi	409
Pracownicy przetwórstwa metali	737	Pracownicy ds. jakości	401
Monterzy instalacji budowlanych	736	Monterzy instalacji budowlanych	387

Źródło: Opracowanie WUP Toruń na podstawie Barometru Zawodów

Jednocześnie, przy dużej obecności społeczności ukraińskiej w regionie, można się spodziewać wzrostu zapotrzebowania na pracowników posługujących się językiem ukraińskim/rosyjskim i polskim np. w sektorze edukacji, administracji, opiece zdrowotnej i społecznej. Powstałe miejsca pracy mogłyby zająć kobiety przybyłe z Ukrainy, po odpowiednim doszkoleniu i podniesieniu poziomu znajomości języka polskiego.

Brakuje dobrego systemu oceny kompetencji i kwalifikacji zawodowych OPT. Dlatego ważnym elementem integracji cudzoziemców na rynku pracy powinien być rozwój poradnictwa zawodowego skierowanego do tej grupy. Doradcy zawodowi mogą wesprzeć migrantów w ocenie ich kwalifikacji z punktu widzenia potrzeb regionalnego rynku pracy, a także w wyborze ścieżki dalszego kształcenia czy ewentualnego przebranżowienia. Mogą również doradzić w kwestiach związanych z uznaniem kwalifikacji zawodowych uzyskanych za granicą.

OPT w ograniczonym zakresie korzystają z doradztwa zawodowego jaki i pozostałych usług rynku pracy i form aktywizacji oferowanych przez Publiczne Służby Zatrudnienia np. staży zawodowych. Wynika to poniekąd z przepisów – w powiatowym urzędzie pracy (PUP) zarejestrować mogą się przede wszystkim obywatele krajów UE, obywatele Ukrainy – na podstawie specustawy, osoby posiadające status uchodźcy, kartę stałego pobytu, rezydenta UE; z procedury wyłączeni są migranci zarobkowi, czasowi. Dodatkowo, migranci nie mają wiedzy nt. zakresu usług oferowanych przez PSZ. Inne możliwości wsparcia w procesie rozwoju kwalifikacji, skierowane do cudzoziemców już pracujących w Polsce, nie mają powszechnego charakteru i są oferowane w niewielkim zakresie. Warto uwzględnić rolę, jaką mogą odegrać urzędy pracy z województwa w realizacji działań aktywizujących cudzoziemców (uchodźców) na lokalnych rynkach pracy, szczególnie w zakresie pośrednictwa pracy, poradnictwa zawodowego, organizacji kursów językowych, staży czy innych form subsydiowanego zatrudnienia. Częściowo zadania w tym zakresie zostały przewidziane w programie krajowym „Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021-2027⁵⁷”,

⁵⁷ <https://www.rozwojspoleczny.gov.pl/>

ale bez zmian ustawowych nie będzie możliwe objęcie wsparciem wszystkich zainteresowanych cudzoziemców.

Dane dotyczące kwalifikacji cudzoziemców przybywających do kraju i regionu nie są ewidencjonowane. Raport NIK⁵⁸ wskazuje, że systemy informatyczne stosowane przez wojewodę nie mają możliwości gromadzenia danych dotyczących wykształcenia i doświadczenia zawodowego zatrudnianych cudzoziemców, co utrudnia wykorzystanie potencjału kadrowego OPT i planowanie migracji.

Z prowadzonych badań ankietowych wynika, że duża część cudzoziemców, szczególnie przybyłych do Polski po agresji Federacji Rosyjskiej na Ukrainę, posiada średnie bądź wyższe wykształcenie⁵⁹. Ze względu na trudności związane z uznaniem wykształcenia uzyskanego za granicą, brakiem dokumentów poświadczających edukację oraz nieznaną znajomością języka polskiego osoby te są **często zatrudnione poniżej kwalifikacji lub pracują w branżach niezwiązanych z posiadanym zawodem i doświadczeniem**. Barię do pracy w zawodzie jest także fakt, że wykształcenie zdobyte w Ukrainie często nie ma przełożenia na pracę w Polsce – np. prawnik czy księgowy musi doskonale znać przepisy polskie, by podjąć pracę w danej dziedzinie. Istnieje zapotrzebowanie na różnego rodzaju aktywności zawodowe (np. kursy, staże) dające cudzoziemcom możliwość pracy zgodnej z kompetencjami, początkowo np. na stanowiskach asystenckich, pomocniczych.

Polska należy do krajów z największą liczbą zawodów regulowanych (352)⁶⁰ w Unii Europejskiej. Oznacza to, że możliwość wykonywania danego zawodu uzależniona jest od spełnienia określonych warunków (np. posiadanie określonego typu wykształcenia, zdanie egzaminów zawodowych, przynależność do izby zawodowej). Zawody regulowane dotyczą przede wszystkim profesji medycznych, technicznych, budowlanych, działalności profesjonalnej oraz transportu.

Potwierdzenie kwalifikacji zawodowych możliwe jest poprzez:

- *automatyczne uznanie wykształcenia,*
- *uznanie na podstawie umowy międzypaństwowej,*
- *nostryfikację.*

Wybór procedury zależy od państwa, w którym uzyskano dyplom. Automatyczne uznanie, najszybsze i najbardziej korzystne, zarezerwowane jest dla wykształcenia uzyskanego na uniwersytetach w krajach UE/EOG⁶¹.

⁵⁸ Najwyższa Izba Kontroli, Uznawanie kwalifikacji zawodowych cudzoziemców spoza Unii Europejskiej, Informacja o wynikach kontroli, LPO.430.001.2021, Nr ewid. 12/2021/P/20/077/LPO, NIK, Warszawa 2021 r. <https://www.nik.gov.pl/plik/id,24083,vp,26825.pdf>

⁵⁹ Raport z badania ankietowego „Sytuacja życiowa i ekonomiczna uchodźców z Ukrainy w Polsce”, NBP, Warszawa 2022 r.

⁶⁰ Stan na 17.02.2023 r., <https://ec.europa.eu/growth/tools-databases/regprof/professions/bycountry>

⁶¹ Uchodźcy z Ukrainy w Polsce. Wyzwania i potencjał integracji, Monitor Deloitte, Październik 2022 r.

Problemem jest brak przejrzystego systemu uznawania kwalifikacji cudzoziemców spoza UE, co, z jednej strony nie pozwala w pełni wykorzystać potencjału migrantów, a z drugiej strony ogranicza napływ obcokrajowców o kwalifikacjach pożądanych dla gospodarki regionu. Dużym **wyzwaniem jest zwiększenie ilości migrantów, wykonujących zawody deficytowe, w tym medyczne, których** niedobory są coraz bardziej dotkliwe. Mała liczba personelu medycznego z zagranicy, pracującego w regionie, wynika m.in. z **długotrwałego i kosztownego procesu nostryfikacji dyplomów** czy mniej atrakcyjnych warunków zatrudnienia niż w krajach zachodniej Europy.

Po wybuchu wojny w Ukrainie zauważyć można wzrost wniosków o zatrudnienie w polskich zakładach leczniczych personelu medycznego z Ukrainy. Lekarze najczęściej wnioskują o zezwolenie na pracę w oparciu o tryb uproszczony (warunkowe/ograniczone prawo wykonywania zawodu), który pozwala na pracę jako lekarz bez specjalizacji. Mimo pewnych ułatwień cała procedura trwa średnio 4 miesiące i jest skomplikowana zarówno dla pracowników, jak i placówek medycznych. Dlatego personel medyczny z Ukrainy najczęściej w pierwszej kolejności zatrudniany jest na stanowiskach pomocniczych. Do rzadkości należą programy, stosowane na dużą skalę w krajach zachodniej Europy, wspomagające start medyków z zagranicy w nowym miejscu pracy, obejmujące np. intensywną naukę języka polskiego, medycznego, kursy doszkalające (np. w zakresie organizacji systemu opieki zdrowotnej w Polsce, procedur itp.), wsparcie mieszkaniowe, pomoc w sprowadzeniu rodziny, poszukiwania pracy dla współmałżonka czy umieszczenia dzieci w placówkach edukacyjnych.

Zjawiskiem, które nie ma jeszcze powszechnego charakteru, ale które można zaobserwować na regionalnym rynku pracy, jest zakładanie firm przez cudzoziemców. Przeważnie są to mikroprzedsiębiorstwa, które bywają źródłem innowacji i nowych miejsc pracy, stanowią także czynnik rozwoju gospodarczego. Migranci spoza UE najczęściej podejmują działalność w zakresie handlu, transportu, usług i gastronomii. Obywatele krajów unijnych przeważnie prowadzą działalność jako eksperci (freelancerzy) w branży IT, tłumaczeń, edukacji, doradztwa prawno-gospodarczego.

Od połowy 2022 r. zaobserwować można także trend⁶² związany z przenoszeniem ukraińskich firm bądź zakładaniem ich oddziałów w Polsce i poszukiwaniem pracowników. Daje to perspektywę zatrudnienia specjalistom z Ukrainy, szczególnie tym, którzy opanowali język polski i poznali finansowo-prawne zasady działania przedsiębiorstw w Polsce. Trend ten obserwowany jest głównie w dużych miastach Polski, a w województwie jest na razie mniej widoczny. W okresie styczeń-wrzesień 2022 r. powstały w Kujawsko-Pomorskiem 93 spółki z kapitałem ukraińskim (2,6% wszystkich spółek założonych przez Ukraińców w Polsce) oraz 234 jednoosobowe działalności gospodarcze (2,3% wszystkich działalności wpisanych do CEiDG przez ob. Ukrainy w ww. okresie)⁶³.

⁶² <https://gremi-personal.com/zapotrzebowanie-na-specjalistycznych-pracownikow-ze-znajomoscia-ukrainskiego-wzroslo-10-krotnie/>

⁶³ Ukraińskie firmy w Polsce po wybuchu wojny w 2022 r., Polski Instytut Ekonomiczny, Warszawa 2022 r.

Cudzoziemcy prowadzący działalność gospodarczą w Polsce zauważają szereg barier w zakresie przedsiębiorczości. Do najczęściej zgłaszanych należą:⁶⁴

- **przeszkody natury prawnej** – niektóre tytuły pobytowe nie dają możliwości prowadzenia działalności gospodarczej np. w formie spółki jawnej czy w oparciu o wpis do CEIDG; trudności związane z wjazdem do kraju i legalizacją pobytu;
- **bariery administracyjne** – duże rozbieżności kompetencji pomiędzy urzędami, biurokracja, nieprzyjazne przedsiębiorcom prawo, wysokie koszty funkcjonowania firm.

Migrantom **brakuje wiedzy nt. przepisów i zasad prowadzenia polskiej księgowości**, a także informacji o poszczególnych branżach czy obowiązujących w Polsce i Unii Europejskiej standardach. Problemem jest też **bariera językowa i brak zrozumienia otoczenia prawno-instytucjonalnego przedsiębiorstw**.

Cudzoziemcy nie mają też rozeznania co do instytucji świadczących doradztwo w zakresie zakładania i prowadzenia działalności gospodarczej ani możliwości pozyskania wsparcia finansowego na rozpoczęcie czy rozwój biznesu. Z tych względów część OPT prowadzi działalność gospodarczą w „szarej strefie”.

Do czasu wybuchu wojny w Ukrainie w zasadzie nie obserwowano **zjawiska bezrobocia wśród cudzoziemców**. Dla większości z nich podstawę legalnego pobytu w Polsce stanowiła praca, a jej utrata wiązała się z koniecznością szybkiego poszukiwania następnej (i tym samym prowadzenia od nowa procedur legalizujących pobyt i pracę) lub wyjazdu z Polski. Zwiększony napływ uchodźców wojennych po 24.02.2022 r. i otwarcie dla nich rynku pracy (w tym możliwość rejestracji w PUP) znajduje swoje odzwierciedlenie w statystykach. W powiatowych urzędach pracy województwa kujawsko-pomorskiego wg stanu na 31 grudnia 2022 r. zarejestrowanych było 862 cudzoziemców, co stanowi 1,5% wszystkich zarejestrowanych w regionie (56 484). Na koniec roku 2021 w rejestrach PUP widniało 179 cudzoziemców (w tym 46 z krajów EOG i Szwajcarii). Należy mieć także na uwadze, że duża grupa uchodźców z Ukrainy nie pracuje, ani też nie rejestruje się w urzędach pracy, **powiększając grupę osób biernych zawodowo**.

Najliczniejszą grupę wśród zarejestrowanych w PUP obcokrajowców stanowią obywatele Ukrainy (762), w większości kobiety, nieposiadające zawodu ani stażu zawodowego. Mimo relatywnie wysokiego wykształcenia (35% zarejestrowanych deklaruje wykształcenie wyższe) wydaje się, że będzie to grupa trudna do aktywizacji ze względu na barierę językową, brak doświadczenia zawodowego i często poczucie tymczasowości towarzyszące pobytowi w Polsce, zniechęcające do podejmowania aktywności na rynku pracy.

⁶⁴ [S. Kubiciel-Lodzińska, J. Maj, P. Bębenek, Przedsiębiorczość migrantów w Polsce, Politechnika Opolska, Opole 2020 r.](#)

Tabela 6. Profil obywatela Ukrainy zarejestrowanego w PUP w województwie kujawsko-pomorskim: stan na 31.12.2022 r. (wartość występująca najczęściej)

Płeć:	Kobieta (90%)
Wiek:	35-44 lata (38%)
Wykształcenie:	Wyższe (35%)
Zawód:	Bez zawodu (38%)
Doświadczenie zawodowe:	Bez stażu (77%)

Źródło: opracowanie własne WUP w Toruniu na podstawie danych z Centralnego Systemu Analityczno-Raportowego (CeSAR) – data pobrania 9.01.2023

Spostrzeżenia te potwierdzają ogólnopolskie badania⁶⁵. Wynika z nich, że pracę w Polsce udało się znaleźć 39% uchodźców z Ukrainy. Pozostali nie pracują ze względu na brak znajomości języka polskiego (54% wskazań), brak ofert pracy zgodnych z kwalifikacjami przyjezdnych (38%), brak ofert pracy na niepełny etat (31%).

Barierą w aktywizacji zawodowej uchodźców z Ukrainy jest fakt, że w większości to kobiety z dziećmi i osobami starszymi, które nie mogą podjąć pracy w pełnym wymiarze ze względu na opiekę nad członkami rodziny. W województwie kujawsko-pomorskim, podobnie jak w całym kraju (w porównaniu z innymi krajami UE), w niewielkim stopniu wykorzystywane jest zatrudnienie na niepełny etat, które może stanowić sposób na zmniejszenie bezrobocia i bierności zawodowej kobiet, opiekujących się rodziną. Z badań BAEL wynika, że w III kwartale 2021 r. w niepełnym wymiarze czasu pracy pracowało 5,5% osób w województwie (w UE27 – 18,4%). Warto uwzględnić rozwiązania sprzyjające aktywizacji zawodowej (w tym pracę wg innego modelu niż standardowy) w ramach **przedsiębiorstw ekonomii społecznej**. Ważnym elementem, który może się przyczynić do zwiększenia aktywności uchodźców na rynku pracy, jest także wzrost dostępności opieki żłobkowej czy przedszkolnej.

Przyczyną braku lub ograniczonej aktywności zawodowej uchodźczyń może być stan psychiczny, trauma wojenna lub/i inne ciężkie doświadczenia. Na traumę związaną z wojną mogą nakładać się inne kryzysy osobiste np. małżeńskie. Dla tych osób, aby mogły ponownie podjąć pracę, potrzebne jest wsparcie psychologiczne i kursy wzmacniające poczucie własnej wartości⁶⁶.

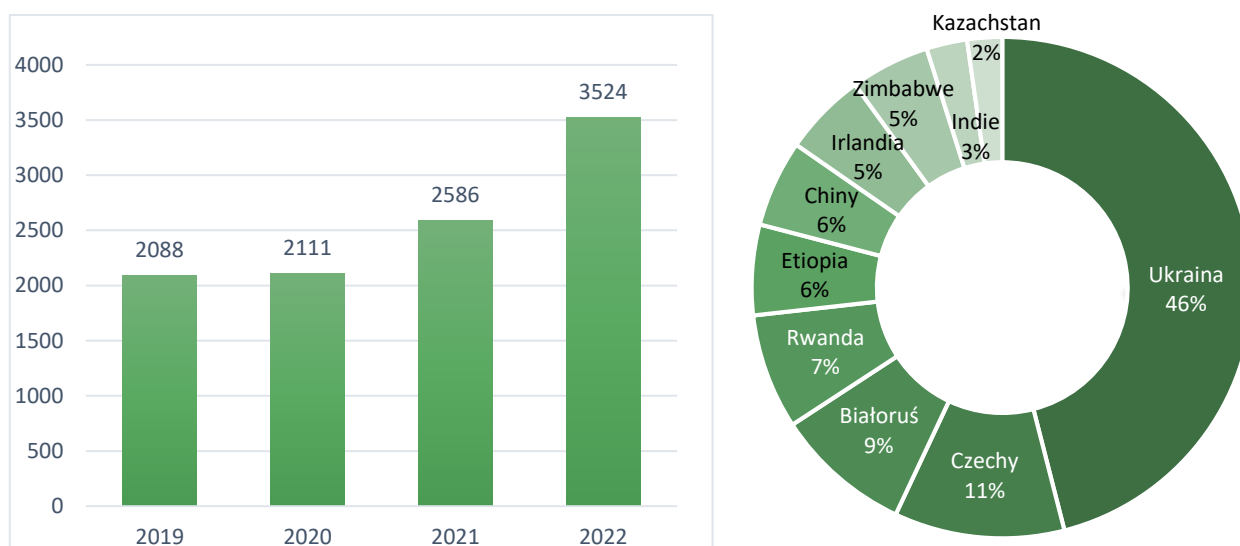
Wejście cudzoziemców na regionalny rynek pracy (w szczególności uchodźców, znacznie różniących się od typowych migrantów zarobkowych) może być procesem trudnym, wymagającym dodatkowego wsparcia ze strony instytucji rynku pracy czy organizacji z otoczenia biznesu. Pozwoli jednak OPT na samodzielność finansową, życie na odpowiednim poziomie i integrację z lokalną społecznością.

⁶⁵ [Sytuacja zawodowa uchodźców z Ukrainy w Polsce, Raport w ramach projektu Manpower i Fundacji Totalizatora Sportowego „Wygraj Rozwój”](#), 2022 r.

⁶⁶ Szerzej na s. 44.

Przy planowaniu działań wspierających obecność cudzoziemców na kujawsko-pomorskim rynku pracy warto uwzględniać wszystkich migrantów, także studentów zagranicznych. Wg danych GUS liczba osób studiujących w województwie kujawsko-pomorskim od 2014 r. systematycznie malała. Na koniec 2020 r. w województwie studiowało 54,2 tys. osób, czyli ponad 10 tys. mniej niż w 2014 r. Jeśli chodzi o studentów z zagranicy to ich liczba nie jest zbyt duża, ale w ostatnich latach można zauważyć **wzrost zainteresowania cudzoziemców nauką w regionie**. W 2022 r. na kujawsko-pomorskich uczelniach studiowało 3 524 obcokrajowców (3,4% wszystkich zagranicznych studentów w Polsce), w większości pochodzących z Ukrainy, Czech, Białorusi i Rwandy. Studenci pochodzący z krajów Unii Europejskiej zdecydowanie częściej wybierają uczelnie publiczne, obywatele państw trzecich – niepubliczne.

Wykres 6. i 7. Studenci obcokrajowcy w województwie kujawsko-pomorskim oraz studenci cudzoziemscy wg kraju pochodzenia (10 najliczniej występujących) w 2022 r.

Źródło: opracowanie WUP w Toruniu na podstawie <https://radon.nauka.gov.pl/raporty/>

Mała liczba studentów z zagranicy w regionie wynika głównie z małej rozpoznawalności kujawsko-pomorskich uczelni (poza Uniwersytetem Mikołaja Kopernika w Toruniu) w innych regionach/krajach oraz niskich miejsc w rankingach szkół wyższych. Ponadto raport NIK⁶⁷ wskazuje także na inne problemy szkół wyższych w zakresie kształcenia obcokrajowców takie jak:

- niewystarczające przygotowanie pedagogiczne kadry akademickiej, w tym w zakresie umiejętności międzykulturowych i językowych, niedostateczne umiędzynarodowienie kadry i programów kształcenia, mała liczba nauczycieli akademickich z zagranicy tzw. *visiting professors*;

⁶⁷ Najwyższa Izba Kontroli, Kształcenie cudzoziemców na polskich uczelniach, Informacje o wynikach kontroli, KNO.430.003.2020, Nr ewid. 183/2020/P/20/023/KNO, NIK, Warszawa 2020 r.
<https://www.nik.gov.pl/plik/id,23533,vp,26267.pdf>

- brak odpowiedniej infrastruktury dydaktycznej, laboratoryjnej, międzydyscyplinarnej i socjalnej powodujący niską konkurencyjność w stosunku do najlepiej rozwiniętych ośrodków naukowych w EU i na świecie;
- brak wykwalifikowanej kadry znającej języki obce, niski poziom mobilności studentów, doktorantów i nauczycieli akademickich;
- niski standard akademików, brak pomocy dla studentów na początku studiów, słabe perspektywy towarzyskie;
- niewystarczająca współpraca międzynarodowa w zakresie działalności dydaktycznej i naukowej, brak studiów w języku angielskim.

Niektóre uczelnie postrzegają zagranicznych studentów głównie w kategoriach biznesowych (nauka jest odpłatna, odbywa się w języku angielskim) i nie przykładają wagi do integracji cudzoziemców ze środowiskiem studenckim czy lokalnymi społecznościami. Dla części przyjezdnych z krajów trzecich podjęcie studiów w Polsce jest przepustką do otrzymania wizy i wjazdu do Polski. Nie wiążą przyszłości z Polską, liczą na możliwość podjęcia pracy bądź wyjazdu do innego kraju UE po uzyskaniu dyplomu. Niektórych studentów z krajów trzecich do pozostania w Polsce zniechęcają procedury biurokratyczne związane z uzyskaniem zezwolenia na pobyt, trudności w nauce języka polskiego (niewystarczająca dostępność przystępnych cenowo i dobrych jakościowo kursów językowych), niewielka ilość zajęć integracyjnych, mała otwartość społeczeństwa i instytucji na osoby pochodzące z innego kręgu kulturowego.

Kształcenie obcokrajowców na kujawsko-pomorskich uczelniach może być szansą na zasilenie rynku pracy osobami o wysokich kwalifikacjach, w sytuacji pogłębiającego się kryzysu demograficznego. Aby osiągnąć ten cel należy zwrócić uwagę na potrzebę wzmacniania kadry akademickiej w zakresie znajomości języków obcych i zagadnień wielokulturowości, rozwijać system nauki języka polskiego i kultury, likwidować bariery w dostępie do informacji i instytucji oraz zwiększać świadomość społeczeństwa dotyczącą migracji i integracji. **Równie istotnym elementem dla pozyskiwania kadr dla rynku pracy województwa jest wzmocnienie działań informacyjnych i promocyjnych**, dotyczących możliwości edukacyjnych i zawodowych w regionie.

Działania powinny być też kierowane **do polskich migrantów przebywających za granicą i rozważających powrót do kraju**. Szacuje się, że po latach intensywnej emigracji zarobkowej po 2004 r. ok. 2,24⁶⁸ mln Polaków przebywa w krajach Zachodniej Europy (najwięcej w Niemczech, Wielkiej Brytanii, Holandii i Irlandii). Od 2018 r. zmniejsza się liczba obywateli Polski przebywających w Wielkiej Brytanii, zmniejsza się też liczba osób wyjeżdżających za granicę na pobyt przekraczający 3 miesiące. Choć nie obserwuje się masowych powrotów to jednak pewna część Polaków przebywających w krajach UE wybiera powrót do kraju

⁶⁸ GUS, Informacja o rozmiarach i kierunkach czasowej emigracji z Polski..., op. cit.

po latach zamieszkania za granicą. Zwykle na decyzję o powrocie składa się szereg przyczyn, do najważniejszych należą:

- Osiągnięcie celu migracji (np. zgromadzenie dochodu umożliwiającego zakup nieruchomości czy rozwinięcie biznesu w Polsce); koniec kontraktu, studiów, emerytura;
- Przyczyny osobiste i rodzinne (np. starzejący się rodzice, zamiar wychowania dzieci w Polsce – w polskim systemie edukacji);
- Czynniki polityczne i ekonomiczne w kraju pobytu i Polsce – np. utrata pracy, niesatysfakcjonujące warunki, wzrost kosztów życia za granicą, niechęć ludności rodzimej wobec przyjezdnych, nieudana integracja; poprawa sytuacji gospodarczej w Polsce (wzrost wynagrodzeń, niskie bezrobocie, wsparcie socjalne, atrakcyjna oferta pracy).

Migranci powrotni często mierzą się z szeregiem barier, zniechęcających do powrotu do kraju takich jak:

- Niska atrakcyjność rynku pracy – niższe wynagrodzenia niż w kraju pobytu, brak pracy w zawodzie, mała liczba ofert pracy dla specjalistów;
- Niższy standard życia (słabsza jakość usług publicznych – systemu opieki zdrowotnej, edukacji, drogie mieszkania);
- Obawy o integrację dzieci w polskim systemie edukacji, współmałżonka (często obcokrajowca) z polskim społeczeństwem;
- Biurokracja, przeszkody proceduralne (np. kłopoty z uznaniem wykształcenia, uzyskaniem zasiłków, emerytur po pracy za granicą, nieprzyjazny system podatkowy);
- Kultura pracy w Polsce i mentalność (pesymizm, konserwatyzm, dyskryminacja).

Choć samorząd ma ograniczone możliwości wpływu na indywidualne decyzje migrantów o powrocie to jednak warto mieć świadomość specyficznych barier i problemów, z którymi mogą mierzyć się reemigranci czy dzieci z doświadczeniem migracji (dzieci często urodzone za granicą, wychowane w innym kontekście kulturowym) i próbować odpowiadać na wyzwania związane z adaptacją migrantów powrotnych do polskich realiów. Istotnym elementem powinny być **działania informacyjne kierowane do osób rozważających powrót**, przedstawiające rzeczywistą sytuację na regionalnym rynku pracy, możliwości edukacyjne i zawodowe, ale także informacje w kwestiach praktycznych związanych z przeprowadzką do województwa. Warto także uwzględnić potrzeby tej grupy związane z reintegracją na rynku pracy takie jak: indywidualne doradztwo zawodowe i pośrednictwo pracy, kursy zawodowe, językowe, wsparcie w zakresie przedsiębiorczości i uznania wykształcenia uzyskanego za granicą.

Zaproponowane kierunki działań stanowią odpowiedź na zdiagnozowane problemy w obszarze rynku pracy. Należy jednak mieć na uwadze, że nie wszystkie kwestie problemowe można rozwiązać z poziomu samorządu województwa (np. zagadnienia związane z procedurą legalizacji pobytu i pracy). W takich przypadkach proponowane działania mają na celu zmniejszenie istniejących barier w zakresie integracji migrantów na rynku pracy.

Kierunek działań	Opis kierunku / przykładowe działania
2.1 Zapewnienie dostępu do informacji i wsparcia prawnego w zakresie praw pracowniczych	• Prowadzenie akcji informacyjnych i edukacyjnych (np. z zakresu praw pracowniczych, ubezpieczeń społecznych i spraw podatkowych) - kampanie w mediach (w tym społecznościowych, z których korzystają migranci), włączanie już zintegrowanych cudzoziemców i organizacji pozarządowych w działania informacyjne i docieranie do grup imigranckich; • Doradztwo specjalistyczne w zakresie legalizacji pobytu i pracy, edukacji zawodowej, prawa pracy itp.; (np. infolinia, dyżury ekspertów; „Bezpieczny punkt” – zgłaszanie nadużyć i naruszeń praw pracowniczych) • Publikacje nt. warunków życia i pracy w regionie (w językach obcych);
2.2 Dostosowanie kwalifikacji cudzoziemców do potrzeb regionalnego rynku pracy	• Szkolenia/kursy zawodowe dla cudzoziemców, podnoszące lub uzupełniające ich kwalifikacje; • Wsparcie w dostępie do egzaminów zawodowych (w tym do tłumacza); • Kursy języka polskiego branżowego (np. medycznego, technicznego).
2.3 Wsparcie w uznaniu kwalifikacji zawodowych.	• Doradztwo w zakresie zasad uznawania kwalifikacji uzyskanych za granicą i nostryfikacji dyplomów, • Pomoc w tłumaczeniu dokumentów (wsparcie finansowe) • Dofinansowanie procesu potwierdzania kwalifikacji (np. zwrot kosztów egzaminów zawodowych, badań lekarskich)
2.4 Rozwój poradnictwa zawodowego i pośrednictwa pracy	• Prowadzenie doradztwa zawodowego, wspierającego rozwój zawodowy; • Rozwijanie kompetencji cyfrowych (zasady tworzenia CV i innych dokumentów aplikacyjnych, narzędzia internetowe przydatne w poszukiwaniu pracy – warsztaty) • Realizacja pośrednictwa pracy dla cudzoziemców, w tym działania informacyjne dot. rynku pracy i samodzielnego poszukiwania zatrudnienia; • Współpraca z biznesem i instytucjami na rzecz aktywizacji zawodowej • Organizacja staży zawodowych, wolontariatu; informowanie o możliwości aktywizacji w ramach przedsiębiorstw ekonomii społecznej

2.5 Promocja przedsiębiorczości migrantów	• Prowadzenie działań informacyjnych – np. szkolenia z podstaw przedsiębiorczości, informatory nt. zakładania i prowadzenia działalności gospodarczej, w tym niewymagającej rejestracji; wsparcie prawne; informacje nt. usług inkubatorów przedsiębiorczości i możliwości pozyskania dofinansowania na rozpoczęcie/rozwój działalności • Wsparcie finansowe – np. rozwój programów dofinansowań – mikropożyczki, dotacje (np. przy działalności innowacyjnej, przykładem projekt „Poland Prize” realizowany przez PARP) • Dostęp do usług Inkubatorów przedsiębiorczości, w tym przygotowanie Inkubatorów do świadczenia usług na rzecz migrantów
2.6 Wsparcie informacyjne pracodawców i agencji zatrudnienia w zakresie legalnego powierzania pracy.	• Organizacja webinarów, warsztatów, prelekcji dot. zasad zatrudniania cudzoziemców; • Kampanie informacyjne skierowane do pracodawców i agencji zatrudnienia dot. przepisów w zakresie powierzania pracy obywatelom państw trzecich; publikacje; • Punkty doradcze dla pracodawców; • Upowszechnianie i nagradzanie dobrych praktyk w zakresie zatrudniania cudzoziemców (np. konkursy). • Upowszechnianie informacji o regionalnym rynku pracy (w tym o sytuacji cudzoziemców pracujących w województwie)
2.7 Zwiększanie kompetencji międzykulturowych pracodawców i pracowników kujawsko--pomorskich przedsiębiorstw	• Organizacja szkoleń, warsztatów z zakresu komunikacji międzykulturowej; • Przygotowanie i rozpowszechnienie publikacji; doradztwo w zakresie wielokulturowości w miejscu pracy, polityk antydyskryminacyjnych w firmach; • Zaangażowanie mediatorów międzykulturowych; • Wyróżnianie dobrych praktyk w zakresie wprowadzania polityk antydyskryminacyjnych i polityk zarządzania różnorodnością.
2.8 Promocja województwa	Promocja zagraniczna województwa jako miejsca zamieszkania, pracy, nauki poprzez: informowanie o możliwościach edukacyjnych i zawodowych oferowanych w regionie, udział w międzynarodowych targach pracy, kampanię w mediach, stronę internetową, organizację międzynarodowych forów ekonomicznych. Celem powyższych działań powinno być również zachęcanie do osiedlenia się w województwie obywateli Polskich mieszkających i pracujących za granicą.

2.9 Wsparcie migracji powrotnych do województwa

- Asystentura (wsparcie informacyjne, doradcze związane z procesem powrotu do kraju/województwa)
- Indywidualne doradztwo zawodowe i pośrednictwo pracy
- Kursy zawodowe, językowe, wsparcie w zakresie przedsiębiorczości (doradztwo, dotacje), uznania kwalifikacji, staże zawodowe i wolontariat
- Wsparcie dzieci z doświadczeniem migracji (psycholog, nauka języka, zajęcia wyrównawcze)

CEL 3. – PRZYJAZNE INSTYTUCJE I OTWARTE SPOŁECZEŃSTWO

Struktura organizacyjna polskiego systemu zarządzania migracjami jest rozproszona. Wiodącą rolę w systemie instytucjonalnym odpowiedzialnym za problematykę migracji i uchodźstwa w Polsce pełnią: Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji, który koordynuje działania związane z polityką migracyjną państwa oraz sprawuje nadzór nad organami wykonawczymi - Szefem Urzędu do Spraw Cudzoziemców, Policją i Strażą Graniczną. Innymi ważnymi podmiotami są: Minister Rodziny i Polityki Społecznej (regulacje dot. dostępu cudzoziemców do rynku pracy, polityki społecznej, w tym integracyjnej), Państwowa Inspekcja Pracy, Minister Spraw Zagranicznych nadzorujący placówki dyplomatyczne i konsularne, wojewodowie.⁶⁹

Polska nie ma wydzielonej polityki integracyjnej na szczeblu centralnym. W tworzeniu i implementacji polityki (działań) integracyjnych w Polsce kluczową rolę odgrywają aktorzy lokalni (samorządy, NGO, lokalne społeczności).

System instytucjonalny w regionie obejmuje podmioty, realizujące usługi na rzecz wszystkich mieszkańców (urzędy gmin, ośrodki zdrowia, urzędy pracy, szkoły, ośrodki pomocy społecznej) oraz urzędy wyspecjalizowane w realizacji procedur na rzecz cudzoziemców (np. wydziały spraw cudzoziemców w urzędach wojewódzkich).

Tabela 7. Zadania wybranych instytucji w zakresie cudzoziemców

Instytucja	Właściwości organów
Urząd wojewódzki	Wydawanie zezwoleń na pracę; wydawanie zezwoleń: na pobyt czasowy, stały, rezydenta długoterminowego UE; przedłużanie wiz; wpisywanie zaproszenia do ewidencji zaproszeń; przedłużanie okresu pobytu w ramach ruchu bezwizowego; wymiana karty pobytu; wydawanie i wymiana dokumentów, m.in. karty pobytu, polskiego dokumentu podróży dla cudzoziemca, polskiego dokumentu tożsamości cudzoziemca; rejestracja pobytu obywateli UE; prawo stałego pobytu obywateli UE
Straż Graniczna	Kontrola graniczna; kontrola legalności pobytu i zatrudnienia; wydawanie, cofanie, unieważnianie wiz; zobowiązanie do powrotu
Państwowa Inspekcja Pracy	Kontrola legalności zatrudnienia i innej pracy zarobkowej oraz wykonywania pracy przez cudzoziemców, działania informacyjne, promocyjno-prewencyjne kierowane do cudzoziemców i zatrudniających ich pracodawców
Urząd do Spraw Cudzoziemców	Nadawanie statusu uchodźcy; udzielanie ochrony uzupełniającej, zgody na pobyt ze względów humanitarnych lub zgody na pobyt tolerowany;

⁶⁹ Polityka migracyjna Polski – stan obecny i postulowane działania, op. cit.

	udzielanie azylu i ochrony czasowej; rozpatrywanie odwołań od decyzji wojewodów w sprawie zezwoleń pobytowych, rejestracji pobytu obywateli UE, przedłużania wiz; odwołania od decyzji SG w sprawie zobowiązań do powrotu, konsultacje wizowe; rejestry do celów odmowy wjazdu, zarządzanie otwartymi ośrodkami dla cudzoziemców (w woj. kujawsko-pomorskim – ośrodek w Grupie k. Grudziądza)
Urzędy gmin	numery PESEL, zaświadczenia z rejestru mieszkańców i rejestru PESEL, zgłoszenie pobytu, zameldowania, wymeldowania, sprawy w urzędzie stanu cywilnego, w wydziale komunikacji itp.
Instytucje pomocy społecznej	Usługi społeczne: wspieranie rodziny, osób niepełnosprawnych, piecza zastępcza, mieszkalnictwo, pomoc społeczna (prawo do świadczeń z pomocy społecznej mają cudzoziemcy przebywający na terenie Polski na podstawie zezwolenia na pobyt stały, rezydenta długoterminowego UE, w związku z uzyskaniem statusu uchodźcy lub ochrony uzupełniającej, zgody na pobyt ze względów humanitarnych lub zgody na pobyt tolerowany, a także ob. Ukrainy - na podstawie specustawy). Wspieranie reintegracji cudzoziemca (indywidualne programy integracji) – powiatowe centra pomocy rodzinie, miejskie ośrodki pomocy rodzinie
Urzędy pracy	Aktywizacja zawodowa cudzoziemców (gł. obywatele krajów UE/EOG, obywatele Ukrainy - na podstawie specustawy, osoby posiadające status uchodźcy, ochronę czasową, zgodę na pobyt tolerowany, kartę stałego pobytu, rezydenta długoterminowego UE)

Specustawa o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym (Dz.U. z 2024 poz. 167 z późn. zm.) wprowadziła szereg ułatwień administracyjnych dla osób uciekających przed wojną z terytorium Ukrainy:

- *otrzymanie numeru PESEL na wniosek składany w gminie (uproszczony wniosek w wersji polsko-ukraińskiej i polsko-rosyjskiej)*
- *przyznanie legalnego pobytu na terenie Polski przez okres 18 miesięcy*
- *dostęp do służby zdrowia*
- *dostęp do świadczeń (świadczenia rodzinne, wychowawcze, „dobry start”, kapitał opiekuńczy, dofinansowanie do żłobka, klubiku dziecięcego, dziennego opiekuna)*
- *dostęp do rynku pracy*
- *ułatwienia w zatrudnieniu ob. Ukrainy w placówkach oświatowych i niektórych urzędach*

Zmieniająca się w ostatnich latach sytuacja międzynarodowa i zwiększony napływ cudzoziemców, w szczególności pochodzących z Ukrainy, powodują istotne wyzwania i problemy urzędów zaangażowanych w ich obsługę. Mimo że cudzoziemcy korzystają w większości z tych samych usług poszczególnych instytucji jak Polacy, to w odróżnieniu od Polaków napotykać na niewidoczne dla tych ostatnich przeszkody.

Podstawową różnicą w dostępie do usług i w kontaktach z polskimi instytucjami, której nie doświadczają obywatele Polski, jest kwestia legalizacji pobytu cudzoziemców i uzyskiwania stosownych dokumentów umożliwiających podejmowanie zatrudnienia. Raport NIK⁷⁰ dot. przygotowania administracji do obsługi cudzoziemców wykazał, że urzędy nie są dostosowane pod względem organizacyjnym, kadrowym i technicznym do sprawnej obsługi obcokrajowców. Wg cytowanego raportu kontrolowane instytucje (gł. urzędy wojewódzkie, Urząd do Spraw Cudzoziemców) borykają się z szeregiem problemów, negatywnie oddziałujących na efektywność prowadzonych wobec OPT procedur. Należą do nich przede wszystkim:

- niewystarczająca liczba pracowników do obsługi cudzoziemców, utrudniająca terminową realizację zadań;
- duża rotacja kadr, skutkująca przekazywaniem rozpoczętych spraw niedoświadczonym pracownikom;
- nieadekwatne środki finansowe na realizację zadań związanych z obsługą cudzoziemców (niewystarczające do wzmocnienia kadrowego wydziałów legalizacji pobytu)
- nieprawidłowa realizacja zadań w zakresie obsługi cudzoziemców i rozpatrywania skarg.

Ponadto, migranci i eksperci zaangażowani w prace międzysektorowego wojewódzkiego zespołu ds. polityki migracyjnej i zarządzania migracjami wskazują na następujące trudności, których doświadczają cudzoziemcy w kontaktach z urzędem wojewódzkim⁷¹:

- długie kolejki oczekujących na złożenie dokumentów do UW, trudności z umówieniem się na wizytę w urzędzie; brak możliwości kontaktu z inspektorem prowadzącym sprawę;
- niejasne przepisy, stwarzające ryzyko nielegalnego pobytu i pracy;
- niezrozumiała korespondencja kierowana do cudzoziemców;
- brak możliwości prowadzenia spraw w zakresie legalizacji pobytu w oddziałach zamiejscowych w Toruniu i Włocławku;
- niekiedy niewystarczające zaangażowanie migrantów w proces legalizacji pobytu;

⁷⁰ Najwyższa Izba Kontroli, Przygotowanie administracji publicznej do obsługi cudzoziemców, Informacja o wynikach kontroli, LWR.430.001.2019, nr ewid. 24/2019/P/18/105/LWR, NIK, Warszawa 2019 r. https://www.nik.gov.pl/kontrole/wyniki-kontroli-nik/pobierz,lwr~p_18_105_201811221009521542881392~01.typ,kk.pdf

⁷¹ Diagnoza Wojewódzkiego Modelu Zarządzania Migracjami i Polityką Migracyjną, op. cit., s. 13.

- korzystanie z usług nieuczciwych pełnomocników.

W praktyce, odpowiedzialność za przeprowadzenie procesu legalizacji pobytu usytuowana jest w całości po stronie cudzoziemca – nie tylko samo złożenie wniosku i dopełnienie wszelkich formalności, ale i sam proces zdobywania informacji, zrozumienia na czym legalizacja w Polsce polega. **Przewlekłość procedur dot. legalizacji pobytu i ich niezrozumienie sprawia, że część migrantów traci zaufanie do instytucji.** Ponadto, niejasny status pobytowy w okresie oczekiwania na kartę pobytu powoduje, że **niektórzy cudzoziemcy wycofują się z przestrzeni publicznej** z powodu obaw związanych z brakiem dokumentu potwierdzającego legalność pobytu w Polsce w razie ewentualnej kontroli⁷².

Przy realizacji swoich podstawowych obowiązków OPT często **polegają na różnego rodzaju pełnomocnikach**, za usługi których płacą wysokie stawki, nieadekwatne do jakości oferowanych przez nich usług. Wpływa to negatywnie na sytuację ekonomiczną cudzoziemców. Dodatkowo, korzystanie z płatnego wsparcia pośredników utrwala krzywdzący stereotyp migrantów, którzy „sami sobie nie poradzą”⁷³.

Wymuszony brak sprawczości nie dotyczy jedynie postępowań związanych z legalizacją pobytu. Część cudzoziemców, którzy doświadczyli takiej sytuacji oraz skorzystali z pośredników, decyduje się na korzystanie z takiej formy wsparcia także w innym zakresie (np. przy sprawach meldunkowych czy związanych z uzyskaniem nr PESEL). W rezultacie okazuje się, że **znaczna część cudzoziemców nie ma bezpośredniego kontaktu z instytucjami**, przez co ich proces integracji nie przebiega prawidłowo. Z drugiej strony, także poszczególne instytucje nie mają możliwości uczenia się pracy z imigrantami, gdyż ich sprawy załatwiane są przez pośredników czy osoby posługujące się językiem polskim, które de facto wyręczają cudzoziemców.

Potrzeba legalizacji pobytu i zatrudnienia w Polsce, czyni migranta „cudzoziemcem”. Jednocześnie, w wielu innych kontekstach jest on „mieszkańcem” – gdy melduje swój pobyt, posyła dziecko do szkoły, idzie do pracy. Imigranci dzielają z Polakami potrzebę dostępu do szeroko rozumianych usług publicznych, które decydują o jakości ich życia społecznego, ekonomicznego, kulturalnego, zdrowia i in. Cudzoziemcy, przychodząc do urzędów pytają najczęściej o kwestie stricte urzędowe, takie jak: procedury związane z zameldowaniem, dokumenty niezbędne do uzyskania numeru PESEL, zaświadczenia z ewidencji ludności o numerze PESEL, odpisy aktów z Urzędu Stanu Cywilnego, rejestrację urodzenia dziecka, uzyskanie polskiego prawa jazdy oraz wymianę prawa jazdy wydanego za granicą na polski dokument, założenie działalności gospodarczej, założenie profilu zaufanego – słowem sprawy, które Polacy również załatwiają w urzędzie, ale które są dla nich dość przystępne. Poza pytaniami znajdującymi się w kompetencji urzędów, migranci zadają jednak również wiele

⁷² M. Siciarek, Integracja imigrantów i imigrantek. Przewodnik pomorski, Komisja Społeczno-Gospodarcza Obszaru Metropolitalnego Gdańsk-Gdynia-Sopot, 2020 r., s. 34

⁷³ M. Pachocka, D. Wach, op. cit., s. 40.

innych pytań, takich jak: czy obcokrajowiec ma prawo do wizyty u lekarza, w jaki sposób korzystać z komunikacji miejskiej, czy i jakie są świadczenia socjalne dla obcokrajowców, jak zalegalizować pobyt obcokrajowca? Jak zapisać dziecko do szkoły? Pytania te pokazują, **że migranci poszukują wiedzy o kwestiach podstawowych, pozwalających funkcjonować im na co dzień w Polsce, oraz że wiedza ta nie jest im powszechnie dostępna**⁷⁴.

Cudzoziemcy w realizacji swoich podstawowych obowiązków administracyjnych często napotykają niewidoczne dla reszty mieszkańców bariery. Przykładowo, procedura uzyskania numeru PESEL dla cudzoziemca może być skomplikowana (wniosek jest dostępny jedynie po polsku, ponadto należy wpisać samodzielnie podstawę prawną – odpowiedni przepis, z którego wynika obowiązek posiadania numeru PESEL). Posiadanie numeru PESEL jest kluczowe dla każdego mieszkańca, jego brak utrudnia korzystanie z opieki zdrowotnej i świadczeń społecznych czy możliwości rozliczania podatku.

Analiza **wyzwań instytucji w kontakcie z migrantami** pokazuje następujące przeszkody, utrudniające cudzoziemcom sprawne załatwianie spraw urzędowych i korzystanie z usług publicznych:

- Bariera językowa – brak lub słaba znajomość języka polskiego wśród przyjezdnych; brak znajomości języków obcych przez pracowników urzędów i instytucji; przy jednoczesnym trudnym dostępie do tłumaczy;
- Brak (niewystarczająca ilość) tłumaczeń procedur administracyjnych, wniosków i formularzy czy instrukcji w zakresie spraw, które często są udziałem cudzoziemców (np. meldunki, odpisy aktów stanu cywilnego);
- Brak (niewystarczająca ilość) informacji o usługach w językach innych niż polski na stronach internetowych urzędów i instytucji publicznych,
- Trudne do zrozumienia komunikaty i procedury w urzędach i instytucjach publicznych, skomplikowana treść korespondencji urzędowej;
- Brak rozeznania wśród cudzoziemców co do zadań poszczególnych instytucji; niedostatek informacji nt. różnego rodzaju usług publicznych, z których mogą korzystać migranci (np. w zakresie służby zdrowia, edukacji, pomocy społecznej);
- Różnice kulturowe (w tym dystans do administracji czy nieufność wobec instytucji państwa, charakterystyczny dla niektórych kultur); brak kompetencji międzykulturowych wśród pracowników instytucji.

Ponieważ intensywna imigracja do Polski to kwestia kilku ostatnich lat, wiele instytucji publicznych, jak szkoły, urzędy miejskie, urzędy pracy czy szpitale, są przygotowane jedynie do obsługi polskich klientów. **Przepisy prawne nie są w wielu przypadkach dostosowane do specyficznej sytuacji imigrantów, a ich częste zmiany powodują zagubienie nie tylko wśród samych imigrantów, lecz także pracowników poszczególnych instytucji.**

⁷⁴ Ibidem, s. 42.

Dotychczas (a przynajmniej do wybuchu wojny w Ukrainie) przeważająca część administracji różnych szczebli nie postrzegała cudzoziemców jako odrębnej grupy, o specyficznych problemach i potrzebach. Nie prowadzono analiz dot. sytuacji i potrzeb społeczności imigranckiej zamieszkującej województwo kujawsko-pomorskie. Dominowało przekonanie, że grupy te są na tyle nieliczne, że nie ma potrzeby specjalnego dostosowania instytucji i przygotowania kadr do pracy z klientem cudzoziemskim. Migrant w kontaktach z administracją musi porozumiewać się w języku polskim, być doskonale zorientowanym w przepisach, znać i rozumieć kompetencje poszczególnych instytucji⁷⁵.

Wzmożony napływ uchodźców z Ukrainy stanowi istotne wyzwanie dla realizacji usług publicznych. Wymusił także konieczność szybkiego dostosowania się urzędów do obsługi klientów cudzoziemskich. W pierwszej fazie konfliktu działania instytucji nakierowane były przede wszystkim na pomoc kryzysową, humanitarną. W sytuacji przedłużającego się pobytu uchodźców na terenie Polski istnieje potrzeba realizacji działań integracyjnych, przystosowujących cudzoziemców do polskiej codzienności. Aby jednak integracja i włączenie społeczne były skuteczne, musi to być proces dwukierunkowy, w którym migrantom oferuje się pomoc w integracji, a oni z kolei podejmują aktywne starania, aby się zintegrować⁷⁶. Proces wymaga dostosowania się migrantów, którzy mają prawa i obowiązki w stosunku do swojego nowego państwa zamieszkania. Zadaniem społeczeństwa przyjmującego (administracji) jest stwarzanie migrantom możliwości pełnego uczestnictwa w życiu społecznym, gospodarczym i kulturalnym, co często wymaga modyfikacji głównych nurtów polityki i adaptacji działań instytucji.

Aby minimalizować trudności cudzoziemców w realizacji swoich praw i obowiązków wobec nowego państwa zamieszkania konieczne jest przede wszystkim zrozumienie ich specyficznych potrzeb i barier jakie mogą napotykać w kontaktach z urzędami. Poza potrzebami cudzoziemców, uwzględnić należy potrzeby pracowników instytucji, którzy mogą mieć z nimi kontakt. Wzajemna otwartość i chęć współpracy przy jednoczesnym wyraźnym i jasno określonym zakresie działań wydaje się podstawowym elementem mogącym nie tylko usprawnić, ale niekiedy umożliwić proces integracji.

Elementem budowy przyjaznej i otwartej na potrzeby wszystkich mieszkańców administracji jest **przegląd usług i dokumentów pod kątem ich dostępności dla różnych grup**, w tym migrantów, a następnie dostosowanie ich do specyficznych potrzeb danej społeczności (np. poprzez tłumaczenie instrukcji czy wniosków na języki obce). Za dobry przykład można uznać dostosowanie druków i stron internetowych urzędów pracy do potrzeb cudzoziemców, szczególnie z Ukrainy. Portal publicznych służb zatrudnienia udostępnia oferty pracy w 5 językach, a najpopularniejsze formularze (np. umożliwiające rejestrację online jako osoba bezrobotna lub poszukująca pracy) są opracowane także w języku ukraińskim. Warto także

⁷⁵ [M. Bukowski, M. Duszczyk \(red.\) Gościnna Polska 2022+. Jak mądrze wesprzeć Polskę i Polaków w pomocy osobom uciekającym przed wojną w Ukrainie, WiseEuropa, Warszawa 2022](#) r., s. 87.

⁷⁶ Plan działania na rzecz integracji i włączenia społecznego na lata 2021 -2027, Komisja Europejska, Bruksela 2020 r.

wdrożyć w instytucjach zasady dot. **stosowania prostego języka**, czyli stylu pisania i prezentowania informacji w sposób zrozumiały dla większości społeczeństwa, w tym także dla osób, które słabo znają język polski.

Aby zachęcić cudzoziemców do samodzielności i aktywności należy **usprawnić ich dostęp do aktualnych, urzędowych informacji**. Wiąże się to np. z koniecznością **poszukiwania nowych kanałów**, którymi można docierać do cudzoziemców czy udrożnić istniejące kanały dostępu do instytucji. Dobrym sposobem mogłoby być np. stworzenie strony internetowej, która w przystępny sposób informowałaby cudzoziemców nt. najważniejszych aspektów życia w województwie kujawsko-pomorskim (tj. nt. dostępu do służby zdrowia, edukacji, pracy). Strona zawierałaby też tłumaczenia wniosków, formularzy i instrukcje ich wypełnienia w językach znanych cudzoziemcom. Elementem polepszania komunikacji z migrantami mogą być też rzetelne kampanie informacyjne nt. usług publicznych, z których korzystać mogą OPT, tak by każdy z nowych mieszkańców województwa znał przysługujące mu prawa, ale też swoje obowiązki. Działania informacyjne kierowane do migrantów powinny być promowane m.in. poprzez media społecznościowych z których korzystają przyjezdni (np. fora internetowe, grupy na FB) czy zaangażowanie zintegrowanych imigrantów.

Analiza różnych modeli realizacji usług informacyjnych przez instytucje publiczne w Europie i Polsce prowadzi do następujących wniosków, które wydają się realne w kontekście kujawsko-pomorskiego:

- Urząd gminy, gdzie potencjalnie zjawia się każdy migrant, powinien być miejscem przyjaznym migrantom, przygotowanym do ich obsługi w zakresie kwestii obywatelskich i innych znajdujących się w kompetencji urzędu.
- Urząd gminy może stanowić miejsce informacji ogólnej, kierujące migrantów do właściwych podmiotów/aktorów – rodzaj „centrum dystrybucyjnego” informacji.
- Każda instytucja publiczna oraz NGO realizujące różnorodne zadania powinny rozwijać swoje kompetencje w obszarze obsługi i aktywnie włączać cudzoziemców w grono swoich odbiorców.

Kluczowym elementem integracji jest wyposażenie poszczególnych aktorów tego procesu w odpowiednie narzędzia i kompetencje. Prawo dot. cudzoziemców jest skomplikowane, często zmieniane, a przepisy trudne do interpretacji ze względu na specyficzną sytuację migrantów. Kadra instytucji zaangażowana w obsługę cudzoziemców **wymaga wsparcia merytorycznego** (szkolenia, informatory) w zakresie przepisów związanych z legalnym pobytem cudzoziemców w Polsce i prawidłową realizacją usług na rzecz OPT. Istotne jest także **zwiększanie wrażliwości międzykulturowej pracowników urzędów, szkół, ośrodków pomocy społecznej czy zdrowia**. Szkolenia w zakresie pracy z klientem cudzoziemskim pomagają przełamać nieufność i stereotypy, usprawniają komunikację. **Zwiększanie dostępności tłumaczy** (także na telefon czy online) może polepszyć jakość obsługi migranta i przyspieszyć załatwianie spraw.

Przykładem działań wpływających pozytywnie na wzajemne postrzeganie cudzoziemców i instytucji oraz przyspieszającym procedury **jest możliwość komunikacji w urzędzie w języku innym niż polski**. Bariere językową można przełamywać na różne sposoby np.: wzmacniając kompetencje językowe pracowników urzędu czy opracowując w językach obcych przewodniki/ulotki/broszury objaśniające przepisy.

Innym sposobem wsparcia obcokrajowców, ale też pracowników administracji, może być **zatrudnianie w instytucjach osób z doświadczeniem migracyjnym**, znających język polski i języki najczęściej używane przez cudzoziemców (np. angielski, ukraiński, rosyjski). Jest to szczególnie istotne w szkołach, ośrodkach pomocy społecznej czy punktach informacyjnych. Zatrudnione osoby mogą pracować jako tłumacze czy asystenci międzykulturowi. Osoby znające język, kulturę i zwyczaje przyjezdnych, pomagają przełamać nieufność obcokrajowców wobec administracji, zwiększyć ich poczucie bezpieczeństwa, ułatwić komunikację. Przepisy często nie zezwalają na zatrudnienie w urzędach osób bez obywatelstwa polskiego, ale umożliwiają **angażowanie organizacji pozarządowych do realizacji zadań pomocowych** na rzecz społeczności lokalnych, uzupełniających działania samorządu. Dobrym przykładem może być powierzanie realizacji zadania publicznego dot. prowadzenia miejskiego punktu informacyjnego dla cudzoziemców stowarzyszeniu współtworzonemu przez migrantów. Pracownicy punktu pomagają obcokrajowcom w wypełnianiu druków i formularzy urzędowych (np. związanych z legalizacją pobytu), zapisaniu dzieci do szkoły, poszukiwaniu pracy czy mieszkania.

Współdziałanie instytucji administracji publicznej realizujących zadania w obszarze migracji i uchodźstwa z organizacjami pozarządowymi zyskuje coraz bardziej na znaczeniu. Napływ uchodźców (i co za tym idzie, uruchomienie dodatkowych środków finansowych) spowodował uaktywnienie się trzeciego sektora – powstało sporo nowych organizacji, inne rozszerzyły swój profil działania o zadania na rzecz cudzoziemców. Organizacje świadczą różnorodne, specjalistyczne usługi istotne dla migrantów i uchodźców (np. doradztwo prawne, obywatelskie, pomoc psychologiczna). Zasadne jest dalsze zachęcanie organizacji pozarządowych do aktywności w tym obszarze. Umożliwi to realizację większej liczby różnych projektów skierowanych do obcokrajowców i społeczeństwa przyjmującego. Pozwoli także udostępnić dostęp imigrantów do różnorodnych usług społecznych i odciążyć samorządy.

Indeks MIPEX⁷⁷ ocenia politykę integracyjną Polski w obszarze „Partycypacja polityczna” jako nieprzyjazną migrantom (10 punktów na 100). Ocenie podlega m.in. możliwość udziału migrantów w wyborach lokalnych, przynależności do partii politycznych czy uczestnictwa w procesie konsultacyjnym. Istotnym elementem usprawniania integracji w tym obszarze może być **włączanie samych cudzoziemców i podkreślanie ich głosu, w tym poprzez stworzenie im warunków do zakładania stowarzyszeń i fundacji** reprezentujących migrantów. Wzrost aktywności społecznej OPT i samoorganizacji pomoże w lepszym

⁷⁷ Szerzej na s. 33.

komunikowaniu potrzeb środowisk imigranckich wobec władz samorządowych i umożliwi szersze włączenie w procesy konsultacyjne i decyzyjne na poziomie lokalnym.

W dokumentach i publikacjach dotyczących organizowania procesów integracji wskazuje się jego wielopoziomowy i międzysektorowy charakter, więc co do zasady bardzo ważne jest **powiązanie wszystkich szczebli samorządu i współpraca wszystkich struktur** mających wpływ na procesy zarządzania migracjami w regionie. Istotne jest promowanie zróżnicowanych inicjatyw, tworzenie partnerstw, forów dialogu i wymiany idei, mapowanie. Współpraca administracji publicznej z partnerami pozarządowymi wymaga jasnego określenia ról i odpowiedzialności poszczególnych instytucji w zakresie integracji oraz **stworzenia mechanizmów koordynacji tej współpracy**. Konieczna jest także dbałość o transparentność i odpowiednie standardy podmiotów zaangażowanych w proces.

Współdziałanie organizacji zaangażowanych w kwestie migracji i integracji (urzędów, pracodawców, NGO), w tym wzajemne wsparcie doradcze, szkoleniowe, wymiana informacji, wspólna analiza wyzwań związanych z obsługą obcokrajowców, pomoże przygotować instytucje na kontakt z cudzoziemcem. Przyjazny i otwarty na każdego mieszkańca urząd buduje zaufanie do instytucji, sprzyja rozwojowi relacji migrantów ze społecznością lokalną, przeciwdziałając jednocześnie społecznej separacji i izolacji.

Szczególnym obszarem usług społecznych niezwykle istotnym pod względem integracji cudzoziemców jest edukacja. W obszarze tym uwidacznia się szereg problemów związanych z niedostosowaniem szkół do pracy i młodzieżą z doświadczeniem migracji.

Statystyki⁷⁸ pokazują zwiększającą się liczbę dzieci cudzoziemskich uczących się w kujawsko-pomorskich szkołach. W 2017 r. do szkół w regionie zapisano 591 osób bez obywatelstwa polskiego, w 2020 r. – 2 391, a w 2022 r. – już 12 594. Skokowy wzrost ilości uczniów cudzoziemskich w regionie jest wynikiem napływu uchodźców z Ukrainy do województwa w 2022 r. Do szkół i przedszkoli w województwie zapisano 7 728 uczniów – uchodźców z Ukrainy.

⁷⁸ Uczniowie cudzoziemcy - <https://dane.gov.pl/pl/dataset/1426,liczba-uczniow-cudzoziemcow-wedug-gmin>

Tabela 8. Uczniowie z Ukrainy (objęci ochroną czasową) w podziale na powiaty i typy szkół – stan na 13.02.2023

	RAZEM	Przedszkole	Punkt przed-szkolny	Szkoła podsta-wowa	Liceum ogólno-kształcące	Technikum	Szkoła branżowa I stopnia	Szkoła policealna	Inne
KUJAWSKO-POMORSKIE	7728	1481	8	4945	416	315	143	400	20
m. Bydgoszcz	2944	523	4	1673	155	164	70	340	15
m. Toruń	1288	248	1	838	122	44	18	16	1
bydgoski	404	58		330	12	2	2		
m. Grudziądz	404	103		234	20	23	5	19	
inowrocławski	403	83		269	17	20	7	7	
m. Włocławek	310	71		185	21	10	4	17	2
toruński	272	40	1	216		6	9		
świecki	266	46		200	10	9		1	
brodnicki	217	61		144	11	1			
nakielski	145	32		100	9	1	3		
żniński	145	33		99	4	4	5		
aleksandrowski	128	22		98	5	2	1		
mogileński	124	21		82	4	13	4		
chełmiński	122	23		81	2	5	11		
tucholski	113	19	2	86	4	2			
sępoleński	106	25		74	1	3	3		
radziejowski	74	18		52	4				
golubsko-dobrzyński	64	13		43	6				2
włocławski	64	11		50	1	1	1		

Źródło: dane.gov.pl

Poza uczniami z Ukrainy, którzy stanowią dominującą grupę obcokrajowców w kujawsko-pomorskich szkołach, do placówek edukacyjnych uczęszczają też dzieci m.in. z obywatelstwem białoruskim (391 osób), rosyjskim (151), chińskim (42) czy mołdawskim (36)⁷⁹.

Zgodnie z Konstytucją RP (art. 70 ust. 1) Dz.U.1997 nr 78, poz. 483 z późn. zm. **każdy ma prawo do nauki, a nauka do 18 roku życia jest obowiązkowa**. Nie obowiązują dodatkowe warunki w dostępie do edukacji dla dzieci obcokrajowców (np. wymogi dot. legalności pobytu, poziomu znajomości języka polskiego, poziomu edukacyjnego). Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe (Dz.U. 2024 poz. 737 z późn. zm.) wskazuje, że osoby niebędące obywatelami polskimi korzystają z edukacji przedszkolnej oraz nauki i opieki w publicznych szkołach na warunkach dotyczących obywateli polskich. Uczniowie, którzy nie znają języka polskiego na wystarczającym poziomie, mają prawo do dodatkowej, bezpłatnej nauki języka polskiego, a także pomocy udzielanej przez osobę władającą językiem kraju pochodzenia, zatrudnioną w charakterze pomocy nauczyciela przez dyrektora szkoły. Ponadto szkoły mogą organizować

⁷⁹ Ibidem.

zajęcia wyrównawcze, w przypadku stwierdzenia różnic programowych czy też w poziomie wiedzy i umiejętnościach uczniów⁸⁰. Ustawa przewiduje także możliwość tworzenia oddziałów przygotowawczych dla osób, które wymagają dostosowania procesu kształcenia do ich potrzeb i możliwości edukacyjnych.

Wg raportu NIK „Kształcenie dzieci rodziców powracających do kraju oraz dzieci cudzoziemców”⁸¹, istniejące zapisy prawne nie uwzględniają sytuacji zwiększonego napływu imigrantów do polskich szkół i **nie gwarantują zapewnienia odpowiedniego wsparcia dzieciom z doświadczeniem migracyjnym**. Kontrola NIK wykazała, że szkoły nie są w wystarczającym stopniu przygotowane do efektywnego nauczania i wspierania uczniów cudzoziemskich. Odnotowano:

- niewłaściwą organizację zajęć dodatkowych z języka polskiego i wyrównawczych (nie były one organizowane w odpowiednim zakresie),
- nieudzielenie wsparcia psychologiczno-pedagogicznego dostosowanego do potrzeb dzieci,
- brak przeprowadzanej diagnozy ich potrzeb, a programy nauczania języka polskiego i innych przedmiotów obowiązkowych nie uwzględniały potrzeb i możliwości tych uczniów,
- działania integracyjne biorące pod uwagę specyficzne potrzeby kulturowe uczniów z doświadczeniem migracyjnym w większości badanych szkół nie były prowadzone lub miały tylko charakter incydentalny, a plany wychowawcze szkół nie uwzględniały ich,
- brak dostatecznego nadzoru pedagogicznego nad kształceniem dzieci cudzoziemskich,
- niewystarczającą liczbę działań podnoszących kompetencje nauczycieli w zakresie pracy z dziećmi z doświadczeniem migracyjnym oraz brak badania potrzeb kadry w tym zakresie.
- błędne stosowanie procedur przyjmowania dzieci do szkoły.

Sami nauczyciele wskazują w badaniach⁸² szereg trudności doświadczanych w pracy z dziećmi uchodźczymi. Część trudności jest charakterystyczna dla dzieci ukraińskich, przybyłych do polskich szkół po wybuchu wojny, część ma jednak charakter uniwersalny, niezależny od narodowości dziecka czy okoliczności przybycia do Polski. Najważniejsze trudności to:

⁸⁰ M. Bukowski, M. Duszczyk (red). op. cit. s. 60.

⁸¹ Najwyższa Izba Kontroli, Kształcenie dzieci rodziców powracających do kraju oraz dzieci cudzoziemców, Informacja o wynikach kontroli, KNO.430.014.2019, Nr ewid. 42/2020/P/19/028/KNO, NIK, Warszawa 2021 r., https://www.nik.gov.pl/kontrole/wyniki-kontroli-nik/pobierz,kno~p_19_028_201912311121241577787684~01,typ,kk.pdf

⁸² Razem w klasie. Dzieci z Ukrainy w polskich szkołach. Raport z badania., Fundacja Szkoła z Klasą, wrzesień 2022 r. <https://www.szkoлакlasa.org.pl/materiały/razem-w-klasie-dzieci-z-ukrainy-w-polskich-szkolach/>

1. Problemy z ocenianiem i klasyfikowaniem dzieci,
2. Problemy z wyznaczaniem celów edukacyjnych, gdy trudno określić, jak długo te dzieci zostaną w szkole,
3. Trudności w porozumiewaniu się,
4. Różnice w normach i zasadach wychowywania,
5. Trudności w przystosowaniu się dzieci do polskiego systemu edukacji,
6. Duża fluktuacja dzieci, które przybyły w wyniku wybuchu wojny (dzieci przychodzą na krótko, wyjeżdżają),
7. Problemowe zachowania dzieci z Ukrainy wobec rówieśników i nauczycieli/nauczycielek,
8. Stereotypowe, negatywne opinie uczniów na temat osób pochodzenia ukraińskiego z doświadczeniem uchodźczym.

Podstawową barierą na drodze do włączenia dzieci obcokrajowców do systemu edukacji jest brak znajomości języka polskiego na wymaganym poziomie. Deficyty w tym zakresie mogą prowadzić do gorszych wyników w nauce, niższego poziomu wykształcenia i umiejętności, problemów w adaptacji i sprawnym funkcjonowaniu w środowisku szkolnym. **Zapewnienie dostępu do efektywnej nauki języka polskiego, prowadzonej przez wykwalifikowanych nauczycieli języka polskiego jako obcego i zajęć wyrównawczych jest jednym z najważniejszych elementów wyrównywania szans edukacyjnych dzieci imigrantów.**

Równie istotnym elementem w procesie edukacji dzieci z doświadczeniem migracji, warunkującym w dużym stopniu sukcesy edukacyjne tych dzieci, są kompetencje nauczycieli i ich postawy. Zdecydowana większość kujawsko-pomorskich nauczycieli, którzy obecnie pracują z uczniami z doświadczeniem uchodźstwa z Ukrainy, albo wcześniej nie miała żadnego pedagogicznego doświadczenia pracy z młodymi ludźmi z innych krajów/ kultur, albo to doświadczenie było niewielkie (dotyczyło pojedynczych uczniów/uczennic). Nieprzygotowanie szkół do pracy z dziećmi z doświadczeniem migracji potwierdzają wyniki badań ankietowych⁸³, z których wynika, że duża część grona pedagogicznego nie posiada wiedzy nt. uwarunkowań prawnych związanych z organizacją kształcenia dzieci obcokrajowców, nie uświadamia sobie specyfiki pracy z tą grupą uczniów, nie ma wystarczających kompetencji w zakresie komunikacji międzykulturowej. **Wyposażenie nauczycieli w wiedzę i umiejętności związane z pracą z dziećmi z doświadczeniem migracji jest istotnym elementem budowy przyjaznego i włączającego systemu edukacji.**

Kolejnym rozwiązaniem wspierającym integrację uczniów cudzoziemskich w szkole jest **zaangażowanie „asystentów międzykulturowych”** (w przypadku zatrudnienia przez organizację pozarządową; gdy zatrudniającym jest organ prowadzący szkołę stanowisko określa się jako „pomoc nauczyciela”), władających językiem kraju pochodzenia dziecka

⁸³ M. Pamuła-Behrens, A. Hennel-Brzozowska, Osobowość nauczycieli a praca z dziećmi migrantami w szkole podstawowej, s. 173-174, w: Studia Edukacyjne nr 46/2017, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2017 r., <https://cse.amu.edu.pl/wp-content/uploads/2018/09/46.pdf>

obcokrajowca i udzielającym mu wsparcia przez okres maks. 12 miesięcy⁸⁴. Rozwiązanie to funkcjonuje w polskim prawodawstwie już od 2010 r., jednak nie stało się powszechne.

Część dzieci cudzoziemców uczących się w kujawsko-pomorskich szkołach **doświadcza problemów psychologiczno-pedagogicznych związanych z wymuszoną migracją** na które system edukacji odpowiada w ograniczonym zakresie. Dzieci-imigranci wymagają wsparcia w dziedzinie:

- Potrzeb emocjonalnych – odbudowa poczucia bezpieczeństwa, radzenie sobie z separacją i/lub stratą,
- Potrzeb społecznych – nawiązanie relacji z polskimi rówieśnikami, poznanie kultury i kontekstu kulturowego Polski, poczucie przynależności do wspólnoty klasowej i szkolnej, podtrzymanie własnej tożsamości kulturowej,
- Potrzeb w zakresie uczenia się – zdobycie kompetencji językowych pozwalających kontynuować naukę w j. polskim lub wejść na rynek pracy, uzupełnienie różnic programowych, zrozumienie możliwości oferowanych przez polski system edukacji w zakresie dalszego kształcenia, jak i praktyki zawodowej⁸⁵.

Włączenie uczniów do systemu wymaga podjęcia działań odpowiadających na powyżej wymienione potrzeby emocjonalne i społeczne uczniów. To pole do zwiększenia aktywności wychowawczej funkcji szkoły, co jest zadaniem trudnym ze względu na m.in. stały niedobór psychologów i pedagogów szkolnych oraz systemowe niedoceniecie tej funkcji szkoły.

SPOŁECZEŃSTWO PRZYJMUJĄCE – STOSUNEK POLAKÓW DO CUDZOZIEMCÓW

To, w jakim stopniu i czy w ogóle nastąpi integracja cudzoziemców zależy w dużym stopniu od nastrojów społecznych i otwartości społeczności lokalnej. Kwestia imigracji do naszego kraju przez dłuższy okres nie wzbudzała większego zainteresowania opinii publicznej. Prowadzone w latach 2004-2015 badania⁸⁶ pokazywały pozytywny stosunek Polaków do udzielania pomocy uchodźcom, a sprzeciw wobec ich przyjmowania wyrażała zdecydowana mniejszość. Sytuacja uległa radykalnej zmianie w 2015 r. Kryzys migracyjny w Europie (1,2 mln wniosków o azyl czyli dwukrotnie więcej niż w roku poprzedzającym) i decyzja UE o przymusowej relokacji uchodźców napływających do Grecji i Włoch zbiegły się w czasie z kampanią wyborczą w Polsce. Temat zyskał na rozgłosie i był żywo dyskutowany zarówno przez środowisko polityczne, jak i wśród społeczeństwa.

Wykreowany w tym okresie **wizerunek uchodźcy jako zagrożenia** przyczynił się do dużej zmiany postaw wobec nich (spadek gotowości przyjęcia uchodźców i udzielania im pomocy,

⁸⁴K. Potoniec, Asystent Międzykulturowy w procesie otwierania się szkoły, Kultura i Edukacja 2020 nr 3 (129), s. 154–167, Wydawnictwo Adam Marszałek, https://repozytorium.uwb.edu.pl/jspui/bitstream/11320/11247/1/K_Potoniec_Asystent_miedzykulturowy_w_procesie_miedzykulturowego_otwierania_sie_szkoly.pdf

⁸⁵ M. Bukowski, M. Duszczyk (red.), op. cit. s. 68.

⁸⁶ Polacy wobec problemu uchodźstwa, Komunikat z badań CBOS, Warszawa, czerwiec 2015 r.

silny wzrost negatywnych nastawień wobec nich⁸⁷). Co ciekawe, pogorszenie społecznych postaw wobec imigracji nie wynikało z wielkiego napływu uchodźców do naszego kraju. Było raczej rezultatem reakcji społeczeństwa na przekaz medialny, wywołujący efekt zaniepokojenia możliwym zachowaniem określonych grup cudzoziemców (szczególnie pochodzących z krajów muzułmańskich). Do wzmocnienia tego przekazu przyczynił się również brak zdecydowanej odpowiedzi UE na kryzys migracyjny. Liczne badania opinii publicznej wskazują jasno, że jako społeczeństwo przeszliśmy w 2015 r. od postrzegania pomocy uchodźcom jako rodzaj zobowiązania ze względów:

- moralnych (pomoc potrzebującym),
- humanitarnych (osoby te znalazły się w niezawinionej przez siebie sytuacji wojny oraz prześladowań na tle etnicznym i religijnym),
- prawnych (ze względu na podpisane umowy międzynarodowe dotyczące ochrony ich praw),
- historycznych (poczucia solidarności, że my też kiedyś byliśmy uchodźcami)

do postrzegania uchodźców jako społeczność, która nam zagraża z perspektywy:

- bezpieczeństwa publicznego (zagrożenie atakami terrorystycznymi),
- kulturowej (obawa przed fundamentalizmem religijnym i nietolerancją, innymi zwyczajami niemieszczącymi się w normie kulturowej np. w odniesieniu do praw kobiet),
- wykorzystywania przez nią ograniczonych zasobów finansowych i socjalnych kosztem potrzeb własnych obywateli.⁸⁸

Nastawienie wobec uchodźców pozostaje jednak zróżnicowane ze względu na ich kraj pochodzenia. Widać to szczególnie w wypadku stawiania pytania o udzielanie pomocy osobom pochodzącym z Ukrainy (z terenów objętych działaniami wojennymi) i poszukujących w naszym kraju schronienia. Poparcie społeczne dla przyjmowania ukraińskich uchodźców w okresie 2015-2018 było względnie wysokie, co świadczy o poczuciu solidarności wobec społeczeństw krajów sąsiadujących z Polską, jak i występowaniu przesłanek o charakterze pragmatycznym, tj. osobistej znajomości cudzoziemców pochodzących z Ukrainy, odczuwanych korzyściach i bliskości kulturowej, a także wysokiego prawdopodobieństwa udanej ich integracji w naszym społeczeństwie.⁸⁹

Również w przypadku uchodźców z Ukrainy, napływających do Polski w 2022 r. zaobserwować można dużą otwartość i chęć niesienia pomocy. Zaraz po wybuchu wojny poparcie dla ich

⁸⁷ Uchodźcy jako „społeczność podejrzana” (suspect community). Polska opinia publiczna wobec udzielania pomocy uchodźcom w okresie maj 2015 – czerwiec 2018, „Studia Socjologiczno-Politologiczne” 2019, nr 1 (10), s. 31-32

⁸⁸ Ibidem s. 33

⁸⁹ Ibidem s. 48

przyjmowania sięgało 90%⁹⁰, następnie przez wiele miesięcy utrzymywało się na poziomie 75%-80%. W przeciwieństwie do migrantów na granicy polsko-białoruskiej, postrzeganych jako potencjalnie niebezpieczni (przeważnie młodzi mężczyźni, wywodzący się z krajów muzułmańskich, odległych geograficznie i kulturowo od Polski), migracja z Ukrainy dotyczyła w głównej mierze kobiet i dzieci, z bliskiego kraju słowiańskiego.

Spółeczna akceptacja dla przyjmowania i wspierania uchodźców z Ukrainy wciąż jest w Polsce wysoka, ale coraz wyraźniej widać już efekt „zmęczenia współczuciem”. Zaobserwować można **spadek poparcia dla udzielania pomocy Ukraińcom**. W październiku 2023 r. tylko 57% respondentów wskazało konieczność wspierania uchodźców w Polsce, a aż 37% uważa, że nie należy przyjmować w Polsce Ukraińców z terenów objętych wojną⁹¹.

Coraz śmieiej zaczynają pojawiać się **negatywne opinie dotyczące przybyłych do Polski uciekinierów z Ukrainy**. W badaniach ankietowani zwracają uwagę na zamożność dużej części tej grupy, nieprzystającą do obrazu uchodźcy, roszczeniowość czy brak wdzięczności za okazywaną pomoc⁹². Część badanych ma poczucie, że obywatele Ukrainy są lepiej traktowani w Polsce niż Polacy, że stanowią konkurencję w dostępie do usług publicznych czy na polu matrymonialnym.⁹³

Zaczęły także pojawiać się obawy o chęć integracji uchodźców w Polsce, w sytuacji zbyt dużego napływu przedstawicieli jednej nacji do Polski. Brakuje jednomyślności dotyczącej zakresu uprawnień ludności ukraińskiej osiadłej w Polsce. Większa część społeczeństwa sprzeciwia się zbyt szerokiej swobodzie w wyrażaniu i kultywowaniu swojej odrębności narodowej (sprzeciw wobec tworzeniu ukraińskich dzielnic w dużych miastach wyraża 87% respondentów, ukraińskich szkół – 57%, cerkwi – 51%, ukraińskich instytucji kultury – 48% badanych)⁹⁴.

Nieufny, często stereotypowy stosunek do cudzoziemców oraz zwiększający się poziom niezadowolenia z obecności uchodźców z Ukrainy w regionie stanowi istotne uwarunkowanie strategii integracyjnej województwa kujawsko-pomorskiego. Mając na uwadze, że liczba cudzoziemców w regionie będzie się zwiększać, a osoby pochodzące z Ukrainy będą stanowić istotną mniejszość przez wiele najbliższych lat, warto przeciwdziałać podziałom społecznym i zadbać o prowadzenie inicjatyw hamujących niekorzystne, z punktu widzenia integracji imigrantów, zmiany nastrojów społecznych⁹⁵. Warto prowadzić działania mające na celu pobudzanie otwartości i wrażliwości międzykulturowej, a także w sposób rzetelny, wolny

⁹⁰ Wojna na Ukrainie i dystans społeczny wobec Ukraińców, Komunikat z badań CBOS nr 84/2023, lipiec 2023 r.

⁹¹ O wojnie na Ukrainie i relacjach polsko-ukraińskich, Komunikat z badań CBOS nr 131/2023, październik 2023 r.

⁹² Polacy o Ukraińcach, Komunikat z badań jakościowych CBOS nr 5/2023, sierpień 2023 r.

⁹³ Ibidem.

⁹⁴ Ibidem.

⁹⁵ Ł. Baszczak, A. Wincewicz, R. Zyzik, Polacy i Ukraińcy – wyzwania integracji uchodźców, Polski Instytut Ekonomiczny, Warszawa, kwiecień 2023 r.

od uprzedzeń, informować o migracji i jej faktycznym wpływie na rozwój i bezpieczeństwo województwa.

Kierunek działań	Opis kierunku / przykładowe działania
3.1 Polepszenie komunikacji z klientem cudzoziemskim	• Zapewnienie tłumaczenia wniosków, formularzy i innych dokumentów w procedurach z których korzystają cudzoziemcy; • Udostępnienie informatorów, ulotek, publikacji nt. przepisów, usług poszczególnych instytucji w językach zrozumiałych przez cudzoziemców; • Przystosowanie stron internetowych urzędów do osób niemówiących po polsku; • Stosowanie prostego języka w komunikacji (korespondencji i komunikatach urzędowych; czytelny system oznaczeń budynków instytucji, wsparcie informacji ustnej informacją pisemną – np. ulotką) • Utworzenie punktów informacyjnych w instytucjach obsługujących cudzoziemców, świadczących podstawową usługę także w innych językach (np. angielskim, ukraińskim, rosyjskim); infolinia dot. usług dla ludności (z obsługą w podstawowych językach używanych przez cudzoziemców) • Przygotowanie wielojęzycznej strony internetowej zawierającej najważniejsze informacje dot. procedur, spraw urzędowych i zasad dostępu cudzoziemców do usług publicznych oraz instrukcje wypełniania druków i formularzy; promocja strony także przez grupy migranckie w mediach społecznościowych;
3.2 Rozwój kompetencji pracowników administracji do obsługi obcokrajowców	• Prowadzenie szkoleń dla pracowników urzędów i instytucji w zakresie różnic kulturowych i komunikacji międzykulturowej; • Organizacja szkoleń pracowników instytucji dot. legalnego pobytu w Polsce, uprawnień poszczególnych grup cudzoziemców (np. w zakresie pomocy społecznej czy zdrowia); • Szkolenia językowe dla pracowników urzędów; • Wyposażenie kadry w narzędzia ułatwiające pracę z migrantami (np. translatory, dostęp do tłumaczy, także online – internetowe centrum tłumaczeń); • Wypracowanie standardów obsługi klienta

3.2.1 Wzrost kompetencji kadr oraz dostosowania systemu edukacji i wychowania przedszkolnego do pracy z dziećmi z doświadczeniem migracji	• Wzmocnienie kompetencji nauczycieli do pracy z dziećmi z doświadczeniem migracyjnym • Zwiększenie obecności asystentów międzykulturowych w szkołach • Zajęcia wyrównawcze dla dzieci • Wprowadzenie standardów nauczania języka polskiego jako drugiego • Zajęcia integracyjne, w tym wdrażanie programów przeciwdziałania przemocy rówieśniczej, działania świadomościowe dot. wielokulturowości wśród uczniów
3.3 Zwiększenie dostępności tłumaczy	Utworzenie mobilnego centrum tłumaczeń, zapewniającego tłumaczenia telefoniczne i przez komunikatory internetowe dla pracowników instytucji w kontakcie z cudzoziemcami (np. w ośrodku zdrowia, urzędzie)
3.4 Stymulowanie partycypacji społecznej migrantów	• Doradztwo w zakresie możliwych form działalności społecznej, obywatelskiej; granty; wsparcie mentorskie dla inicjatyw samoorganizacji migrantów; • Zaproszenie do konsultacji organizacji imigranckich – w zakresach tematycznych istotnie dotyczących migrantów
3.5 Rozwój współpracy między podmiotami zaangażowanymi w działania na rzecz cudzoziemców	• Organizacja forum wymiany informacji i doświadczeń (konferencje, spotkania, szkolenia, webinaria) • Stworzenie platformy wymiany informacji pomiędzy współpracującymi podmiotami; sieciowanie
3.6 Kształtowanie kompetencji lokalnych społeczności na rzecz integracji cudzoziemców	• Szkolenia, warsztaty dot. migracji, wielokulturowości, różnorodności • Organizacja lokalnych wydarzeń przybliżających inne kultury; • Filmy i programy edukacyjno-informacyjne pokazujące cudzoziemców w regionie (jako pracowników, studentów, przedsiębiorców czy mieszkańców) i ich pozytywny wpływ na rozwój województwa, pokazywane w telewizji regionalnej i oddziałach lokalnych, a także prezentowane na konferencjach i szkoleniach poświęconych tematyce migracji oraz w mediach społecznościowych instytucji województwa zaangażowanych w integrację cudzoziemców

	Działania świadomościowe powinny przybrać charakter lokalny, włączający zarówno cudzoziemców, jak i obywateli polskich. Nie rekomenduje się realizacji dużych kampanii społecznych.
3.7 Rozwój badań z zakresu polityki migracyjnej w obszarze pomocy i integracji społecznej	Prowadzenie badań i analiz z zakresu polityki migracyjnej w obszarze pomocy i integracji społecznej. W ramach kierunku uwzględnia się również wszelkiego rodzaju działania mające na celu upowszechnianie wyników przeprowadzonych badań i analiz, służących podnoszeniu jakości i efektywności funkcjonowania instytucji pomocy i integracji społecznej w zakresie polityki migracyjnej.

DZIAŁANIA UZUPEŁNIAJĄCE – WSPARCIE REPATRIACJI DO WOJEWÓDZTWA

Repatriacja osób polskiego pochodzenia z terenów azjatyckiej części byłego ZSRR stanowi od 2001 r. element polityki państwa, ma na celu wynagrodzenie historycznych krzywd rodakom i ich potomkom, deportowanym i prześladowanym ze względu na swoje pochodzenie⁹⁶.

Repatriacja jest jednym ze sposobów nabycia polskiego obywatelstwa. Prawo to przysługuje wyłącznie osobom, które nie posiadają polskiego obywatelstwa i chcą przesiedlić się na stałe do RP. Zgodnie z ustawą z 9 listopada 2009 r. o repatriacji (Dz. U. z 2022 r. poz. 1105), wizę krajową w celu repatriacji może otrzymać osoba, która:

- *została uznana za osobę polskiego pochodzenia (co najmniej jedno z rodziców lub dziadków albo dwoje pradiadków było narodowości polskiej; wykazuje związek z polskością);*
- *przed 1 stycznia 2001 r. zamieszkiwały na stałe na terytorium obecnych Armenii, Azerbejdżanu, Gruzji, Kazachstanu, Kirgistanu, Tadżykistanu, Turkmenistanu, Uzbekistanu, azjatyckiej części Rosji.*

*Jednym z warunków uzyskania wizy krajowej w celu repatriacji jest udowodnienie, że osoba wnioskująca **ma warunki do osiedlenia się w Polsce** tj. potwierdzi:*

- *posiadanie lokalu mieszkalnego i źródeł utrzymania w Rzeczypospolitej Polskiej na okres co najmniej 12 miesięcy (tytuł prawny do lokalu, umowa o pracę) albo*
- *zapewnienie lokalu mieszkalnego i źródeł utrzymania w Rzeczypospolitej Polskiej (decyzja Pełnomocnika Rządu do Spraw Repatriacji w sprawie **przyznania miejsca w ośrodku adaptacyjnym dla repatriantów** lub **uchwała rady gminy** zawierająca zobowiązanie do zapewnienia warunków do osiedlenia się przez okres nie krótszy niż 2 lata lub **oświadczenie** obywatela polskiego – **bliskiego krewnego** osoby, **osoby prawnej** lub **jednostki organizacyjnej**, zawierające zobowiązanie do zapewnienia lokalu przez okres nie krótszy niż 2 lata).*

Szacuje się, że w krajach powstałych po rozpadzie Związku Radzieckiego żyje około miliona Polaków. W bazie RODAK, która gromadzi zaproszenia gmin oraz dane kandydatów na repatriantów, zarejestrowanych jest ok. 5000 osób (dane z 2020 r.). Kandydaci do repatriacji stanowią grupę zróżnicowaną pod względem wieku, kwalifikacji zawodowych

⁹⁶ Polityka migracyjna Polski – diagnoza stanu wyjściowego, op. cit, s. 58.

i wykształcenia. Dominują wśród nich osoby w wieku późnoprodukcyjnym z wykształceniem średnim zawodowym, bez znajomości języka polskiego⁹⁷.

Województwo kujawsko-pomorskie nie należy do regionów, w których osiedla się wielu repatriantów. W 2020 r. w regionie zamieszkała 1 osoba repatriowana (w kraju łącznie 625), w 2021 – 0 (w Polsce – 718), natomiast w 2022 r. łącznie w Kujawsko-Pomorskiem osiadło 11 osób (z 779 w całym kraju). Najwięcej osób repatriowanych przyjeżdża do kraju z Kazachstanu, Rosji, Ukrainy, głównie do województw, w których działają ośrodki adaptacyjne dla repatriantów (woj. wielkopolskie, mazowieckie) lub gdzie prowadzone są gminne programy repatriacji.

Tabela 9. Osiedlanie się repatriantów na terenie poszczególnych województw w 2022 r.

Województwo	Liczba osiedlonych rodzin repatriantów	Liczba dorosłych repatriantów	Liczba dorosłych członków rodziny repatrianta osiedlonych na podstawie zezwolenia na pobyt stały	Liczba małoletnich repatriantów	Liczba małoletnich członków rodziny repatriantów osiedlonych na podstawie zezwolenia na pobyt stały	Łączna liczba osiedlonych osób
Dolnośląskie	51	85	0	29	0	114
Kujawsko-Pomorskie	6	8	0	3	0	11
Lubelskie	4	7	0	2	0	9
Lubuskie	5	8	0	2	0	10
Łódzkie	11	16	1	6	0	23
Małopolskie	20	32	0	12	0	44
Mazowieckie	128	197	1	85	1	284
Opolskie	11	21	0	14	0	35
Podkarpackie	1	2	0	3	0	5
Podlaskie	2	3	0	2	0	5
Pomorskie	12	23	0	16	1	40
Śląskie	20	35	0	21	0	56
Świętokrzyskie	4	7	0	0	0	7
Warmińsko-Mazurskie	3	5	0	1	0	6
Wielkopolskie	44	70	0	30	0	100
Zachodniopomorskie	15	25	0	5	0	30

Źródło: dane.gov.pl

Niska liczba repatriantów przesiedlająca się do Polski (przed 2017 r.) wynikała przede wszystkim z trudności w przedstawieniu warunków do osiedlenia się w Polsce (tj. mieszkania i źródeł utrzymania)⁹⁸. Po wprowadzeniu zmian do ustawy (np. możliwość dopłat z budżetu na

⁹⁷ Ibidem.

⁹⁸ Polityka migracyjna Polski – kierunki działań 2021-2022 s. 18

wynajem mieszkania, dopłaty dla samorządów, utworzenie ośrodków adaptacyjnych) liczba zainteresowanych repatriacją wzrosła. Obecnie najwięcej osób przesiedla się do Polski poprzez ośrodek adaptacyjny lub na zaproszenie gminy.

Raport z badania „Repatriacja do polskich gmin – realia i wyzwania”⁹⁹ wskazuje na niską rangę tematu repatriacji dla wielu gmin oraz niedostatek informacji na temat procesu i związanych z tym procedur. Ponadto gminy wskazują na szereg barier, zniechęcających do podjęcia aktywności w zakresie zapraszania repatriantów takich jak:

- Brak wystarczających zasobów (mieszkań w zasobie gminnym, środków finansowych na dostosowanie lokali i utrzymanie repatriantów, brak wykwalifikowanej kadry w OPS z doświadczeniem we wspieraniu migrantów);
- Skomplikowane procedury i czasochłonny proces pozyskiwania dofinansowania;
- Obawy dot. trudności w integracji repatriantów i podjęciu przez nich aktywności zawodowej, niepokój o reakcję mieszkańców na osoby przyjezdne.

Osoby repatriowane z krajów dawnego ZSRR, mimo że otrzymują polskie obywatelstwo, doświadczają wielu takich samych trudności jak cudzoziemcy przyjeżdżający po raz pierwszy do Polski. Wymagają wsparcia w zakresie integracji społeczno-zawodowej (np. nauka języka polskiego, zapoznanie z polskimi realiami, nostryfikacja dyplomów). Mimo, że grupa repatriantów w województwie nie jest liczna, to warto mieć ją na uwadze realizując politykę integracyjną województwa. Dysponując odpowiednimi narzędziami, w tym właściwie przygotowanymi instytucjami do pracy z osobami z doświadczeniem migracji, korzyści odniosą wszystkie grupy społeczne.

Pamiętając o rodakach przebywających za granicą oraz o obywatelach innych krajów polskiego pochodzenia warto dołożyć starań, aby stworzyć warunki/zachęty do ich osiedlania się na terenie województwa kujawsko-pomorskiego. Należy zwiększyć obecność tematyki repatriacji w przestrzeni publicznej np. poprzez promocję ciekawych inicjatyw czy dobrych praktyk w tym zakresie.

Kierunek działań	Opis kierunku / przykładowe działania
4.1 Wsparcie repatriacji do województwa	• Przeprowadzenie pogłębionej analizy dotyczącej repatriacji i możliwości ulokowania w województwie ośrodka adaptacyjnego dla repatriantów • Promocja dobrych praktyk w zakresie wsparcia repatriantów

⁹⁹ E. Świdrowska, Repatriacja do polskich gmin – realia i wyzwania. Raport z badania, Instytut Wschodnich Inicjatyw, Kraków 2016 r.

https://iwi.org.pl/photos/cms/Repatriacja%20do%20polskich%20gmin_realia%20i%20wyzwania_IWI.pdf

- Wsparcie informacyjne w zakresie organizacji procesu repatriacji i pozyskiwania dofinansowania (np. informatory dla gmin o możliwości uzyskania funduszy)

9. System realizacji ustaleń polityki migracyjnej województwa kujawsko-pomorskiego.

„Polityka migracyjna i przygotowania kadr dla rynku pracy województwa kujawsko-pomorskiego” jest dokumentem określającym cele i kierunki rozwoju województwa w przedmiotowym obszarze, wynika bezpośrednio ze Strategii Przyspieszenia 2030+ i służy realizacji jej ustaleń.

Podmiotem odpowiedzialnym za realizację ustaleń niniejszego dokumentu na poziomie województwa jest Samorząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego, który będzie to zadanie realizował za pomocą podległych jednostek organizacyjnych, wskazanych dla poszczególnych przedsięwzięć kluczowych. Zgodnie z „Planem realizacji ustaleń Strategii Rozwoju województwa Kujawsko-Pomorskiego do 2030 roku” za koordynację realizacji ustaleń niniejszego dokumentu w obszarze rynku pracy odpowiada Wojewódzki Urząd Pracy w Toruniu, a w zakresie pozostałych aspektów – Departament Spraw Społecznych i Zdrowia Urzędu Marszałkowskiego WK-P. Należy mieć jednak na uwadze, że konstruując zapisy dokumentu nie ograniczano się tylko do zadań leżących w kompetencji samorządu województwa, bowiem skuteczna i efektywna polityka migracyjna (integracyjna) jest zależna przede wszystkim od działań podejmowanych na poziomie lokalnym – powiatowym, gminnym, a także działań realizowanych przez partnerów z sektora prywatnego i pozarządowego.

Tabela 10. Drzewo ustaleń dokumentu w układzie cele, kierunki działań

CEL GŁÓWNY: Wsparcie integracji migrantów, sprzyjające rozwojowi gospodarczemu województwa kujawsko-pomorskiego i spójności społecznej.		
CEL 1. Integracja i włączenie społeczne cudzoziemców	CEL 2. Przygotowanie kadr dla rynku pracy	CEL 3. Przyjazne instytucje i otwarte społeczeństwo
1.1 Poprawa dostępu do nauki języka polskiego	2.1 Zapewnienie dostępu do informacji i wsparcia prawnego w zakresie praw pracowniczych	3.1 Polepszenie komunikacji z klientem cudzoziemskim

1.2 Poprawa dostępu do porad prawnych i obywatelskich	2.2 Dostosowanie kwalifikacji cudzoziemców do potrzeb regionalnego rynku pracy	3.2 Rozwój kompetencji pracowników administracji do obsługi obcokrajowców
1.3 Poprawa dostępu do wsparcia psychologicznego	2.3 Wsparcie w uznaniu kwalifikacji zawodowych	3.2.1 Wzrost kompetencji kadr oraz dostosowania systemu edukacji i wychowania przedszkolnego do pracy z dziećmi z doświadczeniem migracji
1.4 Rozszerzenie dostępu do oferty kulturalnej regionu	2.4 Rozwój poradnictwa zawodowego i pośrednictwa pracy	3.3 Zwiększenie dostępności tłumaczy
1.5 Rozwój sieci punktów realizujących usługi adaptacyjne i integracyjne	2.5 Promocja przedsiębiorczości migrantów	3.4 Stymulowanie partycypacji społecznej migrantów
1.6 Rozwój oferty informacyjnej dla migrantów	2.6 Wsparcie informacyjne pracodawców i agencji zatrudnienia w zakresie legalnego powierzania pracy.	3.5 Rozwój współpracy między podmiotami zaangażowanymi w działania na rzecz cudzoziemców
	2.7 Zwiększanie kompetencji międzykulturowych pracodawców i pracowników kujawsko--pomorskich przedsiębiorstw	3.6 Kształtowanie kompetencji lokalnych społeczności na rzecz integracji cudzoziemców.
	2.8 Promocja województwa	3.7 Rozwój badań z zakresu polityki migracyjnej w obszarze pomocy i integracji społecznej
	2.9 Wsparcie migracji powrotnych do województwa	
Działania uzupełniające: kierunek 4.1 – wsparcie repatriacji do województwa		

Dokument ma charakter nie tylko rekomendacyjny, kierunkowy, ale także wdrożeniowy. Do części kierunków zdefiniowanych w polityce przypisano przedsięwzięcia kluczowe, których realizacja przyczyni się do osiągnięcia wskazanych celów polityki.

PROPOZYCJE PRZEDSIĘWZIĘĆ KLUCZOWYCH DLA REALIZACJI POLITYKI MIGRACYJNEJ.

1.

Nazwa przedsięwzięcia	Kierunek - Integracja
Cel <i>(nr i nazwa zgodnie z „Polityką migracyjną oraz przygotowania kadr dla rynku pracy WK-P”)</i>	Cel 2. Przygotowanie kadr dla rynku pracy
Kierunek <i>(nr i nazwa zgodnie z „Polityką migracyjną oraz przygotowania kadr dla rynku pracy WK-P”)</i>	2.1 Zapewnienie dostępu do informacji i wsparcia prawnego w zakresie praw pracowniczych 2.2 Dostosowanie kwalifikacji cudzoziemców do potrzeb regionalnego rynku pracy 2.3 Wsparcie w uznaniu kwalifikacji zawodowych. 2.4 Rozwój poradnictwa zawodowego i pośrednictwa pracy 2.6 Wsparcie informacyjne pracodawców i agencji zatrudnienia w zakresie legalnego powierzania pracy. 2.7 Zwiększanie kompetencji międzykulturowych pracodawców i pracowników kujawsko-pomorskich przedsiębiorstw
Opis przedsięwzięcia (uzasadnienie potrzeby realizacji przedsięwzięcia, zakres zadań, grupa docelowa, sposób realizacji)	
Projekt skierowany jest do cudzoziemców spoza Unii Europejskiej, zamieszkujących na terenie województwa kujawsko-pomorskiego. Celem projektu jest kompleksowe wsparcie OPT na kujawsko-pomorskim rynku pracy. Działania przewidziane w projekcie obejmują: • doradztwo zawodowe i pośrednictwo pracy, • uzupełnienie (w tym w formie kursów) i potwierdzenie kwalifikacji zawodowych, • wsparcie w procesie legalizacji pobytu i pracy (poradnictwo prawne) • wsparcie w obszarze polskiego rynku pracy, prawa pracy, relacji w środowisku pracy, w tym napięć w miejscu w pracy na tle kulturowym, asystenturę kulturową • kursy języka polskiego, w tym specjalistyczne i dostosowane do potrzeb kursy językowe wspierające konkretne grupy zawodowe lub osoby OPT wykonujące konkretny rodzaj pracy, • uzupełniając: wsparcie pracodawców, w tym doradztwo i szkolenia dotyczące zmian prawnych dotyczących legalizacji pobytu i zatrudniania obywateli państw trzecich oraz warsztaty w obszarze wielokulturowości.	
Harmonogram realizacji przedsięwzięcia	
Termin rozpoczęcia (mm-rok)	10-2023
Termin zakończenia (mm-rok)	3-2026
Podmiot odpowiedzialny	
Wojewódzki Urząd Pracy w Toruniu	

Planowane efekty (produkty, rezultaty)

Liczba osób z krajów trzecich objętych wsparciem – 250

Liczba osób, które uzyskały kwalifikacje po ukończeniu programu – 125

Liczba osób, których sytuacja społeczna uległa poprawie po opuszczeniu programu¹⁰⁰ – 100

Liczba osób pracujących, w tym prowadzących działalność gospodarczą, po opuszczeniu programu - 50

Nakłady finansowe

Szacowany budżet przedsięwzięcia	5 000 000 zł
Potencjalne źródła finansowania	Fundusze Europejskie dla Kujaw i Pomorza 2021-2027

2.

Nazwa przedsięwzięcia	Wsparcie społeczno-integracyjne obywateli państw trzecich na terenie województwa kujawsko-pomorskiego
Cel <i>(nr i nazwa zgodnie z „Polityką migracyjną oraz przygotowania kadr dla rynku pracy WK-P”)</i>	CEL 1. – Integracja i włączenie społeczne cudzoziemców Cel 3. Przyjazne instytucje i otwarte społeczeństwo
Kierunek <i>(nr i nazwa zgodnie z „Polityką migracyjną oraz przygotowania kadr dla rynku pracy WK-P”)</i>	1.1 Poprawa dostępu do nauki języka polskiego 1.2 Poprawa dostępu do porad prawnych i obywatelskich 1.3 Poprawa dostępu do wsparcia psychologicznego 1.4 Rozszerzenie dostępu do oferty kulturalnej regionu 1.5 Rozwój sieci punktów realizujących usługi adaptacyjne i integracyjne 1.6 Rozwój oferty informacyjnej dla migrantów 3.2 Rozwój kompetencji pracowników a administracji do obsługi obcokrajowców 3.2.1 Wzrost kompetencji kadr oraz dostosowania

¹⁰⁰ Poprawa sytuacji społecznej oznacza osiągnięcie min. 1 z następujących efektów: rozpoczęcie nauki; wzmocnienie motywacji do pracy po projekcie; zwiększenie pewności siebie i własnych umiejętności; poprawa umiejętności rozwiązywania pojawiających się problemów; podjęcie wolontariatu; poprawa stanu zdrowia; ograniczenie nałogów; doświadczenie widocznej poprawy w funkcjonowaniu (w przypadku osób z niepełnosprawnościami). Definicja jest zgodna z Listą Wskaźników Kluczowych EFS+ 2021-2022. Źródła pomiaru: zaświadczenie o podjęciu nauki, opinia pracownika socjalnego, psychologa, pedagoga, terapeuty, zaświadczenie o podjęciu/ukończeniu terapii uzależnień, zaświadczenia o rozpoczęciu udziału w CIS, KIS, WTZ, ZAZ, zaświadczenia o podjęciu wolontariatu, wywiady psychologiczne i ankiety pre i post lub inne równoważne dokumenty, oświadczenie uczestnika.

	systemu edukacji i wychowania przedszkolnego do pracy z dziećmi z doświadczeniem migracji 3.4 Stymulowanie partycypacji społecznej migrantów 3.5 Rozwój współpracy między podmiotami zaangażowanymi w działania na rzecz cudzoziemców
Opis przedsięwzięcia (uzasadnienie potrzeby realizacji przedsięwzięcia, zakres zadań, grupa docelowa, sposób realizacji)	
Projekt skierowany jest do: • obywateli państw trzecich, tj. do osób, które nie posiadają obywatelstwa żadnego z krajów UE ani krajów takich jak: Norwegia, Islandia, Liechtenstein oraz Szwajcaria w tym do bezpaństwowców w rozumieniu Konwencji o statusie bezpaństwowców z dnia 28 sierpnia 1954 r. i osób bez ustalonego obywatelstwa, w tym w szczególności obywateli Ukrainy przebywających na terytorium RP, którzy po agresji Federacji Rosyjskiej na Ukrainę (tj. po 24 lutego 2022 r.) zostali objęci ochroną czasową, • otoczenia obywateli państw trzecich (społeczeństwo polskie i jego instytucje). W ramach projektu planowane jest utworzenie 3 CIC na terenie województwa kujawsko-pomorskiego (w Bydgoszczy, w Toruniu i we Włocławku). Za realizację zadania odpowiedzialni będą Partnerzy. W ramach projektu podjęte zostaną następujące działania: - utworzenie i funkcjonowanie Punktu informacyjnego; - zatrudnienie doradcy międzykulturowego ; - organizacja kursów adaptacyjnych; - zatrudnienie animatora wsparcia; - usługa tłumacza; - wsparcie prawnicze; - wsparcie psychologiczne; - organizacja kursów języka polskiego; - integracja kulturowa przybliżająca polską kulturę i pozwalająca na integrowanie się społeczności lokalnej z jej nowymi członkami – obywatelami państw trzecich. Ponadto ROPS w Toruniu w ramach projektu będzie realizował zadanie wspierające działania CIC: - zatrudnienie specjalisty ds. wsparcia mobilno-doradczego; - zatrudnienie specjalisty ds. informacji i kontaktów zewnętrznych; - szkolenia dla pracowników CIC z terenu województwa kujawsko-pomorskiego; - wspieranie rozwoju kadr, w tym prowadzenie szkoleń dla osób pracujących z obywatelami państw trzecich z instytucji publicznych i niepublicznych; - prowadzenie innych działań mających na celu wspieranie OPT w podejmowaniu aktywności obywatelskiej, w tym zakładania nowych organizacji; wyłanianie lokalnych liderów reprezentujących społeczność przed instytucjami; - organizacja konferencji z udziałem specjalistów i ekspertów w dziedzinie migracji i integracji.	

Działania integracyjne podejmowane w ramach projektu przyczynią się do poprawy sytuacji cudzoziemców zamieszkujących nasz region. Korzystnie wpłyną na proces adaptacji OPT i nawiązanie pozytywnych relacji ze społeczeństwem przyjmującym. Pokonanie bariery językowej czy też wzmocnienie kompetencji społecznych zapobiegnie wykluczeniu etniczemu oraz dyskryminacji na różnych płaszczyznach życia. Otrzymane wsparcie pozwoli na stabilizację, która jest bardzo istotna dla każdego obywatela. Działania integracyjne zmierzają do uniezależnienia się OPT i zapewnienia możliwości samodzielnego funkcjonowania poza krajem ojczystym. Zdobyta wiedza i nabyte umiejętności ułatwią skuteczne pokonywanie trudności i rozwiązywanie problemów.

Harmonogram realizacji przedsięwzięcia

Termin rozpoczęcia (mm-rok)	2025
Termin zakończenia (mm-rok)	2029

Podmiot odpowiedzialny

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Toruniu; partnerzy wyłonieni w konkursie.

Planowane efekty (produkty, rezultaty)

Liczba centrów integracji cudzoziemca utworzonych w województwie – 3
 Liczba osób objętych wsparciem przez CIC – 600
 Liczba osób, których sytuacja społeczna uległa poprawie po opuszczeniu programu – 240
 Liczba osób, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu – 300

Nakłady finansowe

Szacowany budżet przedsięwzięcia	10 201 176,47 zł
Potencjalne źródła finansowania	Fundusze Europejskie dla Kujaw i Pomorza 2021-2027. Możliwość uzupełnienia o środki na działania komplementarne z Funduszu Azylu, Migracji i Integracji 2021-2027

3.

Nazwa przedsięwzięcia	Działania służące wsparciu procesu integracji cudzoziemców, w szczególności w formie szkoleń dla pracowników instytucji pomocy i integracji społecznej, wspierania rodziny i pieczy zastępczej oraz NGO zajmujących się tą tematyką
Cel <i>(nr i nazwa zgodnie z „Polityką migracyjną oraz przygotowania kadr dla rynku pracy WK-P”)</i>	Cel 3. Przyjazne instytucje i otwarte społeczeństwo

Kierunek <i>(nr i nazwa zgodnie z „Polityką migracyjną oraz przygotowania kadr dla rynku pracy WK-P”)</i>	3.2 Rozwój kompetencji pracowników administracji do obsługi obcokrajowców
Opis przedsięwzięcia (uzasadnienie potrzeby realizacji przedsięwzięcia, zakres zadań, grupa docelowa, sposób realizacji)	
W ramach projektu pn. „Koordynacja spójnej polityki społecznej Kujaw i Pomorza”, Programu Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021-2027, Priorytet FERS.04 Spójność społeczna i zdrowie, Działanie 04.13 Wysokiej jakości system włączenia społecznego, podejmowane będą m.in. działania służące wsparciu procesu integracji cudzoziemców, w szczególności w formie szkoleń dla pracowników instytucji pomocy i integracji społecznej, wspierania rodziny i pieczy zastępczej oraz NGO zajmujących się tą tematyką. Szkolenia te związane będą z obsługą i wsparciem integracji cudzoziemców (zakres dotyczy także organizacji opieki nad dzieckiem cudzoziemskim w pieczy zastępczej na poziomie powiatu). Zaplanowano organizację szkoleń w okresie 5 lat, po jednym dwudniowym szkoleniu rocznie, każde dla średnio 25 osób, łącznie dla 125 osób.	
Harmonogram realizacji przedsięwzięcia	
Termin rozpoczęcia (mm-rok)	2024
Termin zakończenia (mm-rok)	2028
Podmiot odpowiedzialny	
Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Toruniu	
Planowane efekty (produkty, rezultaty)	
Liczba pracowników zatrudnionych w instytucjach i podmiotach działających na rzecz włączenia społecznego, którzy dzięki wsparciu EFS+ świadczonemu przez ROPS podnieśli kwalifikacje po opuszczeniu programu – 125 osób.	
Nakłady finansowe	
Szacowany budżet przedsięwzięcia	100 000,00 zł
Potencjalne źródła finansowania	Dofinansowanie z UE – FERS 2021-2027 i budżetu państwa

4.

Nazwa przedsięwzięcia	Wspieranie integracji obywateli państw trzecich
Cel <i>(nr i nazwa zgodnie z „Polityką migracyjną oraz przygotowania kadr dla rynku pracy WK-P”)</i>	Cel 1. Integracja i włączenie społeczne cudzoziemców Cel 3. Przyjazne instytucje i otwarte społeczeństwo

Kierunek

(nr i nazwa zgodnie z „Polityką migracyjną oraz przygotowania kadr dla rynku pracy WK-P”)

- 1.1 Poprawa dostępu do nauki języka polskiego
- 1.2 Poprawa dostępu do porad prawnych i obywatelskich
- 1.3 Poprawa dostępu do wsparcia psychologicznego
- 1.4 Rozszerzenie dostępu do oferty kulturalnej regionu
- 1.6 Rozwój oferty informacyjnej dla migrantów
- 3.2 Rozwój kompetencji pracowników administracji do obsługi obcokrajowców
- 3.4 Stymulowanie partycypacji społecznej migrantów
- 3.5 Rozwój współpracy między podmiotami zaangażowanymi w działania na rzecz cudzoziemców

Opis przedsięwzięcia (uzasadnienie potrzeby realizacji przedsięwzięcia, zakres zadań, grupa docelowa, sposób realizacji)

Typy projektów:

Cel: Wspieranie integracji społeczno-gospodarczej obywateli państw trzecich, w tym migrantów.

Możliwe typy projektów (zgodne ze Szczegółowym Opiszem Priorytetów FEKP 2021-2027, Działanie 8.23)

1. Kompleksowe działania na rzecz aktywizacji społecznej i integracji OPT, w szczególności:

a) wsparcie w nauce języka polskiego, także dla osób OPT o szczególnych potrzebach, np. osób niepiśmiennych, osób starszych, młodzieży,

b) działania wspierające integrację dzieci OPT, także we współpracy ze szkołami - kierowane zarówno do dzieci OPT oraz ich rodziców, jak i szeroko rozumianej społeczności szkolnej/lokalnej,

c) poradnictwo psychologiczne, obywatelskie, prawne, antydyskryminacyjne - tworzenie oferty poradniczej lub poszerzanie istniejącego poradnictwa o aspekty kluczowe dla OPT, w tym uchodźców,

d) poradnictwo, warsztaty i asysta kulturowa mająca na celu wprowadzenie w polski system pomocy społecznej, ochrony zdrowia, edukacji, w tym pomoc w pozyskaniu i wynajmie mieszkania, ze szczególnym uwzględnieniem pomocy osobom ze specjalnymi potrzebami i z niepełnosprawnościami,

e) tworzenie miejsc spotkań lokalnych społeczności połączone z programami wspierającymi integrację kulturową, przybliżającymi polską kulturę i pozwalającymi na integrowanie się społeczności lokalnej z jej nowymi członkami – obywatelami państw trzecich,

f) działania obejmujące integrację społeczno-ekonomiczną i wsparcie mieszkaniowe OPT wraz ze wsparciem integracji ze społecznością lokalną/przyjmującą.

2. Budowanie potencjału instytucjonalnego dla wsparcia OPT, w szczególności poprzez:

a) tworzenie partnerstw (z władzami lokalnymi, partnerami społecznymi, organizacjami reprezentującymi obywateli państw trzecich oraz migrantów) oraz sieci network (np. sieci społecznych i zawodowych),

b) wspieranie rozwoju kadr, w tym prowadzenie szkoleń dla osób pracujących z obywatelami państw trzecich z instytucji publicznych (szkół, instytucji pomocy i integracji społecznej,

publicznych służb zatrudnienia) oraz niepublicznych (np. organizacji pozarządowych, placówek służby zdrowia), by wzmacniać je w zakresie prowadzenia profesjonalnych działań na rzecz tej grupy osób,

c) inne działania mające na celu wspieranie OPT w podejmowaniu aktywności obywatelskiej, w tym zakładania nowych organizacji; wyłanianie lokalnych liderów, reprezentujących społeczność przed instytucjami, urzędami.

Grupy docelowe: obywatele państw trzecich, otoczenie obywateli państw trzecich.

Harmonogram realizacji przedsięwzięcia

Termin rozpoczęcia (mm-rok)	2024
Termin zakończenia (mm-rok)	2029

Podmiot odpowiedzialny

Instytucja Zarządzająca FEKP 2021-2027 (Instytucja Organizująca Nabór)

Typ beneficjenta (za SZOP) JST, niepubliczne podmioty integracji i pomocy społecznej, Podmioty ekonomii społecznej, Organizacje pozarządowe, Kościoły i związki wyznaniowe, Lokalne Grupy Działania, Instytucje rynku pracy, Instytucje integracji i pomocy społecznej, Partnerstwa Publiczno-Prywatne.

Planowane efekty (produkty, rezultaty)

Liczba osób z krajów trzecich objętych wsparciem – 400

Liczba osób, które uzyskały kwalifikacje – 200

Liczba osób pracujących, łącznie z prowadzącymi działalność na własny rachunek – 80

Liczba osób, których sytuacja społeczna uległa poprawie po opuszczeniu programu – 160

Nakłady finansowe

Szacowany budżet przedsięwzięcia	12 800 000 zł
Potencjalne źródła finansowania	Fundusze Europejskie dla Kujaw i Pomorza 2021-2027

5.

Nazwa przedsięwzięcia	Wspieranie inicjatyw kulturalnych w zakresie edukacji kulturalnej i organizacji wydarzeń kulturalnych zgodnie z ustawą o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie
Cel (nr i nazwa zgodnie z „Polityką migracyjną oraz przygotowania kadr dla rynku pracy WK-P”)	Cel 1. Integracja i włączenie społeczne cudzoziemców
Kierunek (nr i nazwa zgodnie z „Polityką migracyjną oraz przygotowania kadr dla rynku pracy WK-P”)	1.4 Rozszerzenie dostępu do oferty kulturalnej regionu

Opis przedsięwzięcia (uzasadnienie potrzeby realizacji przedsięwzięcia, zakres zadań, grupa docelowa, sposób realizacji)

Samorząd województwa realizuje zadania w zakresie kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego działając na podstawie zapisów ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie poprzez ogłaszanie otwartych konkursów ofert na wsparcie realizacji zadań publicznych związanych z realizacją zadań samorządu województwa w zakresie kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego. Celem działania jest wzbogacenie życia kulturalnego regionu o wartościowe wydarzenia artystyczne i kulturalne, ułatwienie wszystkim mieszkańcom województwa dostępu do dóbr kultury, promocja i upowszechnianie kultury i sztuki oraz jej dokumentowanie, rozwijanie oferty edukacji artystycznej i kulturalnej skierowanej do różnych grup wiekowych i społecznych, podtrzymywanie i wzmacnianie tożsamości oraz tradycji regionalnej poprzez wybór zadań i ich dofinansowanie.

W ramach otwartego konkursu ofert dofinansowane są zadania jednoroczne lub wieloletnie, realizowane w różnych formach, w tym:

- festiwale, przeglądy, konkursy, wydarzenia artystyczne o charakterze ponadlokalnym, projekty interdyscyplinarne łączące różne dziedziny i środowiska kultury;
- projekty wydawnicze z wykorzystaniem różnych nośników i technik zapisu, poświęcone problematyce kultury oraz dziedzictwa kulturowego regionu oraz opracowywanie i digitalizacja zasobów materialnego dziedzictwa;
- projekty edukacyjne realizowane poprzez różnorodne formy działań artystycznych i warsztatowych adresowane do różnych grup wiekowych;
- przedsięwzięcia związane z ochroną i popularyzacją tradycji i dziedzictwa kulturowego regionu kujawsko-pomorskiego, budowaniem i umacnianiem jego tożsamości, promocją zasłużonych dla regionu wybitnych postaci i wydarzeń historycznych;
- projekty z udziałem artystów, twórców i wykonawców z województwa kujawsko-pomorskiego promujące kulturę regionu podczas prestiżowych wydarzeń krajowych i zagranicznych
- projekty artystyczno-kulturalne realizowane oraz projekty multimedialne stanowiące i połączenie kilku różnych form przekazu artystycznego (tekstu, dźwięku, grafiki, animacji, wideo).

Grupa docelowa – mieszkańcy województwa kujawsko-pomorskiego

Harmonogram realizacji przedsięwzięcia

Termin rozpoczęcia (mm-rok)	konkursy realizowane w cyklu rocznym
Termin zakończenia (mm-rok)	

Podmiot odpowiedzialny

Departament Kultury i Dziedzictwa Narodowego Urzędu Marszałkowskiego

realizatorzy: fundacje, stowarzyszenia i inne podmioty określone w art. 3 ust. 2 i 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie prowadzący nieodpłatną i/lub odpłatną działalność pożytku publicznego w obszarze kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego

Planowane efekty (produkty, rezultaty)

Cele:

- zwiększenie potencjału kulturalnego województwa;
- zwiększenie atrakcyjności i dostępności kultury i uczestnictwa w kulturze
- wzmocnienie edukacji kulturalnej dla kształtowania kompetencji umożliwiających czynne uczestnictwo w kulturze;
- inicjowanie, stymulowanie organizacji prestiżowych wydarzeń artystycznych i kulturalnych atrakcyjnej oferty spędzania czasu wolnego;
- promowanie wydarzeń i osób szczególnie zasłużonych dla województwa.

Rezultaty:

- szersza i atrakcyjniejsza oferta kulturalna;
- zwiększenie udziału mieszkańców województwa oraz migrantów w wydarzeniach artystycznych oraz w zajęciach kulturalnych i edukacyjnych;
- integracja społeczna i otwartość na różnorodność kulturową;
- wzrost wrażliwości i świadomości estetycznej mieszkańców regionu;
- zwiększenie czynnego i aktywnego udziału w kulturze mieszkańców województwa kujawsko-pomorskiego;
- budowa społeczeństwa obywatelskiego dzięki wspieraniu działalności organizacji pozarządowych

Nakłady finansowe

Szacowany budżet przedsięwzięcia	1 100 000 zł
Potencjalne źródła finansowania	Budżet województwa

6.

Nazwa przedsięwzięcia	Badania z zakresu polityki migracyjnej w obszarze pomocy społecznej
Cel (nr i nazwa zgodnie z „Polityką migracyjną oraz przygotowania kadr dla rynku pracy WK-P”)	Cel 3 – Przyjazne instytucje i otwarte społeczeństwo
Kierunek (nr i nazwa zgodnie z „Polityką migracyjną oraz przygotowania kadr dla rynku pracy WK-P”)	3.7 Rozwój badań z zakresu polityki migracyjnej w obszarze pomocy i integracji społecznej

Opis przedsięwzięcia (uzasadnienie potrzeby realizacji przedsięwzięcia, zakres zadań, grupa docelowa, sposób realizacji)

Projektem badawczym zostaną objęci pracownicy pomocy i integracji społecznej z terenu województwa kujawsko-pomorskiego. Tematyka badania dotyczyć będzie zagadnień mieszczących się w zakresie polityki migracyjnej. Uwzględnia się tutaj również upowszechnianie wyników przeprowadzonego badania.

Celem projektu będzie podnoszenie jakości i efektywności funkcjonowania instytucji pomocy i integracji społecznej w zakresie polityki migracyjnej.

Harmonogram realizacji przedsięwzięcia

Termin rozpoczęcia (mm-rok)	2-2026
Termin zakończenia (mm-rok)	11-2026

Podmiot odpowiedzialny

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Toruniu

Planowane efekty (produkty, rezultaty)

Liczba zrealizowanych badań – 1

Liczba instytucji pomocy i integracji społecznej objętych badaniem – 100

Liczba pracowników instytucji pomocy i integracji społecznej, która została objęta badaniem – 300

Nakłady finansowe

Szacowany budżet przedsięwzięcia	100 000 zł
Potencjalne źródła finansowania	Projekt koordynacyjny ROPS w Toruniu (finansowany z UE – FERS 2021-2027 i BP)

7.

Nazwa przedsięwzięcia	Stworzenie interdyscyplinarnego zespołu oraz przeprowadzenie pogłębionej diagnozy dotyczącej repatriacji.
Cel <i>(nr i nazwa zgodnie z „Polityką migracyjną i pozyskiwania kadr dla rynku pracy WK-P”)</i>	Działanie uzupełniające wsparcie repatriacji do województwa
Kierunek <i>(nr i nazwa zgodnie z „Polityką migracyjną i pozyskiwania kadr dla rynku pracy WK-P”)</i>	4.1 Wsparcie repatriacji do województwa
Opis przedsięwzięcia (uzasadnienie potrzeby realizacji przedsięwzięcia, zakres zadań, grupa docelowa, sposób realizacji)	

Wsparcie repatriacji do województwa Kujawsko-Pomorskiego wymaga w pierwszej kolejności gruntownego, wieloaspektowego rozpoznania takich zagadnień jak:

- długofalowa polityka RP w zakresie repatriacji ze szczególnym uwzględnieniem potrzeby ustanawiania kolejnych ośrodków adaptacji dla repatriantów w ramach konkursów ogłaszanych przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji;
- liczba osób potencjalnie zainteresowanych repatriacją do Polski z uwzględnieniem długofalowych prognoz demograficznych ;
- liczba i możliwości logistyczne samorządów lokalnych zainteresowanych repatriacją i osiedleniem się na terenie województwa Kujawsko-Pomorskiego.

Rozpoznanie wieloaspektowych perspektyw repatriacji będzie wymagało szeregu konsultacji, wizyt studyjnych, dyskusji z: instytucjami rządowymi (MSWiA, MSZ), obecnie funkcjonującymi ośrodkami adaptacji repatriantów, szkołami i uczelniami wyższymi oraz samorządami lokalnymi województwa kujawsko-pomorskiego.

Po serii konsultacji będzie możliwe uzyskanie odpowiedzi na pytanie: czy i na jakich zasadach ma powstać i funkcjonować ośrodek adaptacyjny dla repatriantów w regionie Kujaw i Pomorza oraz które samorządy są gotowe na przyjęcie repatriantów.

Harmonogram realizacji przedsięwzięcia

Termin rozpoczęcia (mm-rok)	2025
Termin zakończenia (mm-rok)	2026

Podmiot odpowiedzialny

Departament Współpracy Zagranicznej Urząd Marszałkowski

Planowane efekty (produkty, rezultaty)

Pogłębiona diagnoza dot. możliwości osiedlania się repatriantów na terenie województwa Kujawsko-Pomorskiego.

Nakłady finansowe

Szacowany budżet przedsięwzięcia	10.000 PLN
Potencjalne źródła finansowania	Budżet województwa

ŹRÓDŁA FINANSOWANIA

Samorząd Województwa jest bezpośrednio odpowiedzialny za realizację części ustaleń niniejszego dokumentu, w innych dziedzinach pełni rolę partnera, a także inicjuje lub lobbuje na rzecz podjęcia działań przez inne podmioty. Zadania ujęte w „Polityce migracyjnej oraz przygotowania kadr dla rynku pracy województwa kujawsko-pomorskiego” mogą być realizowane przez różne instytucje i finansowane z różnych źródeł. Ze względu na różnorodność podmiotów zaangażowanych w realizację ustaleń dokumentu, a także szeroki zakres działań wskazanych do realizacji, trudno jest oszacować skalę środków, które zostaną przeznaczone na realizację celów dokumentu.

Polityka wdrażana będzie m.in. poprzez wskazane powyżej przedsięwzięcia kluczowe polityki. Zakłada się wykorzystanie różnych źródeł finansowania, w tym przede wszystkim:

- środki Unii Europejskiej:
 - Europejski Fundusz Społeczny Plus (program regionalny Fundusze Europejskie dla Kujaw i Pomorza 2021-2027, program krajowy Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021-2027)
 - Fundusz Azylu, Migracji i Integracji 2021-2027
- budżet samorządu województwa
- środki z budżetu państwa
- środki z funduszy celowych (Fundusz Pracy)
- inne środki zewnętrzne

10. System monitorowania i ewaluacji polityki migracyjnej województwa kujawsko--pomorskiego.

Złożony i zróżnicowany charakter dokumentu „Polityka migracyjna oraz przygotowania kadr dla rynku pracy województwa kujawsko-pomorskiego”, który obejmuje zarówno działania przewidziane do realizacji przez Samorząd Województwa, jak i rekomendacje skierowane do szerokiego grona odbiorców z sektora publicznego i prywatnego, w istotny sposób wpływa na sposób monitorowania stopnia realizacji zawartych w nim ustaleń.

Większość proponowanych do realizacji działań nie ma odpowiednich mierników, które można pozyskać ze statystyk publicznych. Realizacja działań integracyjnych w województwie jest rozproszona, często opiera się na oddolnych, lokalnych inicjatywach, przy tym brakuje kompleksowego systemu gromadzącego dane dotyczące projektów, inicjatyw czy działań wpływających na proces integracji obywateli państw trzecich. W tak złożonym, ale też słabo zbadanym obszarze przyjęte wskaźniki tylko w części mogą być wyrażone ilościowo i będą sprowadzać się do pomiaru efektów konkretnych działań, zaplanowanych w ramach przedsięwzięć kluczowych. W odniesieniu do niektórych wskaźników, ze względu na zróżnicowany charakter procesów, które opisują, nie zawsze jest możliwe czy zasadne określanie ich wartości docelowych. W takich przypadkach o realizacji działań służących osiągnięciu celów polityki świadczyć będzie przyjęta dla danego wskaźnika tendencja rozwojowa. Część zaproponowanych wskaźników ma charakter wskaźników subiektywnych, dla których nie zawsze celowe jest wskazanie wartości bazowych, ale możliwe jest określenie czy wystąpiła poprawa sytuacji w badanym obszarze.

Dla oceny trafności i skuteczności zaproponowanych rozwiązań konieczne jest jednoczesne prowadzenie oceny jakościowej procesów i trendów zachodzących w obszarze polityki migracyjnej na terenie województwa kujawsko-pomorskiego. Dlatego ocena stopnia i efektów realizacji ustaleń dokumentu będzie w dużej mierze opierać się na wiedzy jakościowej aktorów

zaangażowanych w rozwiązanie głównych problemów dotyczących integracji OPT w województwie.

System monitorowania realizacji polityki będzie polegał na pomiarze:

- **wskaźników tła**, które nie są bezpośrednio powiązane z zaprojektowanymi działaniami lecz wskazują na procesy i trendy zachodzące na terenie województwa kujawsko-pomorskiego, obrazując sytuację i zmianę w podstawowych wskaźnikach społecznych (demograficznych). Należy mieć na uwadze, że choć polityka migracyjna województwa jest elementem szerszego pakietu działań na rzecz zatrzymania procesów depopulacji województwa, a migranci mają szansę te procesy osłabić czy wręcz zatrzymać to jednak ich obecność w statystykach nie zawsze jest widoczna. Ponadto wskazane wskaźniki tła dotyczą dziedzin, na które Samorząd Województwa nie ma bezpośredniego lub silnego pośredniego wpływu, dlatego wskazane wskaźniki nie mogą być traktowane jako zobowiązanie do osiągnięcia określonej wartości wskaźnika w określonym czasie.
- **wskaźników produktu**, dotyczących zmian mierzalnych, widocznych po przeprowadzeniu ewaluacji ilościowej; wskaźniki produktu związane są z realizacją przedsięwzięć kluczowych polityki i określają bezpośredni, wymierny efekt wdrażania interwencji, możliwy do opisanego konkretnymi wielkościami. Dla wskaźników tych nie wskazano wartości bazowych, gdyż wcześniej nie prowadzono monitoringu danych parametrów,
- **wskaźników jakościowych**, odnoszących się do zmian niemierzalnych, rezultatów „miękkich”, dostrzegalnych tylko po przeprowadzeniu badań jakościowych; mają często charakter wskaźników subiektywnych dotyczących zmiany postawy, świadomości, osobistego poczucia uczestników i aktorów zaangażowanych w procesy migracyjne; określenie czy nastąpiła zmiana jakościowa w badanym obszarze będzie możliwe po przeprowadzeniu pogłębionej analizy zjawiska (badań, których efektem będzie ekspertyza/raport z rekomendacjami). Analiza ekspercka przeprowadzona będzie w miarę dostępności środków finansowych.

Działania realizowane przez samorząd województwa oraz wojewódzkie samorządowe jednostki organizacyjne będą oceniane na podstawie Raportu o stanie województwa kujawsko-pomorskiego, uwzględniającego Raport roczny z realizacji Strategii Przyspieszenia 2030+. Zgodnie z ustawą o samorządzie województwa Zarząd Województwa ma obowiązek przedstawić co roku raport do akceptacji Sejmiku. Raport roczny zawiera podsumowanie działalności Zarządu Województwa, w szczególności w zakresie wdrażania polityk i projektów kluczowych dla realizacji strategii rozwoju województwa. W przypadku przedsięwzięć kluczowych dla realizacji polityki migracyjnej, dofinansowanych ze środków Unii Europejskiej, monitoring odbywać się będzie na zasadach przyjętych dla programów współfinansowanych z UE.

Równolegle do sprawozdawczości ogólnej przewiduje się monitoring wdrażania polityki migracyjnej, który będzie miał formę sprawozdania. Pomiotem odpowiedzialnym za prawidłowy przebieg procesu monitorowania stanu realizacji ustaleń dokumentu jest departament odpowiedzialny za planowanie strategiczne Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko-Pomorskiego w Toruniu. Podmiotami zobligowanymi do przedstawienia danych są Wojewódzki Urząd Pracy w Toruniu (w zakresie rynku pracy) oraz Departament Spraw Społecznych i Zdrowia Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko-Pomorskiego – w zakresie pozostałych obszarów. Dane pozyskiwane będą m.in. od podmiotów zaangażowanych w tworzenie dokumentu oraz realizację przedsięwzięć kluczowych dla wdrażania ustaleń polityki migracyjnej (integracyjnej).

W zależności od zaobserwowanych efektów realizacji polityki migracyjnej lub zaistnienia zmian w istotny sposób wpływających na ustalenia dokumentu przewiduje się możliwość aktualizacji dokumentu.

Wskaźniki tła

Nazwa wskaźnika	Źródło danych	Stan bazowy	Oczekiwania / tendencja
Liczba zagranicznych studentów na kujawsko-pomorskich uczelniach	RADON	2088 (2019 r.)	wzrostowa
Liczba cudzoziemców zgłoszonych do ubezpieczenia emerytalno-rentowego przez płatników z kujawsko-pomorskiego	ZUS	13 524 (2018 r.)	wzrostowa
Liczba zameldowań z zagranicy	GUS BDL	657 (2019 r.)	wzrostowa

Wskaźniki produktu (realizacji przedsięwzięć kluczowych)

Nazwa wskaźnika	Źródło danych	Zakładana wartość
Liczba utworzonych centrów integracji cudzoziemców i punktów informacyjno-doradczych	CST 2021, monitoring przedsięwzięć kluczowych (w tym w ramach FAMI)	5
Liczba OPT objętych wsparciem	CST 2021, monitoring przedsięwzięć kluczowych (w tym w ramach FAMI)	2000
Liczba OPT, którzy uzyskali kwalifikacje po udziale w programie (dotyczy projektów realizowanych w ramach FEKP 2021-2027)	CST 2021 monitoring przedsięwzięć kluczowych (w tym w ramach FAMI)	1000
Liczba osób, które podjęły pracę po udziale w programie, łącznie z prowadzącymi działalność na własny rachunek (dotyczy projektów realizowanych w ramach FEKP 2021-2027)	CST 2021	400

Liczba OPT, których sytuacja społeczna uległa poprawie	CST 2021, monitoring przedsięwzięć kluczowych (w tym w ramach FAMI)	800
Liczba badań w zakresie polityki migracyjnej realizowanej w województwie	CST 2021	1 – 2
Liczba pracodawców i pracowników kujawsko-pomorskich przedsiębiorstw i instytucji objętych wsparciem informacyjnym i szkoleniowym w zakresie legalnego zatrudniania OPT i różnic międzykulturowych (dotyczy projektów realizowanych w ramach FEKP 2021-2027, FERS 2021-2027)	Monitoring realizacji przedsięwzięć kluczowych, CST 2021	600

Wskaźniki jakościowe

Nazwa wskaźnika	Źródło danych
Podniesienie jakości i efektywności funkcjonowania instytucji pomocy społecznej w zakresie polityki migracyjnej	Badanie zlecone
Wzmocnienie kompetencji międzykulturowych pracowników urzędów i instytucji (w tym instytucji pomocy społecznej, urzędów pracy, organizacji kultury, edukacji, ośrodków zdrowia)	Ekspertyza; monitoring realizowanych przedsięwzięć kluczowych (ankiety, wywiady)
Wzmocnienie kompetencji międzykulturowych pracodawców i pracowników kujawsko-pomorskich przedsiębiorstw	Ekspertyza, monitoring realizowanych przedsięwzięć kluczowych (ankiety, wywiady)
Zwiększenie liczby migrantów uczestniczących w szkoleniach językowych, zawodowych	Ekspertyza, monitoring realizowanych przedsięwzięć kluczowych (ankiety, wywiady)
Zwiększenie poziomu uczestnictwa migrantów w życiu społeczności lokalnych (uczestnictwo w wydarzeniach kulturalnych, sportowych, inicjatywach samoorganizacji migrantów)	Ekspertyza

W zależności od zaobserwowanych efektów realizacji polityki migracyjnej lub zaistnienia zmian w istotny sposób wpływających na ustalenia dokumentu przewiduje się możliwość aktualizacji dokumentu.